

Αἶπυτος

ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΤΗΣ ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΦΕΝΕΟΥ

«... Οἳ δ' ἔχον Ἀρκαδίην ὑπὸ Κυλλήνης ὄρος αἰπύ,
Αἰπύτιον παρὰ τύμβον, ἵν' ἄνδρες ἀγχιμαχῆται, οἳ
Φενεόν τ' ἐνέμοντο... Στύμφηλόν τ' εἶχον...».

(Ίλιάδα Β. 605-608)

Ηράκλειο Νεμέας, 1907

ΑΛΩΝΙΣΜΑ

ΕΤΟΣ Ε' ΔΙΠΛΟ ΤΕΥΧΟΣ 13-14

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ – ΙΟΥΝΙΟΣ 1997

Το περιοδικό ονομάστηκε "Αἶπυτος" από την αναφορά στην Ιλιάδα "Αἰπύτιον παρὰ τύμβον" που έγινε θρύλος και μένει ζωντανός ως τις μέρες μας.

Αιώνες τώρα ψάχνουν να βρουν τον κρυμμένο θησαυρό του, κάπου στις πλαγιές της Ζήρειας που είναι θαμμένος κι αφού μέχρι τώρα δε βρέθηκε, τον κάναμε περιοδικό και ψάχνουμε για τον άλλο θησαυρό, της ιστορίας, του πολιτισμού και της ζωής του τόπου μας

☉ Εξώφυλλο: Φωτογραφία του Fred. Boissonnas του 1907 από το Ηράκλειο της Νεμέας (Αρχαία Νεμέα). Στο κείμενο του λευκώματος της αγγλικής έκδοσης διαβάζουμε:

«Καθώς σαλαγούν τα άλογά τους και τα γαϊδούρια τους πάνω στα θερισμένα στάχυα για να πατήσουν το γέννημα, οι χωρικοί της Νεμέας κάνουν ταπεινά κάτι ανάλογο με τις αθλητοδρομίες που γίνονταν σ' αυτά τα ίδια χωράφια εικοσιτρείς αιώνες πριν».

☉ Η μακέττα του λογότυπου είναι της Βασιλικής Φιλίππου.

☉ Η λίμνη της Στυμφαλίας. Φωτό Fred. Boissonnas 1907.

(Αρχείο Ε. Λάζου. Βιβλιοπωλείο «Δωδώνη»)

**Έτος ίδρυσης 1993.
Τριμηνιαία Έκδοση
μη κερδοσκοπική
Διπλό Τεύχος 13-14
Γενάρης – Ιούνιος 1997**

■ Έκδοση – Διεύθυνση
Σύνταξη:

Σπύρος Κ. Μιχόπουλος
Καταιμπίρη 49
15561 – Χολαργός
Τηλ.: 6512333
FAX 3303282

■ Στην ίδια διεύθυνση:
Αλληλογραφία
Συνεργασίες – επιταγές

■ Ετήσια συνδρομή
Εσωτερικού: 3.000
Εξωτερικού: 7.000

■ Κεντρική διάθεση:
Σπύρος Μαρίνης
Σόλωνος 116 Τ.Κ. 106 81
Αθήνα, τηλ. 38.08.348
fax. 38.19.724

■ Στους μαθητές των Λυκείων
Στυμφαλίας – Φενεού
αποστέλλεται Δωρεάν

■ Φωτοσύνθεση – Μοντάζ
Εκτύπωση – Βιβλιοδεσία:
Ηλεκτρονικές Τέχνες
Αραχώβης 61
Τηλ.: 3300914 - 3813801

■ Διεθνής Κωδικός αριθμός
περιοδικού:
(ISSN) 1106-0387
ΔΡΧ. 1.000

«Ας κρατήσουν οι χοροί...»

Σκιρτήσατε, χορεύσατε μετά νηπίων...

Από την επίσκεψη του Οικουμενικού Πατριάρχου Βαρθολομαίου του Α' στο Ελληνικό Κολέγιο "Άγιος Γεώργιος" της Αδελαΐδας στην Αυστραλία. (Τη φωτογραφία μας έστειλε ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών κ. Ηλίας Οικονόμου. Είναι από τον "ORTHODOX OBSERVER". Δεκέμβριος 1996)

Χορός στο χωριό Ζεμενό της Κορινθίας.

(Φωτογραφία του Fred Boissonnas. 1907. Από το αρχείο του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ας κρατήσουν οι χοροί	161
Της Σύνταξης: Ο Νικόλαος Μαρσανιώτης, Πρόεδρος της Ακαδημίας Αθηνών	163
Νικόλαος Μαρσανιώτης: Βιολογικές και κοινωνικές πτυχές του γήρατος: Παιδιατρική θεώρηση.....	165
Σπύρος Μουλόπουλος: Υψηλή πίεση. Μια ύπουλη αρρώστια	172
Ηλίας Οικονόμου: Το οικολογικό πρόβλημα	175
Σπύρος Μιχόπουλος: Κορινθιακά "εταιρικά"	180
Βασ. Ι. Αζανάς: Η Λαΐς η Κορινθία στο αρχαίο Ελληνικό Επίγραμμα	184
Κική Δημουλά: Βρετανικό Μουσείο (Ελγίνου μάρμαρα) ποίημα	189
Σπυρούλα Πρεσβέλου: Η γυναικεία παρουσία στα "Απομνημονεύματα" του Μακρυγιάννη	190
Φάνης Κωστόπουλος: Η πένα και το μπουρλότο	193
Χάρις Καλλιγά: Ένα Ένετικό χειρόγραφο για τον "Ξηριά" της Κορίνθου	196
Δημήτριος Λύρας: Ο Λατίνος ποιητής Τερέντιος και η Στιμφαλία	199
Ματθαίος Ανδρεάδης: Δήμος Στιμφαλίας (Ιστορική αναδρομή).....	201
Γιώργος Σταματοπούλος: "Υνίον και λιμητήριο"	204
Αγγελική Σπυράκου - Γκούρα: Νεράϊδες.....	206
Από τις παλιές εφημερίδες	208
Στιμφαλιακά, Φενεάτικα και άλλα. (Σκέψεις και σχόλια)	210
<i>(Το φράγμα Δόξα. Έργα ανάπτυξης στη Στιμφαλία. Το σπήλαιο, Οι μπάλλες. Τα τσιρώνια. Στιμφαλία και Φενεός και πάλι δήμοι, Οι ανασκαφές στην αρχαία Στιμφαλία. Μουσείο Ποιμενικό. Εκδήλωση για το Ανσίπτο, Στην "ευδαίμονα" Σικανών, σε φρεστιβόλ και σχολεία της Ιταλίας. Η οδός Ανσίπτου και τα... αθλητικά της πέτρας. Βυζαντινά κεραμικά από την Αρχαία Κόρινθο στη Δόξα του Βυζαντίου. Έκθεση του Νικ. Μπαρμπόπουλου στην Κόρινθο. Έκθεση Παρχαλινών σβών).</i>	
Βιβλιοπαρουσίαση.....	218
Είπαν -Έγραψαν για τον "Αίλυτο"	222
"Αίλυτος" -Έτος πέμπτο.....	224

Η Ακαδημία Αθηνών (Φωτογραφία του Fred. Boissonnas 1921)

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ Ο καθηγητής Νικόλαος Ματσανιώτης

Κατά τη δημόσια συνεδρίαση της Ακαδημίας Αθηνών τη 9-1-1997 έγινε η εγκατάσταση του νέου Προέδρου της για το 1997, συμπατριώτη μας (από το Κιάτο) καθηγητή της παιδιατρικής κ. **Νικολάου Ματσανιώτη** και του νέου Αντιπροέδρου καθηγητή κ. **Αγαπητού Τσοπανάκη**.

Η τελετή πραγματοποιήθηκε με την αρμόζουσα επισημότητα στη μεγάλη αίθουσα πανηγυρικών συνεδριάσεων της Ακαδημίας, στην οποία παρέστησαν εκπρόσωποι της Εκκλησίας της Πολιτείας, της Πανεπιστημιακής κοινότητας και επίλεκτα μέλη του πνευματικού και καλλιτεχνικού κόσμου.

Ο αποχωρών Πρόεδρος κ. Γιάγκος Πεσματζόγλου προσφώνησε εγκωμιαστικά τον νέο Πρόεδρο και με καταφανή συγκίνηση, του παρέδωσε το Μεγάλο Διάστημο της Ακαδημίας Αθηνών. Αντιφωνών ακολουθώς ο κ. Ματσανιώτης και απευθυνόμενος προς τους παρευρισκομένους ακαδημαϊκούς είπε:

«Η μεγαλύτερη επιβράβευση και τιμή για τον Έλληνα επιστήμονα, μέσα στα όρια της πατρίδας του, είναι να αξιωθεί να γίνει Ακαδημαϊκός. Η περαιτέρω ανάδειξή του σε πρόεδρο της Ακαδημίας συναρτάται προς τη σχετική σπουδαιότητά του και από την ευγένεια της ψήφου των συναδέλφων του προς το πρόσωπό του. Με χαρά και συγκίνηση εκφράζω τις ευχαριστίες μου προς εσάς κύριοι συνάδελφοι που με αναδείξατε πρόεδρο της Ακαδημίας και υπόσχομαι να υπηρετήσω με συνέπεια, ελπίζω και με επάρκεια τους κοινούς μας στόχους. Ιδιαίτερος ευχαριστώ τον απερχόμενο πρόεδρο κ. Ιωάννη Πεσματζόγλου για τους τόσο φιλόφρονες λόγους του και τον συγχαίρω για την απολύτως επιτυχή προεδρία του και είμαι ευτυχής διότι θα συνεργαστώ με το νέο αντιπρόεδρο, τον σοφό φίλο κ. Αγαπητό Τσοπανάκη και τα υπόλοιπα μέλη της Συγκλήτου.

Η Ακαδημία έχει απολύτως δημοκρατική οργάνωση. Κυρίαρχο σώμα είναι η ολομέλεια, της οποίας ο εκάστοτε πρόεδρος συντονίζει τις εργασίες και εκτελεί τις αποφάσεις.

Επικρατεί η αντίληψη ότι ο πρόεδρος του σώματος, οσοδήποτε ικανός, δεν μπορεί στην ενιαυσία θητεία του να πραγματοποιήσει ουσιαστικό έργο και συνεπώς παρέλκει η οποιαδήποτε εξαγγελία προθέσεων. Θα συμφωνήσω ότι όντως παρέλκει η εξαγγελία προθέσεων. Νομίζω όμως ότι η αίσθηση αδυνα-

μιάς τον προέδρου της Ακαδημίας να επιτελέσει ονισιαστικό έργο αδικεί τον ίδιο, κυρίως όμως το σώμα της ολομέλειας. Υπάρχουν έργα τα οποία ξεκίνησαν πριν από χρόνια και τα οποία θα προωθηθούν. Άλλα τα οποία βιώνονται σε εξέλιξη και τα οποία θα προωθηθούν. Και τέλος άλλα, τα οποία προσδοκώ ότι θα θεμελιωθούν τη χρονιά αυτή. Ο στρατιώτης της Γαλλίας Λιωτέ σε ηλικία 80 και πλέον ετών, κάποιο απόγευμα ζήτησε από τον κηποινό του να φιντέψει στον κήπο του την επόμενη μέρα μια μηλιά. Έκπληκτος ο κηποινός απάντησε ότι θα χρειασθούν σχεδόν 10 χρόνια για να καρποφορήσει. Και ο στρατιώτης τον διατάζει: τότε να τη φιντέψεις αυτή τη στιγμή.

Στο πνεύμα των όσων σε συντομία ανέπτυξα προτίκμαι να κινηθώ κατά την προεδρία μου και με τη βοήθειά σας κύριοι συνάδελφοι αισιοδοξώ ότι το 1997 θα είναι μια γόνιμη χρονιά".

Στη συνέχεια ο κ. Ματσανιώτης ανέπτυξε προς το εκλεκτό ακροατήριο θέμα σχετικό με τα προβλήματα και τις βιολογικές παραμέτρους των ανθρώπων της τρίτης ηλικίας στέλνοντας αισιόδοξα μηνύματα και για την "ταχύτητα αναδυόμενη τέταρτη ηλικία".

Είχαμε την τύχη να παρενφερθούμε στην εκδήλωση και να ακούσουμε την ομιλία του κ. Ματσανιώτη και δοκιμάσαμε ιδιαίτερη χαρά για την μεγάλη τιμή που μας έκαμε με την παραχώρησή της για δημοσίευση στο κορινθιακό περιοδικό μας, τιμή που βεβαίως αντανακλά κατά πρώτο λόγο στην Κορινθία και ιδιαίτερα στη γενέτειρά του το Κιάτο.

Ο κ. Νικόλαος Ματσανιώτης σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και μετεκπαιδεύτηκε στις Η.Π.Α. Είναι τακτικός καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών από το 1968 του οποίου διετέλεσε και Πρύτανης. Διετέλεσε επίσης Πρόεδρος του Ανωτάτου Υγειονομικού Συμβουλίου και επι μακρά σειρά ετών Διευθυντής του μεγαλύτερου Νοσοκομείου Παιδών της πατρίδας μας.

Ακαδημαϊκός εξελέγει το 1979.

Ο κ. Ματσανιώτης έχει δημοσιεύσει σε ελληνικά και ξένα περιοδικά πεντακόσιες περίπου εργασίες και έχει γράψει τη δέοτη "Παιδιατρική" κλασσικό στο είδος το σύγγραμμα που διδάσκεται στις ιατρικές σχολές της Πατρίδας μας. Πέραν του καθαρώς επιστημονικού έργου του, ο επιφανής συμπατριώτης μας πρωτοστάτησε στη διαφώτιση και την ενημέρωση του λαού σε θέματα υγείας με πλήθος ομιλιών του και άρθρων του στον Τύπο και κυρίως με το πασίγνωστο βιβλίο του "Εμείς και το παιδί μας" που για τους γονείς αποτελεί πολύτιμο βοήθημα στην ανατροφή των παιδιών τους.

Στις σελίδες που ακολουθούν παρατίθεται η ομιλία του στην Ακαδημία Αθηνών την ημέρα της επίσημης έναρξης της Προεδρίας του, η οποία είναι και μάθημα ανοιχτού Πανεπιστημίου εξαιρετικής χρησιμότητας για όλους και ιδιαίτερα για όσους έχουν "κάποια" ηλικία. Την "παιδιατρική θεώρηση των κοινωνικών πλευρών του γήρατος" που επισημαίνει ο κ. καθηγητής, αντανακλούν οι ανταύγειες και ο συμβολισμός του αριστοτεχνήματος του Γεωργίου Ιακωβίδη **"τα πρώτα βήματα"** που παρεμβάλουμε εμείς στο κείμενό του.

Ο αποχωρών πρόεδρος κ. Πεσμαζόγλου παραδίδει το Μεγάλο Διάσημο στον κ. Ματσανιώτη

Νικολάου Μασσανιώτη

Πρόεδρου
της Ακαδημίας Αθηνών

Βιολογικές και κοινωνικές πτυχές του γήρατος: Παιδιατρική θεώρηση

Εισαγωγικά

Το τέλος του αιώνα μας πλησιάζει. Για πολλούς τούτο αποτελεί ερέθισμα να στοχαστούν ποιο υπηρξε το πλέον κρίσιμο γεγονός, αυτό που θα τον σφραγίσει. Η διάσπαση του ατόμου, ο ηλεκτρονικός υπολογιστής, οι παγκόσμιοι πόλεμοι, η ανακάλυψη του DNA και των γονιδίων, το πέταγμα του ανθρώπου στο φεγγάρι, τα χολοσσιαία κοινωνικά πειράματα στην άλλοτε Σοβιετική Ένωση και την Κίνα; Πολλοί πιστεύουν, όπως και ο ομιλών, ότι ο αιώνας μας θα σφραγιστεί από την κατακόρυφη ελάττωση της θνησιμότητας και τη σύνδρομη μακροβιότητα, που οδήγησαν σε τετραπλασιασμό του πληθυσμού της γης. Οι 1 1/2 δισεκατομμύρια ψυχές στην αρχή του αιώνα μας πλησιάζουν τα 6 δισεκατομμύρια το 2.000. Και η τεράστια αυτή αύξηση του πληθυσμού συνοδεύθηκε - για να διαφραστεί ο Malthus - από ακόμη μεγαλύτερη αύξηση των παραγομένων αγαθών, τόσο ώστε να έχει σημαντικά αυξηθεί το κατά κεφαλή εισόδημα. Άλλο θέμα βέβαια η εξοφρενική και τραγική ανισοκατανομή του πλούτου αυτού.

Είνα έξω από τις προθέσεις μου να αναφερθώ στα πολλά και σύνθετα αίτια του φαινομένου. Θα αναφέρω μόνο πως παρά το γεγονός ότι η ελάττωση της θνησιμότητας και η μακροβιότητα ταυτίζονται με καλύτερη υγεία, η ιατρική δεν συνέβαλε στο βαθμό που γενικά πιστεύεται. Το ίδιο ισχύει και για την παιδεία.

Η αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης με παράλληλη οικονομική ανάπτυξη συνοδεύτηκε από προσδεδειγμένο επιτενόμενο υπογεννητισμό σε όλες σχεδόν τις αναπτυγμένες χώρες, ιδιαίτερα τα τελευταία 25 χρόνια. Μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ενότητας υπάρχουν τρεις με ακόμη χαμηλότερη γεννητικότητα από τη δική μας. Το χαμηλότερο εκούσιο δεύτερο γεννήσεων στον κόσμο έχει η Ιαπωνία.

Πρόσφατη μελέτη διδύμων στη Δανία κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα γονίδια συμβάλλουν στο προσδόκιμο επιβίωσης όχι περισσότερο από 25%. Άλλες έρευνες όπως τον Framingham στη Μασσαχουσέτη υποστηρίζουν ότι αν ο άνθρωπος μπορούσε να διατηρήσει σταθερές τις φυσιολογικές βιολογικές παραμέτρους που έχει στα 30 του χρόνια και στη συνέχεια ζούσε με τον τρόπο που κατά συνθήκη αποκαλούμε υγιεινό, τότε το προσδόκιμο επιβίωσης θα πετούσε κυριολεκτικά στα 99.9 χρόνια για τους άνδρες και στα 97.0 για τις γυναίκες. Ο τρόπος ζωής παίζει όντως τεράστιο ρόλο. Στις ΗΠΑ η θνησιμότητα από καρδιακά νοσήματα από το 1958 έως το 1992 μειώθηκε κατά 71% κυρίως χάρη στον περιορισμό του καπνίσματος. Πολλοί υποστηρίζουν ότι τα σημαντικά βρέφη έχουν προσδόκιμο επιβίωσης 95 ή ακόμη και 100 χρόνια. Η ομάδα ηλικιών - μακρή ακόμη σε απόλυτους αριθμούς - η οποία όμως ποσοστιαία αυξάνει με τον ταχύτερο ρυθμό είναι η αποκαλούμενη των γηραιότερων γηραιών, δηλαδή αυτών που έχουν υπερβεί τα 85 χρόνια. Οι μεγαλύτεροι των 85 αυξάνονται κατά 10% κάθε 2 χρόνια.

Στη διάρκεια του αιώνα μας η συμβατική έναρξη του γήρατος έχει προσδεδειγμένα μετατεθεί από τα 40 χρόνια, στα 50, στα 60, σήμερα ήδη προσεγγίζει τα 65 και προβλέπεται περαιτέρω προέλασή της. Οποιοδήποτε όμως όριο και αν υποθετηθεί θα εξακολουθήσει να αφορά αποκλειστικά τη χρο-

νολογική διάσταση της ηλικίας και να παραβλέπει τη βιολογική, την πνευματική, την ψυχική και κοινωνική. Δεν μπορεί δηλαδή να δώσει σαφή υπόσταση ούτε ακριβή εικόνα σ' αυτό που προσμετρά.

Προσφάτως μεγάλα διεθνή περιοδικά δημοσίευσαν εκτενή άρθρα για το γήρας, τα οποία αναδημοσιεύθηκαν και σε δικές μας εφημερίδες. Σταχνολογώ τρία καίρια στοιχεία: Ο άνθρωπος ανάμεσα στα 30 και τα 70 χρόνια χάνει 20% της μυϊκής μάζας του που αντικαθίσταται από λίπος, χάνει 15% της οστικής μάζας του και 4-5 εκατοστά από το ανάστημά του. Οι γενικεύσεις αυτές βεβαίως αγνοούν τις ατομικές διαφορές, κληρονομικές και τρόπου ζωής, που περισσότερο από κάθε άλλη ηλικιακή ομάδα αναδύονται και σφραγίζουν τους μεγάλους ηλικίας ανθρώπους.

Θα αντιπαρέλθω τις προσπάθειες αναστολής του γήρατος με φάρμακα όπως η αυξητική ορμόνη, η τεστοστερόνη και τα παράγωγά της και η μελατονίνη. Πρόκειται για φρενάκι ενδοχόμενως επικίνδυνη.

Είναι αλήθεια ότι στην κοινή συνείδηση έχει δημιουργηθεί από παλαιότερες εποχές συγκεκριμένο στερεότυπο για τον ηλικιωμένο, το οποίο με τη δύναμη της αδράνειας εξακολουθεί να επικρατεί ακόμη και σήμερα παρ'ότι διπλασιάστηκε σχεδόν ο μέσος όρος ζωής τα τελευταία 100 χρόνια. Ο Σαίξπηρ για παράδειγμα περιγράφει τα γεράματα ως εξής. Η μετάφραση είναι δική μου.

Ύστατη σκηνή
που μ' αυτή τελειώνει μια παράξενη
γεμάτη συμβάντα ιστορία
παλμπαις, απ' όλους ξεχασμένος
χωρίς δόντια, χωρίς μάτια, χωρίς γεύση,
ένα τίποτα.

Η διάφρεση του ακραίου αυτού αρνητικού στερεοτύπου είναι καθημερινή. Ο λυγερόκορμος ερωτευμένος Nelson Mandella αγγίζει τα 80. Ο κομψός Καράμανλής μέχρι τα 85 του έπαιζε γκολφ. Ο Adenauer έγινε καγκελάριος της Δυτικής Γερμανίας στα 73 του και υπηρέτησε τη χώρα του από τη θέση αυτή για 14 ολόκληρα χρόνια. Ο Γκαίτε ολοκλήρωσε τον Φάουστ στα 82 του. Ο Pablo Casals στα 90 του εξακολουθούσε να είναι ο κορυφαίος βιολονταερίστας στον κόσμο. Και άπειρες άλλες περιπτώσεις. Η Ακαδημία μας έχει τη χαρά και την τιμή να συγκαταλέγει στα μέλη της 4 τουλάχιστον σεβαστούς συναδέλφους που έχουν υπερβεί τα 90.

Μετά τη βραχεία αυτή εισαγωγή, θα προσπαθήσω να σας περιγράψω περιεκτικά και απλά τις πιο σημαντικές βιολογικές παραμέτρους του γήρατος.

Οι βιολογικές παράμετροι

Μέχρι πριν από ελάχιστα χρόνια θεωρούσαμε καταξιωμένη επιστημονική γνώση ότι ο άνθρωπος μετά τα 35 του χρόνια χάνει περίπου 100.000 εγκεφαλικά κύτταρα τη μέρα, κάθε μέρα!

Ο ισχυρισμός αυτός διατυπώθηκε το 1955 από τον διάσημο αμερικανό νευροανατόμο Brody. Τριάντα χρόνια αργότερα διαπιστώθηκε ότι τα ευρήματα του Brody οφείλονταν σε τεχνικά προβλήματα. Τα νεότερα δεδομένα υποστηρίζουν ότι τα κύτταρα του εγκεφάλου των ηλικιωμένων δεν πεθαίνουν. Δεν διαπιστώθηκε σχέση μεταξύ ηλικίας, αριθμού νευρώνων και αντιληπτικών λειτουργιών και ικανοτήτων σε πολλές περιοχές του φλοιού του εγκεφάλου. Μελέτη που δημοσιεύθηκε πριν από 6 μόλις μήνες έδειξε ότι μεταξύ των ηλικιών 60 και 90 ετών δεν υπήρχε διαφορά στον αριθμό των νευρώνων του ενδορινοειδούς φλοιού. Ανάλογα ευρήματα διαπιστώθηκαν και στους εγκεφάλους 28 υγιών ατόμων ηλικίας 57-98 ετών στην περιοχή της κροταφικής αύλακας που διαδραματίζει καίριο ρόλο σε σειρά ολόκληρη αντιληπτικών λειτουργιών. Αντιθέτως σε ομάδα ομηλικών που έπασχαν από πρόωμη άνοια διαπιστώθηκε απώλεια του 50% των νευρώνων του ενδορινοειδούς φλοιού και σε ομάδα ασθενών με νόσο του Alzheimer η απώλεια ήταν 65%.

Ερευνητές του Πανεπιστημίου του Harvard, προσφάτως, σε έρευνα 70 εγκεφάλων φυσιολογικών απόρων μεταξύ των ηλικιών 30 και 70 ετών διαπίστωσαν διαφορά περίπου 8% στον όγκο του εγκεφάλου. Η διαφορά αφορούσε αποκλειστικά τη λευκή ουσία και καθόλου τη γαία. Η σμίκρυνση του εγκεφάλου στους ηλικιωμένους δεν αφορά τα εγκεφαλικά κύτταρα που κατασκηρώνουν στη γαία ουσία αλλά τους νευράξονες, που αποτελούν τη λευκή ουσία, μέσω των οποίων άγονται και απάγονται τα διάφορα ερεθίσματα. Η φθορά αφορά τη μυελίνη, το περίβλημα των νευραξόνων και συνεπώς επιβράδυνση στη διακίνηση πληροφοριών προς και από τους νευρώνες. Πάντως υπάρχουν πολλές μελέτες, οι οποίες καταλήγουν στο συμπέρασμα, ότι όταν παρέχεται χρόνος στους ηλικιωμένους ώστε να ενεργήσουν με το δικό τους ρυθμό, αποδίδουν πνευματικά όσο και όπως απέδιδαν σε πολύ νεότερη ηλικία, ιδιαίτερα σε θέματα επίλυσης προβλημάτων και λήψης αποφάσεων. Διαφορές, εννοϊκές για τα νεότερα άτομα σε σχέση με τους ηλικιωμένους διαπιστώνονται επίσης σε επίπεδο νευροδιαβιβαστών και σε μοριακό επίπεδο.

Όσο όμως οι νευρώνες του φλοιού παραμένουν ζωντανοί, πάντοτε υπάρχει το ενδεχόμενο να υπάρξουν τρόποι που να ενισχύουν τη λειτουργικότητά τους και να προφυλάσσουν από την ενδεχόμενη έκπτωση της μεγάλης ηλικίας. Τούτο θα μπορούσε να επιτευχθεί για παράδειγμα με φάρμακα, που αντισταθμίζουν τις ανεπάρκειες σε νευροδιαβιβαστές ή διεγείρουν τους εναπομένοντες υποδοχείς ή προλαμβάνουν τη φθορά της μυελίνης, αν όντως η φθορά αυτή ευθύνεται για τη νευρωνική δυσλειτουργία. Όλα αυτά τα ενδεχόμενα δημιουργούν ελπίδες ότι στο μέλλον, ελπίζω στο εγγύτατο μέλλον, τα μικρά κενά μνήμης που συνοδεύουν το γήρας θα γίνουν μακρινή ανάμνηση.

Αλλά και με τις σημεινές συνθήκες αποτελεί κοινό τόπο ότι οι ηλικιωμένοι που συνεχίζουν να εργάζονται πνευματικά υστερούν των συνομηλίκων τους που ζουν παθητικά και ότι οποιεσδήποτε δυσχέρειες στην αντίληψη και τη μνήμη είναι ανεπαίσθητες και αντισταθμίζονται από την πείρα και τη σοφία που προσφέρει το απόταγμα του χρόνου. Και τα καλά νέα συνεχίζονται. Υπάρχει πλῆθος εργασιών που καταλήγουν στο γενικό συμπέρασμα ότι ακόμη και σε πολύ προχωρημένη ηλικία οι περισσότερες λειτουργίες του οργανισμού μπορούν υπό προϋποθέσεις να βελτιωθούν. Π.χ.

- η κοινωνική δραστηριότητα, η καλή λειτουργία του ανοσοποιητικού συστήματος ακόμη και επιμήκυνση της ζωής μπορούν να επιτευχθούν αν το κοινωνικό περιβάλλον μπορεί να ενισχύει στον ηλικιωμένο την αίσθηση του αυτοελέγχου και της ανεξαρτησίας
- η διανοητική ικανότητα βελτιώνεται όταν δίνονται ευκαιρίες ανάπτυξης αυτόβουλης δραστηριότητας
- η μνήμη μπορεί να βελτιωθεί με κατάλληλη άσκηση
- γηραδένιοι οι οποίοι έδειχναν σε δοκιμασίες έλεγχου της νοημοσύνης σαφή έκπτωση με ειδική εκπαίδευση επανέκτησαν το βαθμό νοημοσύνης που είχαν όταν ήταν 20 χρόνια νεότεροι

Δυσμενείς πάντως μεταβολές, μικρότερες ή μεγαλύτερες επισυμβαίνουν σε όλους τους ιστούς, συστήματα και όργανα του γηράσκοντος ανθρώπου. Ιδιαίτερα στο ανοσοποιητικό σύστημα. Εργασιασμός και ανοσοποιητικό σύστημα - οι Ηρακλείς της άμυνας μας - βρίσκονται σε αμφίδρομη επικοινωνία μέσω μεγάλου αριθμού χημικών ουσιών και είναι ικανά να ανταποκρίνονται σε άπειρο - πρακτικά - αριθμό ερεθισμάτων, εξωγενών και ενδογενών, με τρόπο που δείχνει τέλεια προσαρμοστικότητα, στηριγμένη στην πείρα και τη μνήμη. Η άσφηση ενδοσυνεννόηση μεταξύ των δυο αυτών συστημάτων επιτρέπει να υποστηριχθεί ότι πνευματικές και ψυχικές διεργασίες επηρεάζουν θετικά ή αρνητικά το ανοσοποιητικό σύστημα, με ανάλογες επιπτώσεις στη σωματική μας υγεία και αντίστροφα σωματικά νοσήματα επηρεάζουν σε κρίσιμο βαθμό τον ψυχισμό μας.

Η νοσηρότητα και η θνησιμότητα σ' εκείνους που σε προχωρημένη ηλικία χάνουν τους συντρόφους της ζωής τους και αδυνατούν ν' αναπτύξουν αυτόνομη δραστηριότητα, αυξάνεται απότομα σε σύγκριση με ομήλικους μάρτυρες. Η κοινωνική απομόνωση τριπλασιάζει τη θνησιμότητα σε σύγκριση με μάρτυρες που έχουν καλούς και στοργικούς συγγενείς και φίλους.

Είναι βέβαιο ότι τα κύτταρα του οργανισμού μας συνομιλούν μεταξύ τους. Αποτολμάται ακόμη η άποψη ότι αισθήματα, συμπεριφορά και χημικές ενώσεις μπορούν να κάνουν παρέα μέσα σ' ένα δοκιμαστικό σωλήνα, ότι τα κύτταρά μας αισθάνονται τη χαρά, τη λύπη, το stress και ότι το ανθρώπινο σώμα είναι η φυσική έκφραση, η σύζωση της συνειδήσής μας.

Η γενετική μας προίκα, το ανθρώπινο γονιδίωμα, εμπεριέχεται στο DNA των χρωμοσωμάτων και των μιτοχονδρίων κάθε κυττάρου. Τα δομικά στοιχεία του DNA είναι νουκλεοτίδια. Αν κάθε νουκλεοτίδιο αναπαράσταθεί με ένα γράμμα του αλφαβήτου, τότε για να γραφεί το DNA ενός μόνο ανθρώπινου κυττάρου χρειάζονται 13 σειρές όλων των τόμων της Βρετανικής Εγκυκλοπαίδειας. Και το σώμα μας αποτελείται από 10 τρισεκατομμύρια κύτταρα.

Σε κάθε κυτταρική διαίρεση ο τεράστιος αυτός αριθμός νουκλεοτιδίων πρέπει ν' αναπαραχθεί και να διαταχθεί σε τέτοια αλληλουχία, ώστε τα θυγατρικά κύτταρα να είναι τέλεια αντίγραφα του μητρικού. Παρά την τελειότητα των μηχανισμών της ζωής σε κάθε κυτταρική διαίρεση υπάρχει πιθανότητα που κυμαίνεται από 1 στις 10.000 έως 1 στο 1 εκατομμύριο να γίνει ένα αντιγραφικό λάθος. Αν το λάθος είναι μεγάλο το μεταλλαγμένο κύτταρο πεθαίνει. Αν είναι μικρό τότε το μεταλλαγμένο αυτό κύτταρο γίνεται αντιληπτό από το - πάντοτε σε απόλυτη εγρήγορση - ανοσολογικό μας σύστημα, αναγνωρίζεται ως ξένο και καταστρέφεται όπως περίπου καταστρέφονται και τα παθογόνα μικρόβια όταν εισβάλλουν στον οργανισμό μας.

Η γήρανση συνεπάγεται προοδευτική ελάττωση των διορθωτικών μηχανισμών του DNA και της ικανότητας του ανοσοποιητικού συστήματος να καταστρέφει με επάρκεια τα μεταλλαγμένα κύτταρα του οργανισμού καθώς και τους εχθρικούς μικροοργανισμούς. Οι δυο λειτουργίες αυτές σχετίζονται με αυξημένο κίνδυνο καρκινογένεσης και λιγότερο επαρκή αντιμετώπιση των λοιμώξεων.

Πότε όμως αρχίζει πραγματικά το γήρας και ποιες είναι οι αιτίες που το προκαλούν;

Βιολογικά το γήρας αρχίζει ταυτόχρονα με τη γέννησή μας. Ως ειδικός αυξητικός ρυθμός νοείται η δύναμη των ζώντων ιστών να αναπαράγουν εαυτούς με το ρυθμό που πρωτοσχηματίστηκαν. Αν θεωρηθεί ο ειδικός αυξητικός ρυθμός ως το κάλλιστο κριτήριο ζωτικότητας, τότε χωρίς αμφιβολία η έναρξη της γήρανης συμπίπτει με τη γέννηση, μετά την οποία ο ειδικός αυξητικός ρυθμός όλων των ιστών, συστημάτων και οργάνων αρχίζει προοδευτικά να επιβραδύνεται και ουδέποτε αποκτά τη ζωτικότητα που είχε κατά την περίοδο του αρχικού σχηματισμού του οργανισμού μας, δηλαδή κατά την εμβρυϊκή ζωή.

Το 1974 καθιερώθηκε ο όρος "απόπτωση" για να προσδιορίσει τον μόλις τότε αποκαλυφθέντα προγραμματισμένο κυτταρικό θάνατο. Ο προγραμματισμένος κυτταρικός θάνατος, σε αντίθεση με τη νέκρωση, είναι φυσιολογικό γεγονός στρατηγικής σημασίας. Η απόπτωση ανταγωνίζεται τον πολλαπλασιασμό των κυττάρων και είναι καθοριστική για τη διατήρηση της ομοιότητας. Υπάρχουν δηλαδή για τη διατήρηση της ζωής δυο συμπληρωματικοί και ταυτόχρονα αντίθετοι μηχανισμοί, ο προγραμματισμένος κυτταρικός πολλαπλασιασμός και ο προγραμματισμένος κυτταρικός θάνατος. Τυπικό ζεύγος των αντιθέτων του Ηρακλείτου «...ταυτό τ' ἐνὶ ζῶν καὶ τεθνηχὸς καὶ τὸ ἐργηγορὸς καὶ τὸ καθεῦδον καὶ τὸ νέον καὶ γηραιόν· τὰδε γὰρ μεταπεσόντα ἐξείνα ἔστι κακείνα πάλιν μεταπεσόντα ταῦτα.»

Συνοπτικά, γήρας καθαντό είναι η συνέπεια της αντισώρευσης των συνεχών σφαλμάτων που επιστηβαίνουν κατά τη μεταγραφή των γενετικών εντολών σ' όλη τη διάρκεια της ζωής. Τα γονίδια, με τα χρόνια, κάνουν προοδευτικώς όλο και περισσότερα μη ανατάξιμα λάθη στην κωδικοποίηση των πρωτεϊνών, που είναι η πεμπτονιά της διατήρησης της ζωής. Στα λάθη αυτά συμβάλλει και το συνεχές οξειδωτικό stress κάτω από το οποίο διαβιών συνεχώς τα κύτταρά μας. Πρέπει επίσης να προστεθεί ότι η πολλαπλασιαστική δύναμη των κυττάρων μας είναι πεπερασμένη και συμπίπτει με την εξάντληση των τελομεριδίων, των ακραίων τμημάτων των χρωμοσωμάτων μας. Τότε το βιολογικό μας ρολόι σταματά και μαζί του και η ζωή.

Οι κοινωνικές πτυχές

Το τελευταίο μέρος της ομιλίας μου καλύπτει ορισμένες κοινωνικές πτυχές του γήρατος, τις σχέσεις με την παιδιατρική και απαντά στο πιθανό ερώτημα γιατί ένας παιδίατρος ασχολείται - πλέον του δικού του - με το γήρας γενικότερα.

Στο μέλλον είναι βέβαιο ότι παρά την αύξηση της ηλικίας το ποσοστό των εύθραυστων και εξηρημένων ηλικιωμένων θα ελαττώνεται παρά θα αυξάνεται. Αντιθέτως οι περισσότεροι υγιείς, καλύτερα ενημερωμένοι και ικανοί για εργασία και κοινωνική δραστηριότητα θα αυξάνονται.

Η χώρα μας έχει σήμερα περίπου 11/2 εκατομμύριο πολίτες που έχουν υπερβεί τα 65 χρόνια. Σε κάθε 20 παιδιά μέχρι 14 ετών αντιστοιχούν 15 ηλικιωμένοι μεγαλύτεροι των 65. Με τις υπάρχουσες τάσεις οι ηλικιακές αυτές ομάδες σε ελάχιστα χρόνια θα εξισωθούν και το 2020 οι αριθμοί αυτοί θα έχουν αντιστραφεί. Οι ηλικιωμένοι είναι ένα τεράστιο εθνικό και οικονομικό κεφάλαιο το οποίο έχει απαξιωθεί και ενώ την κοινωνία μας και από τον θεσμικό εκφραστή της το κράτος. Εννέα στους δέκα άνω των 60 ετών δηλώνουν ότι δεν έχουν καμιά απασχόληση. Νομοτελεσιολογικά -αν δεν υπάρ-

Γεωργίου Ιακωβίδου: **Τα πρώτα βήματα.**

(Από τον 1ο τόμο της σειράς "Ελληνες Ζωγράφοι" του Εκδοτικού Οίκου "ΜΕΛΙΣΣΑ")

ξει διεξόδος είτε αντόνομη είτε στα πλαίσια της ευρύτερης οικογένειας-ο ηλικιωμένος αποστασιοποιείται προσδεκτικά από την ενεργό ζωή και οδηγείται στην απραξία και την κοινωνική περιθωριοποίηση. Η κοινωνική γήρανση προηγείται κατά πολύ της βιολογικής σίντομα όμως την αντιμετώπιση σε μια παρατεταμένη διαδικασία θανάτου. Η ζημία είναι διπλή. Όχι μόνο δεν αξιοποιείται το τεράστιο και πολύτιμο αυτό ανθρώπινο δυναμικό αλλά δημιουργούνται από την απραξία προϋποθέσεις αυξημένης νοσηρότητας και αναπηρίας. Το υλικό κόστος για να αντιμετωπισθούν τα προβλήματα υγείας των ηλικιωμένων είναι τεράστιο με καταστροφικές επιπτώσεις στο οποιοδήποτε σύστημα υγείας. Οι κοινωνικές δομές δεν κατάρθωσαν να προσαρμοσθούν στην κοσμογονία που προκάλεσε η τεράστια αύξηση των ηλικιωμένων. Έτσι οι ηλικιωμένοι παραμένουν χωρίς κοινωνικό ρόλο- περιθωριοποιούνται από το κοινωνικό γένεσθαι. Το χάσμα ανάμεσα στους κοινωνικούς θε-

ομοίς και την πραγματική ζωή μάλλον διευρύνεται παρά γεφυρώνεται. Η γενική κατάργηση του ορίου ηλικίας στις ΗΠΑ και για πολλές κατηγορίες πνευματικώς εργαζομένων πρόσφατα στη Γερμανία είναι ένα πρώτο βήμα που απλώς αγγίζει χωρίς βέβαια να επιλύει το μέγα αυτό κοινωνικό πρόβλημα. Ο ελεύθερος χρόνος των ηλικιωμένων χωρίς τις απαιτούμενες κοινωνικές αλλαγές παραμένει αναξιοποίητος χωρίς προορισμό και στόχο.

Το λιγότερο πάντως που θα μπορούσε να κάνει η πολιτεία για τους ηλικιωμένους, έστω και με μοναδικό στόχο να περιορίσει τη νοσηρότητα που τροφοδοτείται από την απραξία και έτσι να έχει τεράστιο οικονομικό όφελος, είναι να δημιουργήσει προϋποθέσεις απασχολησεώς τους. Μια σχετικώς ανέξοδη πρόταση θα ήταν ένα τηλεοπτικό και ραδιοφωνικό επιμορφωτικό πρόγραμμα με κύριους στόχους την αγωγή υγείας, την ψυχολογική στήριξη των φοιτητών του, τη διδασχία της τέχνης του παραγωγικού παππού και της δημιουργικής γαργίας. Και ασφαλώς θα μπορούσε να εξακτινώσει με τη δύναμη της εικόνας γνώσεις ιστορίας και λογογραφίας, πολιτισμού και δημιουργικής απασχόλησης.

Βέβαια υπάρχει πάντοτε και η διεξόδος του ονείρου. Σε μια πρόσφατη συνέντευξη απαντώντας σε ερωτήματα νέων ή έξοχη ποιητική φωνή της Κικής Δημουλά λέει: "Προτείνω, λοιπόν, αυτό το μέγιστο, εφάπαξ δώρο που μας κάνει ο χρόνος, τη νεότητα, να μην την ξεδοθούν (τα νειάτα) τώρα ολοκληρή, τώρα που δεν έχουν ακόμα τα αντισώματα κατά των απογοητεύσεων. Να ξεδοθούν τόσο νεότητα την ημέρα όση χρειάζεται για να συντηρείται και να θριαμβεύει η αίσθηση πως τη διαθέτουν. Να την καταναέμουν έτσι, ώστε κάθε επόμενη φάση της ζωής τους να παίρνει τη μερίδα της, τη δόση νεανικότητας που, με την ενίσχυσή της μέσα στην ωριμότητα, θα δημιουργείται ένας εξάιστος συνδυασμός φρεσκάδας και σοφίας, συνδυασμός που ξέρει να διαλέγει τις αξίες, προπάντων ξέρει να βαθμολογεί τις απολαύσεις και να τις παρατείνει".

Ο ηλικιωμένος διατηρεί σ' ένα βαθμό την αυτονομία και αυτάρκεια της νεότερης ηλικίας αλλά συγχρόνως αναζητά το νέο του ρόλο στα πλαίσια της ευρύτερης οικογένειας. Η σωστή οριοθέτηση του ρόλου αυτού είναι κρίσιμης σημασίας. Το μέτρο, η διακριτικότητα, η προσφορά, η ανεκτικότητα είναι συστατικά της ώριμης παρουσίας του στη λειτουργία της οικογένειας. Ο ηλικιωμένος χαιρέται το σήμερα και προγραμματίζει για το μέλλον σαν να μην υπάρχει τέλος. Έχει ήδη κερδίσει κάτι που πολλαπλασιάζει την ανθρώπινη ζωή. Κέρδισε την ανθρώπινη μνήμη, με αποτέλεσμα ο κάθε άνθρωπος να μπορεί να είναι τόσων ετών όσο και η οργανωμένη μνήμη της ανθρωπότητας, του πολιτισμού του, της οικογένειας. Όσο οι παππούδες είχαν ενεργό ρόλο στη ζωή της οικογένειας η ζωτική ιστορία έφτανε 4 γενιές πίσω. Έτσι έμεινε ζωντανό σαν χτες το 21 στη δική μου γενιά.

"Εκαστον μετέχει τοῦ αἰωνίου καί τοῦ θείου ὡς δύναται, ἐν ὡς ἄτομον ἢ ἐν ὡς εἶδος". Στον αγώνα αυτό για το αἰώνιο και το θείο διαμορφώθηκε η εποποιία της ανθρωπότητας. Απέσπασε από το Χρόνο-Κρόνο που τρώει τα παιδιά του σημαντικές νίκες. Υπερδιπλασίασε τη δημιουργική ζωή του ανθρώπου. Και η ευφροσύνη της μοίρας: Δεν ξέρει τι να κάμει τον κερδισμένο χρόνο, τους κερδισμένους ανθρώπους. Πετάνε στο περιθώριο τον κότινο του θριάμβου της, τους ηλικιωμένους. Η σύγχρονη κοντόφθαλμη κοινωνία δεν έχει γι' αυτούς ρόλους.

Η κύρια ευθύνη όμως για την αξιοποίηση των γηρατειών παραμένει στην οικογένεια. Η ευφροσύνη και πλήρης οικογένεια, ως κοινωνικός θεσμός, αποτελεί παράγοντα σύμφυτο με τον εσωτερικό χαρακτήρα και τη μοίρα του ανθρώπου. Η φύση του ανθρώπου δεν μπορεί να γίνει κατανοητή-ούτε να ολοκληρωθεί- χωρίς άμεση αναφορά στην οικογενειακή και κοινωνική πραγματικότητα μέσα στην οποία διαμορφώνεται. Και η ρέουσα ζωή δεν είναι τίποτε άλλο από την πρόσκτηση, τροποποίηση ή εγκατάλειψη μιας ιδιότητας, ενός ρόλου και το πέρασμα από τον ένα ρόλο στον επόμενο. Η κατάργηση, η αφαίρεση ενεργού ρόλου από τους ηλικιωμένους δεν μικραίνει απλώς τη ζωή του ανθρώπου, και δεν είναι βέβαια ζωή το περιθώριο, αλλά μεταβιβάζει ως βίωμα αυτή την απάνθρωπη πραγματικότητα και στα παιδιά. Υπονομεύει έτσι τον αγώνα του ανθρώπου για την αθανασία και τη θέωσή του.

"Οι ιδέες μας είναι αναγκαίες συνέπειες των κοινωνιών στις οποίες ζούμε" υποστηρίζει ήδη ο Ελβέτιος. Και ο Αριστοτέλης ορίζει την πόλη κοινωνία, πολιτεία ως *"ἀποικία οἰκίας"*. Από την οικογένεια λοιπόν και την κοινωνία διαμορφώνεται το περιβάλλον μέσα στο οποίο μινούνται στη ζωή και διαμορφώνουν την προσωπικότητά τους τα παιδιά. Ο πλούτος του πλουτίζει τις "ιδέες" τους. Και η στενότητά του σε παρελθόν και προοπτική τις στενώνει, τις περιορίζει σ' ένα παρόν μίζερο.

Δίχως τη βοήθεια του χθες ο σημερινός άνθρωπος δεν μπορεί να φτάσει μακριά στο αύριο. Αποστερημένος μιας περιουσίας που ανοήτως τη θεωρεί βάρος θα εκπιωχεύσει.

Έχουν όμως και οι ηλικιωμένοι υποχρεώσεις. Για την ακρίβεια μια και μόνη. Να προσπαθούν να είναι υγιείς. Να προσπαθούν να είναι άκλιμοι μέχρι την τελευταία στιγμή. Να κάνουν πραγματικότητα το σύνθημα πρόσθεσε χρόνια στη ζωή σου και ζωή στα χρόνια σου. Να προσπαθήσουν να περάσουν από την ζωή στην αιωνιότητα σε μια στιγμή, σε μια ώρα, σε μια ημέρα, ανώδυνα και ανεπαίσχυντα. Στην προσπάθεια αυτή η σύγχρονη παιδιατρική διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο. Διδάσκει και φροντίζει την υιοθέτηση υγιεινού τρόπου ζωής σε παιδιά, γονείς και δασκάλους. Θεμελιώνει πρόωμα αλλά και επίκαιρα το μακρύ δρόμο προς το καλώς τεθνάναι που πέρα από την ηθική του αξία αποτελεί το μόνο τρόπο για να περιορισθούν οι δαπάνες για την υγεία των ηλικιωμένων, οι οποίες σήμερα είναι έξι φορές μεγαλύτερες από τις αντίστοιχες για τα παιδιά μέχρι τα 18 τους χρόνια. Η προσπάθεια αυτή, στην οποία αφιέρωσα σημαντικό μέρος της επιστημονικής μου δραστηριότητας, αποδίδει ήδη καρπούς. Πρόσφατη απόδειξη. Πριν από 10 μόλις μέρες η Καθημερινή της Κυριακής δημοσίευσε ολοσέλιδη συνέντευξη του ειρηνούς ανθρώπου και αισθαντικού τραγουδοποιού Διονύση Σαββόπουλου. Στην ερώτηση "τι θα θέλατε να πάρουν και τι να μη πάρουν τα παιδιά σας από σας, απαντά: Να μη γίνουν καπνιστές και να μην αφήνουν αγύμναστο το σώμα τους". Απάντηση που προσυπογράφει η πλειοψηφία των σημερινών γονιών. Θεωρώ τη νέα αυτή υπεύθυνση στο αξιακό σύστημα των γονέων ως την ασφαλέστερη οδό για την υγιή μακροήμερευση της νέας γενιάς.

Ας μου επιτραπεί τελειώνοντας, να προβλέψω μέσα από την ομίχλη του μέλλοντος, ότι ο αιώνας που έρχεται θα μας χωρέσει όλους. Όλες τις γενιές εξίσου. Όχι μόνο τις τρεις αλλά και την ταχύτητα αναδινόμενη τέταρτη! Και ότι οι κάθετοι οικογενειακοί δεσμοί, παρά την ευθραστότητα της οριζόντιας οικογένειας, μάλλον θα ενισχυθούν παρά θα αδυνατίσουν.

Οι κοινωνίες του επόμενου αιώνα θα συνειδητοποιήσουν ότι ο άνθρωπος περνάει περισσότερο από το 1/3 της εργασιακά ενεργού ζωής του ως συνταξιούχος. Η νέα δυναμική που δημιουργεί η σφριγηλή μακροήμερευση του ανθρώπου αποτελεί ισχυρή πρόκληση για αναμόρφωση των κοινωνικών δομών. Η καλύτερη επιλογή -όπως προείνουν πολλοί κοινωνιολόγοι και ανθρωπολόγοι - ίσως να είναι "η κατάργηση των ηλικιακών συνόρων και η δημιουργία εναλλακτικών επιλογών ανάμεσα στην εργασία, την εκπαίδευση και τον ελεύθερο χρόνο με περιόδους εργασίας και εκπαίδευσης. Η επιλεκτική και ενέλικτη δια βίου εκπαίδευση θα αντικαταστήσει σε ικανό βαθμό τη δύσκαμπτη σημερινή. Οι ευκαιρίες για εργασία και ελεύθερο χρόνο θα κατανέμονται σχεδόν ισότιμα μεταξύ των ηλικιακών ομάδων. Στην αυριανή κοινωνία τα παιδιά και οι ηλικιωμένοι θα θεωρούνται κεφάλαιο και όχι βάρος. Η εργασία θα αποτιμάται όχι μόνο με οικονομικά κριτήρια αλλά και με την ηθική και τις άλλες σήμφυντες αξίες της που την καθιστούν πολύτιμο ατομικό και κοινωνικό αγαθό. Ο ελεύθερος χρόνος και η ίδια η ζωή από τη γέννηση μέχρι το θάνατο θ' αποκτήσουν νέο νόημα.

Δεν θα ήθελα όμως να τελειώσω ως δραπέτης του σήμερα. Στη χώρα μας, εντυχώς, 4 στους 5 ηλικιωμένους δηλώνουν ικανοποιημένοι ως πολύ ικανοποιημένοι από τις σχέσεις τους με τους νεότερους, ιδιαίτερα με τα εγγόνια τους. Και αυτά με τη σειρά τους, στη συντριπτική πλειοψηφία τους νιώθουν εξίσου ικανοποιημένα από τους παππούδες τους. Σ' αυτή τη συμμαχία της χαράς, τους παππούδες και τα εγγόνια του ευλογημένου αυτού τόπου, αφιερώνω την αποψινή ομιλία μου και εύχομαι σ' όλους εσάς που με τιμήσατε με την παρουσία σας χρόνια πολλά και χρόνια καλά.

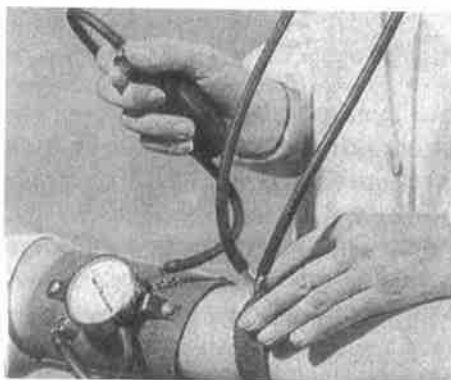
Σπύρος Δ. Μουλόπουλος

Καθηγητής
του Πανεπιστημίου Αθηνών

ΙΑΤΡΙΚΑΘΕΜΑΤΑ

Υψηλή Πίεση

Μια ύπουλη αρωόστια

1. Τι είναι "πίεση" και σε τι βλέπτει

Ένας άνθρωπος λέμε, ότι έχει υψηλή πίεση, όταν η μέτρηση με το σφυγμομανόμετρο δείχνει πάνω από 14 για τη "μεγάλη" και πάνω από 9 για τη "μικρή" αρτηριακή πίεση.

Η υψηλή πίεση τις περισσότερες φορές δεν προκαλεί ενοχλήματα ώστε να την υποψιαστούμε και να την μετρήσουμε. Σε μερικούς μόνο παρουσιάζονται πονοκέφαλοι και βούισμα στα αυτιά, όταν ανεβαίνει η πίεση. Έτσι θα πρέπει όσοι είναι πάνω από 40 ετών να μετράνε την πίεση μια φορά το χρόνο. Κι αυτό διότι η πάθηση είναι συχνή. Στον πληθυσμό των Αθηνών π.χ. έχει βρεθεί, ότι περίπου ένας στους τρεις έχει πίεση. Στις μεγάλες ηλικίες μάλιστα ένας στους δύο έχει πίεση.

Σε τι μας πειράζει η υψηλή πίεση; Η υψηλή πίεση συνήθως δεν έχει άμεσες επιπτώσεις. Δηλαδή δεν

Η Ελληνική τηλεόραση σε σχετικές με την υγεία εκπομπές της έχει ιδιαίτερα ασχοληθεί με το ιατρικό θέμα της υψηλής πίεσης από την οποία πάσχουν πολλοί άνθρωποι και έχει προβάλλει και επανάληψη τις επιστημονικές απόψεις και τις ιατρικές συμβουλές για το ζήτημα αυτό του καθηγητή κ. Σπ. Μουλόπουλου.

Σ' αυτό το θέμα αναφέρεται και το εκλαϊκευμένο άρθρο του που δημοσιεύουμε εδώ, λόγω του μεγάλου ενδιαφέροντος που παρουσιάζει και της πρακτικής σημασίας και χρησιμότητας που έχει, και είναι το δεύτερο που παραχωρεί για δημοσίευση στον "Αίλυτο" ο συμπατριώτης μας καθηγητής. (Το πρώτο είχε τίτλο "Άνθρωποι και καρδιά και δημοσιεύτηκε στο τεύχος 8-9).

Όπως έχουμε ξαναγράψει ο κ. Σπύρος Μουλόπουλος κατάγεται από την Καστανιά Στυμφαλίας της οποίας εξακολουθεί να είναι δημότης.

Είναι καθηγητής της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών από το 1972 και Πρόεδρος του Ανωτάτου Υγειονομικού Συμβουλίου της Χώρας μας. Διετέλεσε διαδοχικά Κοσμήτορας της Ιατρικής Σχολής, Αντιπρύτανης και Πρύτανης του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Φέρει τους τίτλους του επιτίμου διδάκτορα Επιστημών του Πανεπιστημίου της Utah (Η.Π.Α.) και του επισκέπτη καθηγητή πολλών Πανεπιστημίων του εξωτερικού. Είναι μέλος της Γαλλικής Καρδιολογικής Εταιρείας και από το 1992 Αντεπιστέλλον Μέλος της Εθνικής Ιατρικής Ακαδημίας των Παρισίων.

Έχει δημοσιεύσει σε ξένα κυρίως περιοδικά, περισσότερες από 400 επιστημονικές εργασίες και η ανακάλυψη του της ενδοαρτηριακής αντλίας τον έκανε διάσημο στους ιατρικούς κύκλους όλου του κόσμου, ενώ τα συγγράμματά του "Αγγειολογία", "Καρδιομηχανική", "Θεραπευτική Εσωτερικών νόσων" κ.α., διδάσκονται στις ιατρικές σχολές της πατρίδας μας και θεωρούνται κλασσικά στο είδος τους.

σημαίνει πως αν σήμερα ανακαλύψουμε μια κάπως αυξημένη πίεση, κάτι σοβαρό μπορεί άμεσα να συμβεί. Οι ανέντετες εκδηλώνονται σιγά σιγά, μέσα σε χρόνια.

Η υψηλή πίεση, αν δεν θεραπευθεί, μπορεί να συντελέσει στο να εμφανισθούν καρδιοπάθειες, εγκεφαλικά επεισόδια ή νεφρική ανεπάρκεια. Οι τρεις αυτές ομάδες παθήσεων είναι υπεύθυνες για περισσότερους από τους μισούς θανάτους στον πληθυσμό.

Από αυτούς που έχουν έστω και λίγο αυξημένη πίεση, μέσα σε 10 χρόνια οι μισοί παρουσιάζουν καρδιοπάθεια, εγκεφαλικό επεισόδιο ή πάθηση των νεφρών, ενώ το 1/3 παρουσιάζει στεφανιαία νόσο, δηλαδή στηθάγχη ή έμφραγμα. Περισσότεροι από τους μισούς αρρώστους που παθαίνουν έμφραγμα στην Αθήνα είχαν προηγουμένως υψηλή πίεση.

Οι στατιστικές αυτές εξηγούν επίσης, γιατί καιμιά φορά βλέπει κανείς ανθρώπους που έχουν πολλά χρόνια υψηλή πίεση να ζουν σε πολύ μεγάλες ηλικίες. Ενώ δηλαδή οι πολλοί βλάπτονται από την πίεση μερικοί πράγματι θα λέγαμε δείχνουν αντοχή στην πάθηση. Επειδή όμως δεν ξέρουμε πάντοτε ποιοι θα αντέξουν και ποιοι όχι, πρέπει να φροντίσουμε να μην κάνουμε υψηλή πίεση και αν έχουμε υψηλή πίεση να την κατεβάσουμε.

2. Πως να προλάβουμε την υψηλή πίεση

Υπάρχουν τρία πράγματα που μπορεί να προσέξει ο άνθρωπος για να προλάβει την εμφάνιση υψηλής πίεσης.

Το πρώτο είναι η σωστή διατροφή του. Κατ' αρχή η ποσότητα του φαγητού πρέπει να είναι τόσο, ώστε να μην αυξάνει το βάρος του πάνω από το κανονικό. Ιδανικά ο άνθρωπος πρέπει να κρατάει στη ζωή του το βάρος σώματος που είχε, όταν ήταν 20 ετών. Η παχυσαρκία είναι ένας παράγον που βοηθάει την αύξηση της πίεσης. Ως προς το είδος της τροφής, εκείνο που μπορεί να αυξήσει την πίεση είναι το πολύ αλάτι. Η προσθήκη επιπλέον αλατιού στο φαγητό ή η συχνή χρήση πολύ αλμυρών τροφών, αυξάνει την πίεση ακόμη και σε μικρά παιδιά. Καλό είναι ο άνθρωπος να συνηθίσει στο λίγο αλάτι από μικρό παιδί. Η κατάχρηση οινοπνευματωδών ποτών και καφέ ή κόκα κόλας μπορεί επίσης να αυξήσει την πίεση.

Το δεύτερο προληπτικό μέτρο είναι η σωματική άσκηση. Το περπάτημα ή οι γυμναστικές ασκήσεις είναι χρήσιμες, όταν γίνονται συστηματικά, δηλαδή τουλάχιστον τρεις φορές την εβδομάδα.

Το τρίτο μέτρο είναι το δυσκολότερο να το εφαρμόσει κανείς. Προέκειται για την αποφυγή του στρες. Η υπερτάση στις όποιες εκδηλώσεις, ο ανεπαρκής –κάτω από 8 ώρες– ύπνος, το άγχος ή η πίεση της προσπάθειας για στόχους που ξεπερνούν τις δυνάμεις μας, είναι παράγοντες που μπορεί να αυξήσουν την πίεση.

Όλα τα παραπάνω μέτρα πρέπει να τα προσέξουν περισσότερο όσοι είχαν στην οικογένειά τους και άλλους υπέρτασις. Η προδιάθεση στην υψηλή πίεση κληρονομείται σε ένα ποσοστό και όσοι προέρχονται από γονείς υπέρτασις θα πρέπει από μικρή ηλικία να προσφυλάσσονται.

3. Πως θεραπεύεται η υψηλή πίεση

Όσοι έχουν υψηλή πίεση θα πρέπει να εφαρμόσουν τα ίδια μέτρα που περιγράψαμε παραπάνω για την πρόληψη.

Ειδικότερα πρέπει να ελαττώσουν σημαντικά το αλάτι της τροφής. Αυτό σημαίνει ότι, εκτός από τον περιορισμό στο αλάτι του φαγητού πρέπει να αποφεύγονται και όλες οι αλμυρές τροφές, όπως τα τυριά, τα λουκάνικα και άλλα παστά, οι συντηρημένες τροφές, τα κράκερς, τα τουρσιά, τα φρυστίκια, η σοκολά-

τα, οι έτοιμες σάλτσες, οι ελιές κ.λπ. Πρέπει να ξέρουμε πως, αν δεν ελαττωθεί σημαντικά το αλάτι ακόμη και τα φάρμακα δεν κατεβάζουν αρκετά την πίεση.

Η ελάττωση του βάρους του σώματος θα βοηθήσει επίσης να κατεβεί η πίεση.

Τα φάρμακα βέβαια θα τα καθορίσει ο γιατρός. Ο άρρωστος θα πρέπει να έχει υπ' όψη του ότι, δεν μπορεί να παίρνει τα φάρμακα άτακτα ή όταν τα θυμάται ή μόνο όταν η πίεση είναι υψηλή. Σκοπός της θεραπείας είναι να σταθεροποιηθεί η πίεση σε σωστά επίπεδα. Αυτό γίνεται μόνο όταν οι δόσεις των φαρμάκων είναι οι ίδιες και παίρνονται στα ίδια πάντοτε διαστήματα. Δεν πρέπει να αλλάζει η δόση από τη μία μέρα στην άλλη, διότι τότε βοηθάμε την αστάθεια, το ανεβοκατέβασμα της πρέσεως. Αν χρειάζονται μικρότερες δόσεις, αυτό πρέπει να γίνει σε συνεννόηση με το γιατρό ανά διαστήματα μιας ή δύο εβδομάδων.

Ο άρρωστος πρέπει να μετράει την πίεση, συνήθεστερα τις απογευματινές ώρες, γιατί συνήθως τότε είναι μεγαλύτερη. Πρέπει να την μετράει στην αρχή καθημερινά και όταν σταθεροποιηθεί, μία φορά την εβδομάδα. Μπορεί να την μετράει και μόνος του ή να του την μετράει κάποιος άλλος στο σπίτι, αρκεί να μπορεί να την μετράει σωστά. Τα απλά μανόμετρα είναι πιο καλλίτερα, γιατί με αυτά μπορεί να γίνουν λιγότερα λάθη.

Ο τρόπος που μετρείται η πίεση είναι απλός. Τοποθετείται η περιχειρίδα (μανσέτα) σφιχτά γύρω στον αριστερό βραχίονα. Το ακουστικό πρέπει να βρίσκεται στην καμπί του αγκώνα και λίγο προς την έσω πλευρά (προς την πλευρά του μικρού δαχτύλου). Κλείνει κανείς τη στροφιγγά και φουσκώνει μέχρι που να μην ακούει τους χτύπους της αρτηρίας. Κατόπιν σιγά σιγά ξεφουσκώνει το μανόμετρο. Όταν ακούσει το πρώτο χτύπημα, αυτό που δείχνει το ρολόι είναι η μεγάλη (συστολική) πίεση. Συνεχίζει να ξεφουσκώνει και όταν εξαφανισθούν οι χτύποι (ή πέσει η έντασή τους) τότε το ρολόι δείχνει τη μικρή (διαστολική) πίεση. Αυτό που πρέπει να αποφεύγεται είναι να μετράει κανείς την πίεση πολλές φορές την ημέρα ή την νύκτα. Έτσι δημιουργείται πανικός και δεν κερδίζει κανείς τίποτε, διότι η πίεση έχει διακυμάνσεις στο 24ωρο και δεν μπορεί να κρίνει κανείς εύκολα ποιο είναι το σωστό νοήμερο.

Πρέπει να έχουμε υπ' όψη ότι, όταν με τη θεραπεία κατεβεί η υψηλή πίεση σε σωστό επίπεδο, είναι δυνατό ο άρρωστος για μια ή δυο βδομάδες να αισθάνεται κάποια εξάντληση. Αυτό είναι φυσιολογικό φαινόμενο, δεν πρέπει να μας ανησυχεί και θα υποχωρήσει ύστερα από κάποιο διάστημα.

Τέλος, κάθε άρρωστος που ανακαλύπτει μια υψηλή πίεση πρέπει να συμβουλευτεί το γιατρό, αν χρειάζεται να κάνει ορισμένες εξετάσεις, μήπως η υψηλή πίεση αυτή έχει κάποια ειδική αιτία που χρειάζεται ειδική θεραπεία. Το 95% πάντως των περιπτώσεων με υψηλή πίεση δεν έχει ειδική συγκεκριμένη αιτία, δηλαδή πάθηση κάποιου οργάνου, όπως τα νεφρά, τα επινεφρίδια, ο θυρεοειδής, η υπόφυση, η καρδιά ή τα αντισυλληπτικά φάρμακα κ.λπ.

Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται στις περιπτώσεις, όπου εκτός από την υψηλή πίεση, υπάρχουν και άλλες ανωμαλίες, όπως η παχυσαρκία, η υψηλή χοληστερόλη και τριγλυκερίδια, το κάπνισμα, ο διαβήτης κ.λπ.

Ο συνδυασμός αυτών των ανωμαλιών επιταχύνει την εμφάνιση νοσηρών εκδηλώσεων όπως εμφραγμάτων, εγκεφαλικών κ.λπ. Σ' αυτές τις περιπτώσεις είναι πιο αναγκαία η γρήγορη ρύθμιση της υψηλής πρέσεως και η αντιμετώπιση όλων των άλλων παραγόντων.

Γενικά, όσοι έχουν υψηλή πίεση, πρέπει να καταλάβουν, ότι ο τρόπος της ζωής τους ίσως δεν είναι σωστός. Η υπερένταση στην εργασία τους, το άγχος, το πολύ φαγητό, η καθιστική ζωή, οι λίγες ώρες του ύπνου, αρχίζουν να πειράζουν τον οργανισμό τους. Η υψηλή πίεση δεν είναι ανεπανόρθωτη, είναι μια προειδοποίηση. Στο χέρι τους είναι να την αντιμετωπίσουν έγκαιρα, ώστε να μην παρουσιασθούν σοβαρότερες παθήσεις.

Ηλίας Β. ΟικονόμουΚαθηγητής
του Πανεπιστημίου Αθηνών

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ

Το οικολογικό πρόβλημα

Ι. Η διαγνωστική του προβλήματος

Οι ανθρώπινες κοινωνίες βίωσαν, κατά τη μακραίωνη διάρκεια της ιστορίας του ανθρώπου, μικρότερες ή μεγαλύτερες καταστροφές του φυσικού περιβάλλοντος από σεισμούς, εκρήξεις ηφαιστίων, λοιμούς, καταποντισμούς εδαφών, καταστροφές δασών κ.λπ. και υπέστησαν την μικρού, μεσαίου ή μεγάλου μεγέθους εξόντωση του ανθρώπινου πληθυσμού, όπως επίσης και καταστροφές από κοινωνικά αίτια, πολέμους, επαναστάσεις κ.λπ. Για πρώτη φορά όμως τίθεται, με τη λήξη του εικοστού αιώνα, θέμα ολογκληρωτικής βιολογικής αυτοεξόντωσης του ανθρώπου.

Ο άνθρωπος υφίσταται, για πρώτη φορά στην ιστορία του, την προοδευτική αντιστροφή των θετικών δυνατοτήτων και προσφορών της φύσεως.

Η επίσημη, επιστημονικά θεμελιωμένη διάγνωση του προβλήματος γνωστοποιήθηκε πριν από είκοσι και πλέον χρόνια (1972) με τη δημοσίευση των προβλέψεων της λεγόμενης «Λέσχης της Ρώμης» (Club of Rome).

Τα δύο κεφαλαιώδη μεγέθη του προβλήματος, όπως τα συνέλαβαν αυτοί που συγκροτούν τη «Λέσχη της Ρώμης», είναι η εξάντληση των ενεργειακών πόρων

της γης και η καταστροφή των συστημάτων στηρίξεως της ζωής.

Ισχύει ως αδιαμφισβήτητη πλέον πρόβλεψη ότι ο βιολογικός θάνατος του ανθρώπου επικρέμεται ως βεβαία κατάληξη της σημερινής πολιτισμικής πορείας της Ανθρωπότητας.

Η εξάντληση των φυσικών πόρων αναφέρεται στους λεγόμενους ενεργειακούς πόρους, όπως ο άνθρακας, το πετρέλαιο κ.λπ. Διαπιστώθηκε ότι αιτίες της εξάντλησής τους είναι η εντατική εκμετάλλευσή τους, λόγω αυξήσεως της κατά κεφαλήν κατανάλωσης και λόγω της αυξήσεως του πληθυσμού της γης. Οι άνθρωποι δηλαδή και καταναλίσκουν περισσότερη ενέργεια και αυξάνονται αριθμητικά ως καταναλωτές ενέργειας.

Τέσσερα είναι τα ζωτικά κέντρα για τη ζωή και τον άνθρωπο, στα οποία εντοπίστηκε η καταστροφή: ο αέρας, το νερό, η βλάστηση και η ζωή του πλανήτη μας.

Ως προς τον αέρα, διαπιστώθηκε ότι η βιομηχανία καταστρέφει τεράστιες ποσότητες οξυγόνου και παράγει τόννους δηλητηριωδών χημικών στοιχείων. Συγκεκριμένα, υπολογίστηκε ότι κάθε μέρα προστίθενται στην ατμόσφαιρα εξήντα χιλιάδες τόννοι διοξειδίου

Ο καθηγητής κ. Ηλίας Οικονόμου είναι ο εισηγητής της θεολογικής διερεύνησης του φυσικού περιβάλλοντος (1973) και διδάσκει το αντίστοιχο μάθημα στη Θεολογική Σχολή. Καρπός αυτής της δραστηριότητας είναι το τελευταίο του βιβλίο «Θεολογική Οικολογία» (Αθήνα 1994) στην εισαγωγή του οποίου περιλαμβάνεται το άρθρο του για το οικολογικό πρόβλημα που δημοσιεύουμε εδώ, ύστερα από ευγενική και τιμητική παραχώρηση που έκαμε ο φίλος καθηγητής προς το περιοδικό μας.

του θείου (SO_2). Αυτό αναπνεόμενο δρα ως δηλητήριο στους βλεννογόνους και τα αναπνευστικά όργανα του ανθρώπου και των ζώων. Η χημική αυτή σύνθεση, συνδεδεμένη με το νερό της βροχής, μεταβάλλεται σε θειικό οξύ (H_2SO_4). Τούτο εισπνεόμενο διαβρώνει τους πνεύμονες και, επικαθήμενο στην επιφάνεια της γης, καταστρέφει βλάστηση και δένδρα, φθείρει τα πετρώματα (λ.χ. μάρμαρα) και τα μέταλλα.

Ως προς το νερό, διαπιστώθηκε ότι η ποσότητά του είναι περιορισμένη στη γη και, ακόμη, ότι αυτό και μόλυνεται και σπατάλεται. Άμεσα υπεύθυνη για τη μεγάλη σπατάλη είναι πάλι η βιομηχανία, επειδή λ.χ. απαιτούνται εκατόν ογδόντα χιλιάδες λίτρα νερού, για να κατασκευασθεί ένα αυτοκίνητο ή τριακόσιες χιλιάδες λίτρα, για να γίνει η ψύξη ενός τόννου ελασμάτων χάλυβα. Η απαιτούμενη ποσότητα νερού για την κατασκευή πλαστικών είναι ακόμη μεγαλύτερη. Έμμεσος υπαίτιος είναι ο καταναλωτικός άνθρωπος και οι συνεχείς ανάγκες που ο ίδιος δημιουργεί.

Υπεύθυνα για τη μόλυνση των νερών είναι και τα διάφορα χημικά παρασκευάσματα, που χρησιμοποιούνται στις γεωργικές καλλιέργειες. Παρασύρονται από τη βροχή και καταλήγουν σε επιφανειακές ή και υπόγειες συγκεντρώσεις υδάτων, όπως πηγές, λίμνες κ.λπ. Άλλες πάλι, κατηγορίες χημικών παρασκευασμάτων δεν αποσυντίθενται, με συνέπεια να καταστρέφουν την καλλιεργήσιμη γη, όταν συσσωρευθούν σ' αυτήν.

Η κατανάλωση του νερού αυξάνεται συνεχώς. Όπως έχει προ πολλού (1972) υπολογίσει ο «Οργανισμός Τροφίμων και Γεωργίας» (F.A.O.) του Ο.Η.Ε., περί το 2000 μ.Χ., δηλαδή σε 7 ετή από σήμερα (1993), οι ανάγκες σε νερό θα έχουν τριπλασιασθεί σε σχέση με το 1972 και από δύο τρισεκατομμύρια λίτρα θα έχουν ανέλθει σε 5,5 τρισεκατομμύρια.

Η καταναλωτική αυτή εξέλιξη συναρτάται με την πληθυσμιακή αύξηση της Ανθρωπότη-

τας, η οποία από 3,5 δισεκατομμύρια το 1972, θα έχει αυξηθεί σε 7 δισεκατομμύρια το 2000 μετά Χριστόν.

Στους παράγοντες μόλυνσης προστίθεται και το πετρέλαιο, κυρίως το αργό, που χύνεται στις θάλασσες, λόγω ναυτικών ατυχημάτων ή λόγω εκληματικής αδιαφορίας για τις συνέπειες και καταστρέφει τη ζωή στον ιδιαίτερος ζωτικό αυτό χώρο.

Στα προηγούμενα προέπει να προστεθεί και ο θόρυβος στις μεγαλουπόλεις, που προκαλεί σοβαρές βλάβες στο νευρικό σύστημα του ανθρώπου. Και ακόμη η καταστροφή της φυσικής ωριμότητας και η εξόντωση των δένδρων από το άμεσο περιβάλλον του ανθρώπου με τις εκτεταμένες δομήσεις πόλεων, χωρίς αρμονική συνύπαρξη με τη φύση.

Όταν εξετάζουμε το οικολογικό πρόβλημα ως παρούσα και μέλλουσα πραγματικότητα, είναι αναγκαίο να αποκτήσουμε σαφή γνώση του, για να αποφύγουμε τα άκρα, δηλαδή την υποβάθμιση ή τον υπερτονισμό του με την απολυτοποίηση ενός συμπτώματος, λ.χ. την εξαφάνιση κάποιου ζωικού είδους ή την ταύτιση του προβλήματος με την επιφανειακή του όψη, λ.χ. την καταστροφή του φυσικού τοπίου. Για το λόγο αυτό, πρέπει να απαντήσουμε στο ερώτημα: Τι δεν είναι και τι είναι το οικολογικό πρόβλημα;

Προσδιορίζοντας αρνητικά, δηλαδή τι δεν είναι το οικολογικό πρόβλημα, οφείλουμε να συνειδητοποιήσουμε τα επόμενα:

Το οικολογικό πρόβλημα δεν είναι ασφαλώς πρόβλημα απάλλαγής των δημοσίων χώρων, της υπαίθρου ή των παραλιών από τα απορρίμματα. Δεν είναι δηλαδή θέμα καθαριότητας του χώρου, το οποίο είναι δυνατόν να λυθεί από μια αποτελεσματική τοπική αρχή. Είναι, όμως, θέμα καθαρότητας των αντιλήψεων του ανθρώπου για τον φυσικό χώρο· είναι πρωτίστως θέμα νοοτροπίας και, μετά, θέμα συμπεριφοράς προς το φυσικό χώρο.

Συναφώς προς τούτο, δεν είναι απλώς θέμα αισθητικής εμφάνισης των πόλεων και ακεραιότητας του φυσικού τοπίου. Η μη διατήρηση της οπτικής αρμονίας της φύσεως ανήκει στη συμπτωματολογία και όχι στην αιτιολογία του προβλήματος.

Δεν είναι επίσης θέμα θορύβων των πόλεων, δηλαδή ηχομόλυνση. Και αυτή ανήκει στα συμπτώματα και όχι στα αίτια· είναι το αίτιο, που επιδρά καταλυτικά στο νευρικό σύστημα του σύγχρονου ανθρώπου.

Δεν είναι, επίσης, θέμα αγάπης προς τα ζώα, ιδίως για εκείνα, τα οποία απειλούνται με εξαφάνιση.

Είναι απαραίτητο να γίνει διάκριση μεταξύ αιτίων και συμπτωμάτων του προβλήματος.

Το οικολογικό πρόβλημα, εξεταζόμενο θετικά, δηλαδή τι είναι κατά την εμπειρική και επιστημονική διαπίστωση, συνίσταται από:

- Την προβλεπόμενη, την πρώτη εκατονταετία της τρίτης μ.Χ. χιλιετίας, εξάντληση των φυσικών πόρων, όπως των υδάτων, των κοιτασμάτων του πετρελαίου και άλλων στοιχείων, απαραίτητων για την επιβίωση των δισεκατομμυρίων ανθρώπων και τη συνέχιση της λειτουργίας της κοινωνικής ζωής και την αναπτύξεως του πολιτισμού.
- Τη διαρκώς αυξανόμενη μόλυνση των φυσικών πόρων, όπως του αέρα (κάθε δευτερόλεπτο εξαπολύονται στον αέρα 1.000 περίπου τόννοι αερίων), των πηγαίων υδάτων, των θαλασσών, με συνακόλουθα την καταστροφή της ενάλιας ζωής, αλλά και της προστατευτικής ασπίδας του όζοντος.
- Την καταστροφή των δασών και γενικά την αποψίλωση της επιφάνειας της γης, λόγω της μεγιστοποιήσεως των οικισμών, την παρακολούθηση από την άγριση και την αποξένωση του ανθρώπου. Έχει υπολογισθεί ότι

κάθε δευτερόλεπτο μεταφέρονται 1.000 τόννοι γης προς τη θάλασσα, λίμνες κ.λπ. ότι ελαττώνονται τα δάση της γης περίπου κατά 3-5 χιλιάδες τετραγωνικά μέτρα. Σε ετήσια βάση έκταση αυτή είναι ίση προς τη Δυτική Γερμανία και ότι κάθε μέρα εξαφανίζονται 10 έως και 50 είδη ζωικών ή φυτικών μορφών.

- Τη χρήση επικίνδυνων φυσικών δυνάμεων, όπως η ατομική ενέργεια, που ως ραδιενέργεια είναι άμεσα και έμμεσα θανατηφόρα για τον άνθρωπο. Άμεσα με την προσβολή του ανθρώπινου οργανισμού, έμμεσα δε, με την καταστροφή της πανίδας και της χλωρίδας.
- Την κατασκευή από τον άνθρωπο νέων, άγνωστων στη φύση και μη ανεκτών από τους μηχανισμούς ανακυκλώσεως της ύλης συνθέτων υλικών. Αυτά συσσωρεύονται στην επιφάνεια ή και κάτω από την επιφάνεια της γης και τη μεταβάλλουν σε τοξόστομο χώρο απορριμμάτων· καταστρέφουν και τη φυσική ορατότητα, την απαραίτητη για την ψυχική ισορροπία του ανθρώπου και συντελούν μαζί με την απόρριψη των αρμονικών ήχων της φύσεως, από τους ισχυρούς ήχους των μηχανών, σε μεγάλη διατάραξη του νευρικού συστήματος του ανθρώπου· καταστρέφουν, επίσης, τις πηγές αισθητικής απολαύσεως της δημιουργίας και τα πρότυπα της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Η απώλεια του κάλλους της Φύσεως δεν είναι αμελητέα.

Στις ανωτέρω ομάδες συμπτωμάτων περιλαμβάνονται όλες οι απτές πτυχές της Παθολογίας που προκαλούνται στη Φύση και αναφέρονται καθημερινά και με λεπτομέρειες στις σελίδες του Τύπου.

Η ιστορία της μόλυνσεως του φυσικού περιβάλλοντος διήλθε από ωριασμένες φάσεις, τις οποίες ο J. Barr, προσδιόρισε ως εξής:

- Η μόλυνση του φυσικού περιβάλλοντος από τα βιομηχανικά κατάλοιπα ανάγεται στην αρχαιότερη (πρώτη) βιομηχανική επανάσταση του 18ου μ.Χ. αιώνα και στη δεύτερη του 19ου αιώνα, αλλά εντάθηκε τον 20ό αιώνα, τον αιώνα μας.
- Η μόλυνση αυξήθηκε ραγδαία στον αιώνα μας, επειδή η σύγχρονη Τεχνολογία δύναται να αναστατώσει την οικολογική ισορροπία βαθύτερα από τις παλαιότερες μορφές Τεχνολογίας. Ταυτόχρονα, η επιστημονική γνώση μας επιτρέπει να προβλέψουμε σαφέστερα τους κινδύνους και αναγκάζει όλους τους παράγοντες (πολιτικούς, τεχνολόγους, οικονομολόγους αλλά και θεολόγους) να αναλάβουν τις ευθύνες τους.

Η Φυσιολογία του περιβάλλοντος, η φυσική δηλαδή κατάσταση της Φύσεως, έχει διαταραχθεί, όπως δείχνουν τα σαφέστατα συμπτώματα. Η θεραπεία της Φύσεως που ασθενεί απαιτεί διάγνωση και ορθή ερμηνεία της βαθύτερης αιτίας της νοσηρής και θανατηφόρας καταστάσεως. Και εδώ, πλέον, είναι σε θέση να ομιλήσει μετά λόγου η Ορθόδοξη Θεολογία, που ερευνά την πίστη και τη ζωή του θεόσδοτου θεσμού της Εκκλησίας. Προσωπικά, θεωρώ –και αποπειρώμαι να ποδείξω τούτο, στις επόμενες σελίδες του παρόντος έργου– ότι το οικολογικό πρόβλημα είναι στο βάθος απόλυτα θεολογικό και θρησκευτικό, θέμα δηλαδή θρησκευτικής πίστεως και πράξεως ή Ορθοδοξίας και Ορθοπραξίας.

2. Αιώνας της μόλυνσεως ο εικοστός

Ο 20ός αιώνας, που εκπνέει, προσδιορίστηκε από τις τρεις βιομηχανικές επαναστάσεις, την αναλυτική φιλοσοφία, τη σύζευξη φυσικών επιστημών και Τεχνολογίας, που μετά την εποχή της διασπάσεως του ατόμου, τον οδήγησαν και στη μόλυνση του φυσικού περιβάλλοντος.

Σιγά σιγά στην αρχή και με εντονότερο ρυθμό αργότερα, συνειδητοποιήθηκε το τραγικό στίγμα της εποχής μας, η **μόλυνση**.

Η μόλυνση, ως σύνδρομο της φθοράς και της εξαντλήσεως των πλουτοπαράγωγικών πηγών, προδιαγράφει τη ζοφερότητα του πολιτιστικού, κοινωνικού και πολιτικού μέλλοντος, το οποίο ζούμε ήδη στην ταχύτατη εξάπλωσή του.

Παντού πλέον γίνεται λόγος για τη μόλυνση του περιβάλλοντος. Μερικοί προχωρούν σε πιο εξειδικευμένο προσδιορισμό των στοιχείων της μόλυνσεως, λιγότεροι συνειδητοποιούν ότι υπάρχει κάτι βαθύτερο, η **πνευματική μόλυνση**. Έτσι χωρίς να το φαντάζονται θέτουν το δάκτυλο *«επί τον τύπον των ήλων»*, τη μόλυνση του ανθρώπινου πνεύματος. Αντιστρέφοντας, λοιπόν, το θέμα και προχωρώντας από τα συμπτώματα, τα φαινόμενα και τις συνέπειες της μόλυνσεως στην αιτία, βρίσκουμε τη μόλυνση του πνεύματος του ανθρώπου.

Η θεραπεία των συμπτωμάτων δεν καταργεί τις αιτίες, που τα παράγουν και θα συνεχίζουν να τα παράγουν, αν δεν επισημανθούν και αν δεν αρθούν. Από τη Φαινομενολογία, δηλ. τον περιβαλλοντολογικό εντοπισμό της μόλυνσεως, πρέπει να στραφούμε προς την πνευματική της αιτιολογία, που είναι το **αίτιο** των αιτιών της μόλυνσεως. Αυτή η απαραίτητη αναδιάρθρωση του προβλήματος καταπολεμήσεως της μόλυνσεως μεταθέτει το πρόβλημα από την τεχνολογική του βάση στην πνευματοκεντρική και ανθρωπολογική της αιτία, στον άνθρωπο και στο πνεύμα του, στις ιδέες και αντιλήψεις του για τον ίδιο και τον κόσμο που τον περιβάλλει, για το παρόν και το μέλλον του. Το πρόβλημα συλλαμβάνεται, τελικά, στην αληθινή του υφή μόνον ως πρόβλημα κοσμοθεωρίας και βιοθεωρίας.

Δεν είναι παράδοξο, αλλά πρωτοποριακό το γεγονός ότι ο Χριστιανισμός εντοπίζει στο πνεύμα και μάλιστα στη διάνοι (*«καρδιάν κα-*

θαράν και πνεύμα ευθές» Ψαλμ. 50,12) την ουσία του ανθρώπου και υπογραμμίζει τη δυνατότητα της μόλυνσεως του ανθρώπινου πνεύματος, επικαλούμενος την καθαρότητα της διανοίας («... τας διανοίας κάθαρων») ως προϋπόθεση δημιουργίας ποιοτικά ανώτερης ζωής.

Μόλυνση σημαίνει νοθεία και νοθεία σημαίνει αθέμιτη μίξη συνθεμάτων, που παράγουν συνθέσεις καταστρεπτικές των κοσμολογικών και βιολογικών (καθορισμένων) αρμονιών. Ο άνθρωπος από χρήστης των συνθέσεων του κόσμου μεταβλήθηκε σε μείκτη των συνθεμάτων του κατά βούληση. Οι μίξεις που πραγματοποίησε έχουν, παρά τις θετικές πλευρές τους, όπου υπάρχουν, μακροπρόθεσμες αρνητικές και καταστρεπτικές συνέπειες για τον κόσμο, που περιβάλλει τον άνθρωπο και επομένως για τον ίδιο τον άνθρωπο. Γίνεται σαφές ότι ο άνθρωπος έχει προδιαγραφές ζωής, που συνεργάζονται ακίνδυνα μόνο με τις υφιστάμενες συνθέσεις του περιβάλλοντος. Όσο καιρό —και κράτησε τούτο πολλές χιλιετίες— ο άνθρωπος σεβόταν αυτές τις συνθέσεις, δεν υπήρχε πρόβλημα μόλυνσεως του περιβάλλοντος και μεταβολής του σε όργανο αυτοκαταστροφής του.

Η αντίληψη ότι η σύνθεση του κόσμου μπορεί να αναδομηθεί με ανθρώπινα κριτήρια έθεσε σε λειτουργία διαδικασίες, που οδήγησαν στη μόλυνση. Και η βεβίλωση (αφμεροποίηση) του κόσμου, όπως τον έπλασε ο δημιουργός του και η οικειοποίηση από τον άνθρωπο του ρόλου ενός αναδημιουργού, που ανα συνθέτει κατά βούληση τον κόσμο, είναι η αιτία των δεινών, επειδή η ακεραιότητα της Δημιουργίας δεν επιδέχεται μεταβολή. Επειδή είναι τέλεια, όταν παραβαιάζεται, καταστρέφει.

Η διεκδίκηση και η προσπάθεια μιας *de facto* απόλυτης εξουσίας του ανθρώπου στον φυσικό κόσμο, είναι η νέα αντίληψη, που τον μόλυνε πνευματικά, αφού είναι απότο-

κος ανθρώπινης τάσεως, τόσο παλαιάς, όσο και ο άνθρωπος. Δοκιμάστηκε και απορρίφθηκε, αφού δημιούργησε τα στίγματα καταστροφής στη φύση και τον άνθρωπο. Το θέμα αυτό είναι αποτυπωμένο στο τρίτο κεφάλαιο της Γενέσεως και είναι προσιτό σ' όποιον μπορεί να αναγνώσει το μήνυμά του κάτω από τη σημειωτική του.

Η ιδέα που μόλυνει, ξεκινάει από την αναγνώριση της θεμικής κυριαρχικής, υπό όρους, θέσεως του ανθρώπου στον κόσμο (Θεοκεντρικός Ανθρωπισμός), απολυτοποιείται και τελικά αυτονομείται (Απόλυτος Ανθρωποκεντρισμός). Ο άνθρωπος καταλήγει να εκλαμβάνει τον κόσμο χωρίς πραγματικό κύριο και δημιουργό και ως απλό όργανο της ανθρώπινης βουλήσεως. Ο σύγχρονος άνθρωπος, αν και δεν είναι δημιουργός του κόσμου, ανακαλύπτει τις συνθέσεις του κόσμου και τους μηχανισμούς της λειτουργίας του και επιχειρεί πλεοναστική εκμετάλλευση. Ταυτόχρονα, ο άνθρωπος αγνοεί ή αδιαφορεί για τις μακροπρόθεσμες και μόνιμες συνέπειες και επιπτώσεις, τις οποίες έχουν οι μορφές και ποσότητες εκμεταλλεύσεως, που επιχειρεί.

Το πρόβλημα λοιπόν του περιβάλλοντος, πριν γίνει πολιτικό, οικονομικό, πολιτιστικό ή ηθικό, είναι πνευματικό και αφορά στην αντίληψη, που έχει ο άνθρωπος για τη θέση του και τη σχέση του στον κόσμο· ανάγεται δηλαδή στις δυνατότητες και στα όρια κυριαρχικής επεμβάσεώς του σ' αυτόν. Αναφέρεται κυρίως στο ερώτημα, αν και πόσο κύριος του κόσμου είναι ο άνθρωπος. Η αντίληψη της απεριόριστης κυριαρχίας είναι αφελής και αυτή η αφέλεια παράγει τις φραεθονικές συνέπειες.

Ο άνθρωπος, είτε το θέλει είτε όχι, είναι μόνο λειτουργός του φυσικού κόσμου με διπλή έννοια, του εκμεταλλευτή και συντηρητή. Η κατάχρηση αυτού του δικαιώματος δημιουργεί τις προϋποθέσεις της αδράνειας ή της αυτοκαταστροφής.

Σπύρος Κων. Μιχόπουλος

Κορινθιακά “εταιρικά”

«Ὅν τό ἐρᾶν νόσος,
ἀλλά τό μή ἐρᾶν»
εἰ γάρ ἀπό τοῦ ὄρᾶν το ἐρᾶν,
τυφλοί οἱ μή ἐρῶντες»

ΦΙΛΟΣΤΡΑΤΟΣ

Τα έγκυρα λεξικά της Ελληνικής γλώσσας μετά τη λέξη “Κορινθία” καταγράφουν πλήθος παραγωγά της με πρώτο το ρήμα “Κορινθιάζομαι”. Σύμφωνα με τις ερμηνείες που δίνουν τα λεξικά το ρήμα έχει δύο έννοιες, που όμως από σημασιολογική άποψη είναι πολύ κοντά η μία στην άλλη. Κατά τη μια έννοια κορινθιάζομαι σημαίνει, ότι εξασκώ πορνεία ή έστω κάπως κομψότερα ότι ζω κατά τρόπο που ζούσαν στην αρχαιότητα οι μαστροποί και οι εταίρες της Κορίνθου. Κατά την άλλη έννοια σημαίνει καλλοπίζομαι με ιδιαίτερη επιμέλεια και φροντίδα και μάλιστα αρκετά δαπανηρή, όπως έκαναν οι αρχαίες εταίρες της Κορίνθου με κορυφαία την περίφημη Λαΐδα, αν και οι ιστορικοί υποστηρίζουν ότι οι Λαΐδες ήσαν δύο, περικαλλείς και περίφημες και οι δύο, οι οποίες και αναστάτωσαν ολόκληρη την Ελλάδα της εποχής τους.

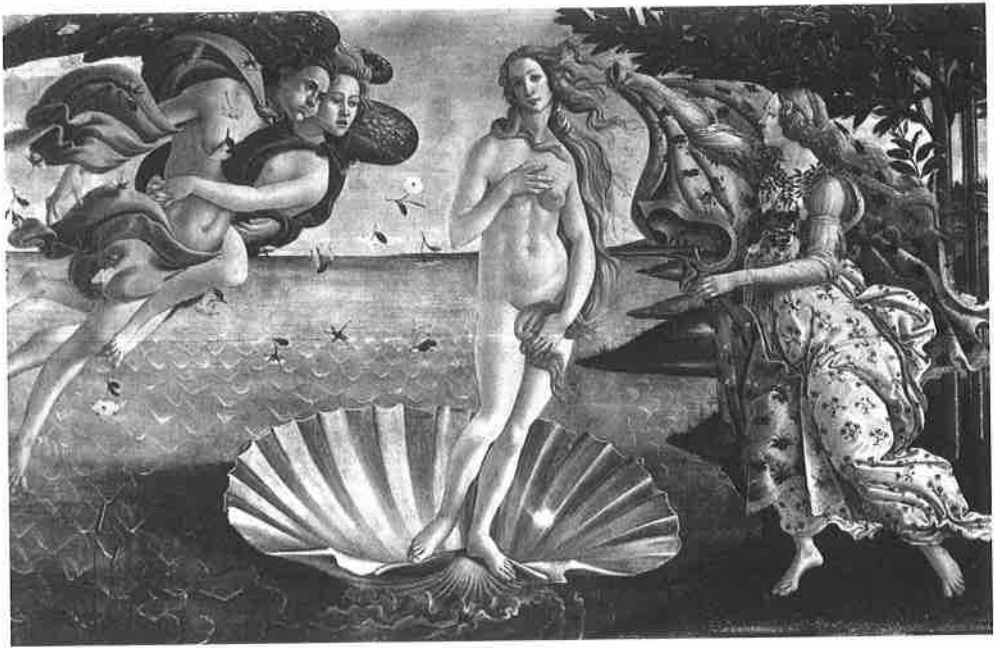
«Κορινθιάζομαι, το εταρειν από των εν Κορίνθω εταρών, ή το μαστροπεύειν», σημειώνει λοιπόν και αναλύει το νεοελληνικό λεξικό με την αρχαιοπρεπή καθαρεύουσα και συμπληρώνει τη δεύτερη έννοια «...2) Καλλωπίζομαι ως αι εταίραι της Κορίνθου· Κορινθιάζειν το καλλωπίζεσθαι».

Το συμπέρασμα είναι ότι το ρήμα κορινθιάζομαι με τη σημασία που έχει προέλθει από την επίσημη άσκηση της πορνείας στην πόλη της Κορίνθου όπου το επάγγελμα της εταίρας ταυτίστηκε με την πολυτελή και άσωτη ζωή.

Με το κορινθιάζομαι πρέπει να συσχετισθεί και η λέξη Κορινθιαστής, που συναντάμε στο λεξικό λίγο πιο κάτω. Κορινθιαστής, σύμφωνα με το λεξικό πάντα, λέγεται «ο θηρευτής των εταρών, ο εταριστής, ο μαστροπός».

Ο Αθήναιος, συγγραφέας που έζησε στον 2ο μετά Χριστόν αιώνα, στο σύγγραμμά του «Δειπνοσοφισταί» αναφέρει ως τίτλους κωμωδίας τον “Φιλέταιρο Κορινθιαστή” και τον “Πολύλοχο Κορινθιαστή”. Σήμερα τα “Κορινθιάζομαι” και “Κορινθιαστής” δεν είναι πια σε χρήση και έχουν εντελώς ξεχαστεί. Ευτυχώς για μας τους Κορίνθιους γιατί καθώς λείει και η λαϊκή παροιμία “κάλλιο να σου βγει το μάτι παρά το όνομα”, άσχετα αν για τους αρχαίους Κορίνθιους ήρθε εποχή που τους “βγήκαν” και τα δύο.

Παρεμπιπτόντως σημειώνω εδώ ότι ο Αθηναίος στο έργο του κάνει λόγο περί συμποσίων, δειπνων, παρρησιμάτων, πολυφάγων και φιλοίνων και ασχολείται με άλλα περισσότερο ηχηρά της

Sandro Botticelli: **Η γέννηση της Αφροδίτης** 1485 (Πινακοθήκη Ουφίτσι, Φλωρεντία)

ερωτικής παραφιλολογίας της εποχής όπως, περί τρυφής και ηδονής, κλινών και στρωμάτων, φιληδόνων και ηδισπαθόν, εταιρών και ερώτων καθώς και με πολλά επικυλίκεια αποσφθέγματα και λόγους και ανέκδοτα που αναφέρονται στην αρχαία ακολασία. Αυτά για τον Αθηναίο, και ας μην τα βιάζουμε και τόσο πολύ με την εποχή μας. Να γυρίσουμε όμως στο θέμα μας.

Ο εταιρισμός δηλαδή το επάγγελμα της εταιράς, που ως λατρευτική διαδικασία και τελετουργική πρακτική ταυτίζεται με τη λατρεία της Αφροδίτης, ευδοκίμησε ιδιαίτερα στην Κόρινθο και οπωσδήποτε περισσότερο από οπουδήποτε αλλού, εκτός ίσως ενώ την Κύπρο και τη Βαβυλώνα.

Στην Κύπρο, όπως λέει η μυθολογία, έστειλε ο Ζέφυρος μέσα σε ένα κοχύλι την Αφροδίτη, όταν την έβγαλε γιγνή από τους πάλλευκους αφρούς των κιμαίων, από όπου πήρε και το όνομά της «σύ-νεκ εν αφρώ θρέφθη» (ένεκα του ότι θρέφτηκε στον αφρό) καθώς και τα προσωνύμια «Κύπρις» και «Αναδυομένη». Εκεί την υποδέχτηκαν οι Ώρες και την έστειλαν ντυμένη και στολισμένη στον Όλυμπο για να βρει και τους άλλους θεούς. Στην παράδοση αυτή οφείλεται η έμπνευση του Μποντιτσέλλι για να φιλοτεχνήσει ένα από τα σημαντικότερα έργα του «Η γέννηση της Αφροδίτης».

Στη Βαβυλώνα η λατρεία της θεάς του έρωτα γινότανε με εκδηλώσεις αχαλίνωτης ακολασίας και οργιαστικά έθια που ένα από αυτά ο Ηρόδοτος χαρακτηρίζει ως «αίσχιστον των νόμων».

Στην Κόρινθο όπως και στην άλλη Ελλάδα η Αφροδίτη λατρευόταν με τη διπλή της υπόσταση. Ως «Ουρανία» και «Πάνδημη». Με την πρώτη μορφή της ενσάρκωσε τον αγνό έρωτα της ψυχής και προστάτενε τον νόμιμο γάμο και την οικογένεια. Με την άλλη μορφή της πάνδημης προστάτενε τις εταιρές και τον ελεύθερο έρωτα τον αγοραίο και εφήμερο. Στην Κόρινθο η Αφροδίτη αυτή είχε και άλλο επίθετο. Λεγόταν και «έφορος της πορνείας».

Οι ιερείς της που κατά κανόνα ήσαν νεαρές κοπέλες με ανώτερη παιδεία και πολύ όμορφες,

ακούσαν το επάγγελμα της εταιράς και πρόσφεραν στους πλούσιους επισκέπτες της Κορίνθου, και κυρίως στους διανοούμενους, τους πολιτικούς, τους μεγαλεμπόρους και τους ναυτικούς που έφταναν εδώ από τα πέρατα της γης, όχι μόνο τα θέλγητρά τους, αλλά και πνευματική απόλαυση.

Έτσι η λατρεία της Αφροδίτης ρίζωσε βαθιά στην πίστη του λαού και ο «εταϊρισμός» έγινε στην Κόρινθο θεσμός που κράτησε σε όλη τη μακρά περίοδο της ακμής της που αρχίζει με την ανατολή των λεγόμενων ιστορικών χρόνων και φθάνει ίσαμε τον πρώτο μεταχριστιανικό αιώνα, αφού το γεγονός στηλίτευσε ο Παύλος με την «Α' προς Κορινθίους επιστολή» του.

Ο εταϊρισμός αποτελούσε για την Κόρινθο σοβαρή πλουτοπαραγωγική πηγή δημοσίων εσόδων. Γι' αυτό και αναγνωρίστηκε επίσημα από το κράτος - πόλη ως λειτουργήμα και προστατευτηκε ως θεσμός που σιγά σιγά εξελίχτηκε σε ανεξάντλητη πηγή πλούτου για την οικονομία της πόλης, των ιερών της και των κατοίκων της.

Ένα μέρος από τα έσοδα αυτά, εκτός από τους φόρους που κρατούσε το κράτος, πήγαιναν για τη συντήρηση των ναών και των άλλων ιερών της Αφροδίτης, «δαπάνες ιεράς διοικήσεως» τις έλεγαν, καθώς και για την οργάνωση της «Ικεσίας» στην Αφροδίτη, δηλαδή της γιορτής των «Αφροδισίων» που ήταν επίσημα αναγνωρισμένη από την πολιτεία και γινόταν κάθε χρόνο με θρησκευτική ευλάβεια και μεγαλοπρέπεια.

Κορινθιακός στατήρας με τη μορφή της Λαΐδας.

Στην Αφροδίτη είχε παραχωρήσει ο Ήλιος την κορυφή του Ακροκορίνθου και εκεί ήταν χτισμένος ο ναός της, γι' αυτό και λεγόταν της «Ακραίας Αφροδίτης», ενώ ένας άλλος ναός της «της Μελαινίδος Αφροδίτης» αυτός, βρισκόταν στο «Κράνειον άλσος» κοντά στο τέμενος του Βελλερεφόντη. Δίπλα στο ναό αυτό ήταν και ο τάφος της Λαΐδας, μιας από τις ωραιότερες όπως είπαμε εταιρές της Κορίνθου. Οι Κορίνθιοι την θεωρούσαν «ευεργέτιδα της πόλεως», γι' αυτό και έκοψαν προς τιμήν της αργυρό νόμισμα (στατήρα) που στη μία όψη του παριστάνεται η ωραιότατη κεφαλή της.

Άλλες περιώνυμες Κορίνθιες εταιρές που επίσης συνέβαλαν σημαντικά στην εδραίωση και την ανάπτυξη του θεσμού του εταϊρισμού στην Κόρινθο ήταν η Κυρήνη, η Λέαινα, η Μυρίνη, η Σινώπη και η Σκιώνη.

Εκτός από τους δύο αυτούς ναούς πολλά ιερά της Αφροδίτης βρίσκονταν σε διάφορα σημεία της πόλης και κυρίως κατά μήκος της «οδού Λεχαίου», δηλαδή του δρόμου που οδηγούσε από την πόλη στο λιμάνι του Λεχαίου όπου και βρισκόταν στημένο τεράστιο άγαλμά της.

Στον ναό της Αφροδίτης που λειτουργούσε περίπου ως ανώτερη σχολή εταϊρών, έμεναν ο ιερείς της που ο Στράβων (η, 378) λέει ότι ήταν περισσότερες από χίλιες. «Τό τε της Ἀφροδίτης ιερὸν οὕτω πλούσιον ὑπῆρξεν, ὥστε πλείους ἢ χιλίας ιεροδούλους ἐκέκτητο ἑταίρας... Καὶ διὰ ταύτας πολυοχλείτο ἡ πόλις καὶ ἐπλουτίζετο. Οἱ γάρ ναύκληροι ραδίως ἐξανηλίσκοντο καὶ διὰ τοῦτο ἡ παροιμία φησὶν οὐ παντός ἀνδρός ἐς Κόρινθον ἐσθ' οὐ πλοῦς» ή με άλλη διατύπωση «οὐ παντός πλεῖν ἐς Κόρινθον». Και η μετάφραση: το ιερό της Αφροδίτης στην Κόρινθο ήταν τόσο πλούσιο ώστε είχε ως ιεροδούλες περισσότερες από χίλιες εταιρές... Αυτές προσείλκυαν πλήθος ανθρώπων και έτσι συνέβαλαν στον πλουτισμό της πόλης.

Γιατί οι ιδιοκτήτες των πλοίων εύκολα καταστρέφονταν οικονομικά από τις εταίρες, και για τούτο η παρουσία λείει ότι δεν είναι εύκολο στον καθένα να πλεύσει στην Κόρινθο.

Την ιδιαίτερη προτίμηση που έδειχναν οι Κορίνθιες εταίρες στους πλούσιους επισκέπτες ενώ για τους φτωχούς “μήτε που έδιναν σημασία” σχολιάζει πικρόχολα και ο Αριστοφάνης. (Πλούτος 149).

*«Καί τας γ' εταίρας φασί τας Κορινθίας,
ὅταν μὲν αὐτάς τις πένης πειρῶν τύχη,
οὐδέ προσέχειν τον νοῦν, ἐάν δε πλούσιος
... αὐτάς εὐθύς ὥς τοῦτον τρέπειν».*

Αλλά και ο Πίνδαρος στα “Εγκώμια” (122) δεν παραλείπει να υμνήσει τις Κορίνθιες εταίρες.

*«Κοπελιές πολυδέχτροες των ξένων, λατρεύτες
της Πειθός στην πολύπλουτη Κόρινθο,
του χλωμιού λιβανιού τα ξανθά που τα δάκρυα καίτε,
στην ουράνια συχνά των Ερώτων τη μάνα το νού σας
να πετάξει που αφήνετε, στην Αφροδίτη»*

*«Αψεγάδιαστα εκείνη σας έδωκε, ὦ κόρες,
στά γλυκόχαρα της ερωτιάς σας κρεβάτια
τόν καρπό νά τρυγάτε τῶν νιάτων σας των τρυφερόννε.
Στεν ανάγκαση εἶν' ὁμορφα κι όλα*

*Μα θαμαίνομαι τί θα μου πούνε οι αφέντες
του Ισθμιού, τέτοια αρχή στο μελόγλυκο πού 'βρα τραγούδι
που ερωτόδουλες θά συντροφέψει»*

(Μετάφραση: Παναγή Λεκατσά)

Από τους νεώτερους ιστορικούς ο Glotz μας λέει ότι ο αριθμός των εταιρών στην Κόρινθο ήταν περί τις δέκα χιλιάδες και ο Durant αναφέρει ότι: «Η πόλις ήτο ευγνώμων και εθεώρει αιτάς τας φιλοξένους κυρίας ως δημοσίας ευεργέτιδας».

Θα κλείσουμε η σύντομη αυτή αναδρομή στα “εταιρικά” της Κορίνθου με μια θαυμάσια περιγραφή που μας δίνει και η Αθηνά Ταρσούλη στο βιβλίο της **«Κάστρα και πολιτείες του Μοριά»**. «Τούτη η θαυμαστή γωνιά της γης μας στάθηκε η πιο ξακουστή πολιτεία στην αρχαιότητα για τις φυσικές της ομορφιές μαζί και το πιο φημισμένο για τα πλούτη του κέντρο της μεγαλύτερης χλιδής και της ακόρεστης ηδονής του έρωτα. Για τούτο και κάθε βαθύπλουτος εκείνου του καιρού, αριστοκράτης, έμπορος ή καπετάνιος που πήγαινε στην Κόρινθο να χαρεί τη μεγάλη της ζωή, έπρεπε όχι μόνο να φουσάει γερά η τσέπη του, αλλά και ολόκληρο βασίλειο αν είχε στην εξουσία του, να το θυσιάσει στους βομούς και τους ναούς της πάνδημης Αφροδίτης.

Βασ. Ι. Λαζανάς*

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Η ΛΑΪΣ Η ΚΟΡΙΝΘΙΑ ΣΤΟ ΑΡΧΑΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Τον πολυθέλγητρο κόσμο των θρύλων και της ιστορίας της ιδιαίτερης μας πατρίδας της Κορίνθου έχουν κατά τρόπο θαιμιστό απεικονίσει πολλοί από τους αρχαίους επιγραμματοποιούς σε επιγράμματά τους που περιλαμβάνονται στη λεγόμενη Ελληνική ή Παλατινή Ανθολογία.

Αρκετά από αυτά είναι εμπνευσμένα από την περιώνυμη εταίρα της Αρχαίας Κορίνθου, τη Λαΐδα. Από τις πληροφορίες που μεταδίδουν οι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς, και κυρίως ο Πανουινίος και ο Αθήναιος, φαίνεται πως υπήρχαν δυο εταίρες, πολυθυλήτες και οι δυο για την καλλονή τους, με το όνομα αυτό. Έτσι πρέπει να εξηγηθεί το γεγονός ότι υπήρχαν δυο τάφοι αφιερωμένοι στη Λαΐδα, ο ένας στην Κόρινθο και ο άλλος στη Θεσσαλία, όπως τουλάχιστον αναφέρουν οι αρχαίοι συγγραφείς. Σ' αυτό άλλωστε το συμπέρασμα καταλήγουν και οι νεότεροι αναδιηρέτες και συστηματικοί ερευνητές του αρχαίου ελληνικού κόσμου. Έτσι η μια Λαΐδα, που για να τη διακρίνουμε από την άλλη την ονομάζουν «Αρχαία», έζησε κατά την περίοδο του Πελοποννησιακού πολέμου και ήταν γηγενής Κορινθία, ενώ η άλλη καταγόταν από τα Έκκαρα της Σικελίας απ' όπου την έφερε στην Αθήνα αιχμάλωτη ο στρατηγός Νικίας· κατόπιν την πούλησαν στην Κόρινθο κι εκεί αφιερώθηκε στην Πάνδημη Αφροδίτη. Για την τελευταία, περίφημη κι αυτή για την ομορφιά της, έλεγαν ότι στο τέλος της ζωής της κατέφυγε στη Θεσσαλία, ακολουθώντας τον εραστή της, τον Ιπλόστρατο ή σύμφωνα με άλλη παράδοση κάποιον Θεσσαλό, ονόματι Πανουινία. Εκεί στη Θεσσαλία σκοτώθηκε μέσα στο ιερό της Αφροδίτης από γυναίκες Θεσσαλές, κινημένες από φθόνο και ζηλοτυπία, και θάφτηκε κοντά στον Πηνειό. Επάνω στην πλάκα του τά-

* Ο κ. Βασ. Ι. Λαζανάς γεννήθηκε στην Κόρινθο. Είναι πτυχιούχος της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και διδάκτωρ της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Tübingen. Πουητής, δοκιμογράφος, κριτικός και μελετητής, ασχολήθηκε κυρίως με την αρχαία Ελληνική, Λατινική και Γερμανική Φιλολογία και εξέδωσε πολλές μελέτες με την παρεμβολή μεταφράσεων.

Έργο κλασικό στο είδος του, που θεωρείται άθλος για τα ελληνικά γράμματα είναι η έκδοση και των 16 βιβλίων της Ελληνικής ή Παλατινής Ανθολογίας. Έργο ζωής για τον συγγραφέα, περιλαμβάνει εισαγωγή, αρχαίο κείμενο, έμμετρη μετάφραση 4.000 επιγραμμάτων, σχόλια, σημειώματα και βιογραφικά στοιχεία των επιγραμματοποιών.

Τα επιγράμματα που έχουν γραφεί για τη Λαΐδα είναι συγκεντρωμένα στο βιβλίο του "Αρχαία Ελληνικά Επιγράμματα Εμπνευσμένα από την Κόρινθο και την Περιοχή της". Εδώ καταχωρούνται σε μετάφραση και από το αρχαίο κείμενο παρατίθεται μόνο ο πρώτος στίχος.

Ο κ. Λαζανάς έχει τιμηθεί για το έργο του με το βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών, με το πρώτο Κρατικό βραβείο, με το βραβείο της Ελληνικής Εταιρείας Χριστιανικών Γραμμάτων και με το χρυσό μετάλλιο της πόλεως Κορίνθου.

φόν της τοποθέτησαν λίθινη υδρία και χάραξαν το ακόλουθο επίγραμμα ανωνύμου επιγραμμιατοποιοῦ (Αθήναιος XIII, 589).

**Τῆς δε ποθ' ἡ μέγαλαυχος ἀνίκητος τε πρὸς ἀλκὴν
Ἑλλάς ἐδουλώθη κάλλει ἰσοθέου
Λαΐδος· ἦν ἐτέκνωσεν Ἔρω, θρέψεν δὲ Κόρινθος,
κεῖται δ' ἐν κλεινοῖς Θετταλικῆς πεδίοις.**

*Ἡ ἄδούλωτη, ἡ περήφανη, ἡ ἀνίκητη ἡ Ἑλλάδα,
στό κάλλος τό ἰσόθεο τῆς Λαΐδας ἐδουλώθη·
Τὴν γέννησεν ὁ Ἔρωτας, στήν Κόρινθο ἀνετράφη,
καί τώρα ἐδῶ στή φημιστὴ τῇ Θεσσαλίᾳ κεῖται.*

Ἰδοὺ τώρα σε μετάφραση και το σχετικό χωρίο του Πανσανία (2, 4-5) που μιλεῖ για τὴ Λαΐδα ἢ μάλλον για τὴς Λαΐδες:

«Πρὶν ἀπὸ τὴν εἰσδοδὸς τῆς πόλεως ὑπάρχει ἓνα ἄλσος ἀπὸ κυπαρίσσια, ποὺ ονομάζεται Κράνειον. Εἰδὼ εἶναι τὸ τέμενος τοῦ Βελλεροφόντη καὶ ὁ Ναὸς τῆς Μελαίνιδος Ἀφροδίτης καὶ ὁ τάφος τῆς Λαΐδας, πᾶνω στον ὁποῖο εἶναι λίθινη λέαινα ποὺ κρατᾷε στα μπροστινά της πόδια ἓνα κοῦρι· ὑπάρχει καὶ ἄλλο μνημεῖον στὴ Θεσσαλία ποὺ λένε ὅτι καὶ αὐτὸ ἀνήκει στὴ Λαΐδα· ἐφθάσε δὲ στὴ Θεσσαλία ἀκολουθώντας κάποιον Ἰππόστρατο, ποὺ εἶχε ἐρωτευθεῖ. Λένε μάλιστα ὅτι αὐτὴ ἦταν γεννημένη στὰ Ὑκκαρα τῆς Σικελίας ἀπ' ὅπου τὴν ἀπήγαγαν, ἐνὸς ἦταν ἀκόμη παιδί, ὁ Νικίας καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, ὅτι πουλήθηκε ἀργότερα στὴν Κόρινθο, ὅτι ὑπεριτεροῦσε στὴν ομορφιά ὅλες τὴς ἄλλες εταῖρες καὶ ὅτι θαυμάστηκε τόσο πολὺ ἀπὸ τοὺς Κορινθίους ὥστε νὰ τὴ διεκδικοῦν γιὰ δική τους».

Τὰ διάφορα ἀνέκδοτα ποὺ κυκλοφοροῦσαν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὰ ὁποῖα περιέφεραν οἱ Ἀρχαῖοι Ἕλληνες συγγραφεῖς, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδοθοῦν με ἀκριβεία στὴν μια ἢ στὴν ἄλλη Λαΐδα. Πάντως ὠρισμένα ἀπ' αὐτὰ, συνδέονται με ὠρισμένες προσωπικότητες τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὅπως ἦταν ὁ Ἀρίστιππος, ὁ κυνικὸς φιλόσοφος (δ' αἰώνας π.Χ.), ὁ Διογένης ὁ ἐπίσης κυνικὸς φιλόσοφος (413-323), ὁ περιώνυμος ζωγράφος Ἀπελλῆς (δ' αἰώνας π.Χ.), ὁ διάσημος ρήτορας Δημοσθένης (384-322), ὁ τραγικὸς ποιητὴς Εὐριπίδης (480-407 π.Χ.), ποὺ ἦταν ἐρασιτὲς ἢ καὶ απλῶς φίλοι καὶ γνώριμοι τῆς μιας ἢ τῆς ἄλλης θρυλικῆς εταῖρας.

Παραθέτοῦμε ἓνα χαρακτηριστικὸ ἐπίγραμμα τοῦ Ἀγάθιου τοῦ Σχολαστικοῦ, ποὺ ἀναφέρεται στὸν ἔρωτα καὶ ποὺ νομίζει κανεὶς ὅτι ἔχει γραφεῖ στὴ σημερινή εποχή. Οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι περιέχουν καὶ κάποια ὑπονοούμενα γιὰ τὴ θρυλούμενη σχέση τοῦ Διογένη με τὴ Λαΐδα.

Ποῖν τις πρὸς ἔρωτας ἴοι τρίβον; ἐν μέσ ἀγνιᾶς...!

*Ποῖό μονοπάτι ἐρωτικὸ κανεῖς νακολουθήσει;
Τρυγάει ἡ πόρνη ἡ ἀκόρεστη τὸ χρήμα σου στοὺς δρόμους,
ἀν' μιας παρθένας τὴ στρωμινὴ σιμῶσεις τότε πλέων
στὸ γάμο φτάνεις ἢ ἀκριβὰ ὁ Νόμος σε πληρώνει.*

Σχέσεις ερωτικές με τη γυναίκα σου σαν θάχεις
 είναι καθήκον πλέον αυτό· ανούσιος, κρύος έρως!
 Από το στρώμα του μοιχού πολλά κακά πηγάζουν,
 όμοια κι όταν ερωτευθείς ωραίο, μικρόν αγόρι.
 Χήρες; χυδαία είναι η μιά, πιάνει κι αλλάζει φίλους·
 η άλλη είναι σεμνή· μόλις στον έρωτά σου ενδώσει
 ευθύς και το μετάνοιωσε κι έχει και τύψεις τώρα·
 μισεί ό,τι έπραξε· κι υπόλειμμα ντροπής αν έχει,
 τότε στο λέει καθαρά και το δεσμό σας σπάζει.
 Αν με την υπηρέτρα σου θα πας, τότε να ξέρεις
 σιγά, με τον καιρό, δούλος της δούλης σου θα γίνεις.
 Κι αν πάλι ανήκει σ' άλλονε, θα σε ντροπιάσει,
 το σπίτι αν φανερωθεί που θάχεις ατιμάσει.
 Ο Διογένης όλα αυτά τα απόφευγε· αγνοώντας
 τη Λαΐδα, τον θεό Υμέναιο υμνούσε «κατά μόνας»!
 (Παλατινή Ανθολογία, V, 302)

Διογένης

(Φάνη Σακελλαρίου)

Ο Αρίστιππος, όταν τον πείραζαν ότι είναι πολύ αφοσιωμένος στη Λαΐδα έλεγε: «την έχω και δεν μ' έχει», θέλοντας να πει μ' αυτό ότι δεν ήταν ερωτευμένος σε σημείο ώστε να άγεται και να φέρεται από την ερωμένη του (Αθήναιος XII, 544). Διέδιδαν επίσης για τον ίδιο φιλόσοφο ότι δυο μήνες το χρόνο, κατά τη διάρκεια των εορτών του Ποσειδώνα, έμενε στην Αίγινα μαζί με τη Λαΐδα· τον πείραζαν μάλιστα και του έλεγαν ότι ενώ αυτός δαπανά τόσο χρήμα για τη Λαΐδα, αυτή, χωρίς χρηματικά ανταλλάγματα, πλαγιάζει και με το Διογένη. Ο Αρίστιππος, ψυχραιμος, απαντούσε: «Δίνω χρήματα στη Λαΐδα για να την απολαμβάνω εγώ και όχι για να μην τη χαίρεται άλλος»! Κάποτε ο Διογένης του είπε: «Αρίστιππε συγκατοικείς με μια πόρνη· λοιπόν γίνου και συ κυνικός καθώς εγώ ή σταμάτα αυτή τη διαγωγή»· ο Αρίστιππος απάντησε ως εξής: «Μήπως, Διογένη, σου φάνεται άτοπο να κατοικείς μέσα σε σπίτι, στο οποίο κατοικούσαν άλλοι· ή μήπως διστάζεις να μπεις σε πλοίο με το οποίο, πριν από σένα, ταξίδεψαν άλλοι; Όχι βεβαίως! Έτσι λοιπόν δεν είναι άτοπο να συναναστρέφεσαι και με γυναίκα, η οποία έχει σχέσεις και με άλλους» (Αθήναιος, XIII, 588). Για τον Αρίστιππο αναφέρει ο Αθήναιος ότι η Λαΐδα –παρ' όλους τους κομπασμούς του φιλοσόφου– ζούσε εις βάρος του μέσα σε μεγάλη χλιδή και πλούτο και ότι η συμπεριφορά της απέναντί του ήταν βάνανυση και χυδαία. Για τον περιώνυμο ζωγράφο Απελλή, για τον Ευριπίδη τον μεγάλο τραγικό ποιητή, για το Δημοσθένη το ρήτορα, για τον Υπερίδη τον επίσης ρήτορα (395-322 π.Χ.), τον γλύπτη Μύρωνα (ε' αιώνας π.Χ.), τον φιλόσοφο Ξενοκράτη (396-314 π.Χ.) και άλλους, κυκλοφορούσαν επίσης διάφορες ιστορίες και ανέκδοτα, πολύ αλμυρά πολλές φορές, σχετικά με τη φιλία και τις σχέσεις τους με τη διαβόητη εταίρα.

Η Λαΐδα ήταν, όπως είπαμε, περιώνυμη για την ομορφιά της και για την καλλιέργειά της σ' ολόκληρη την Ελλάδα. Σ' αυτήν η Κόρινθος χρωστούσε, κατά ένα ποσοστό τουλάχιστον, τον πλούτο και τη φήμη της. Γι' αυτό και οι Κορίνθιοι την τιμούσαν και έκκοψαν μάλιστα και νομίσματα με ανάγλυφη τη μορφή της. Το όνομά της, πλάι στα ονόματα της Φρύνης και της Ασπα-

οίας, έγινε θρύλος και στους κατοπινούς αιώνες.

Αρκετά είναι τα υμνητικά της ομορφιάς της επιγράμματα. Παραθέτουμε ένα από αυτά του Παύλου Σιλεντιάριου.

Ἡδύ, φίλοι, μεῖδημα τό Λαῖδος· ἡδύ κατ' αὐτῶν...

*Εἶναι γλυκό το γέλιο της, ὦ φίλοι της Λαΐδας,
μα και το δάκρυ της γλυκά απ' τα βλέφαρά της τρέχει.
Εχτές γυρτή στον ὦμο μου πικρό ένα θρήνο αρχίζει
κι ἐγὼ σκύβω ἀπαλά και τη φιλώ· ὦ, ναι, θαρρούσες,
ἀπὸ πηγὴν ολόδροση τα δάκρυα πως κυλούσαν
και μούσκεψαν τα στόματα καθὼς ἦταν σμιγμένα!
Κι ὅταν τη ρώτησα: γιατί θρηνεῖς; «Φοβάμαι», μοῦπε,
«μῆπως σε χάσω, τι –ωμέ– οἱ ἀντρες ορκοπάτες εἰστε!».*

(Παλατινὴ Ἀνθολογία, V, 250)

Ἡ Λαΐδα ὥπως ἦταν φυσικό, δεν ἦταν δυνατόν να μην προκαλέσει και πάθη και μῖση και να μη διεγείρει το φθόνο και τη ζηλοτυπία. Ἐγινε ἐτσι ο ἀπόχος συκοφαντιῶν, λοιδοριῶν και παντός εἶδους χλευασμῶν. Ὁ Αἰθναῖος ἀναφέρει μάλιστα και ἓνα δράμα του Ἐπικράτη, ὅπου σε λίγους στίχους συμπεκνώνεται ὅλη η καταλαλιά και ὅλος ο βόρβορος των συκοφαντιῶν που ἐκτοξεύθηκε ἐναντίον της πάγκαλης ἐταίρας (Αἰθναῖος, XIII, 570). Ἀπῆχηση της κατακραυγῆς ἐναντίον της εἶναι και το ἐπιῆγραμμα του Μυρίνου, που παραθέτουμε.

***Υ τετροχόσῃ ἐστίν· ἔχεις δέ σέ ἐνιαυτούς...**

*Σημαίνει τετρακόσια το Υψιλόν· Λοιπόν, Λαΐδα,
ἔχεις και τόσα κι ἄλλα τόσα χρόνια, ἴδια κουρούνα!
Του Δευκαλίωνα ἀδελφή, προμιάμιμη του Σισύφου,
βάψε τις λευκές τρίχες σου και κάνε τη μικρούλα!*

(Παλατινὴ Ἀνθολογία, XI, 67)

Μερικά ἐπιγράμματα ἀναφέρονται στην λόγῳ ηλικίας πλέον παρακμή της, την οποία ἔφερε βαρέως και για τοῦτο ἄρχισε να πίνει και να μεθάει. Ἀξιοσημείωτο εἶναι το γεγονός ὅτι ἔστειλε τον καθρέφτη της ἀνάθημα στο ἱερό της Ἀφροδίτης για να μη βλέπει τις ρυτίδες του προσώπου της. Σχετικά με ἀυτή την περίοδο της ζωῆς της εἶναι τα ἐπιγράμματα που ἀκολουθοῦν και που δεν εἶναι τα μόνα υπάρχοντα.

Ἡ τό πάλαι Λαῖς πάντων βέλως, οὐκέτι Λαῖς...

*Ἡ Λαΐδα, που ὅλων των ἀνδρῶν τα στήθη ἐτρύπαιε, ὡς βέλως,
ὄχι, δεν εἶμαι ἐκείνη! Της φθοράς το σύμβολο εἶμαι!
Και μα την Κύπριδα –ἓνα ὄνομα κοινό για μένα τώρα–
στην ἴδια τη Λαΐδα ξένη κι ἀγνώριστη εἶναι ἡ Λαΐδα!*

Σεκούνδου Ταφαντίνου (Παλατινὴ Ἀνθολογία, IX, 260)

Λαΐς ἀμαλδυνθείσα χρόνω περικαλλέα μορφήν,...

Τώρα που η όψη της ξεθώριασε, δε θέλει η Λαΐδα
 μάρτυρες των ρυτίδων της κοντά της πλέον νάχει·
 γι' αυτό και τον καθρέφτη της, ως νιά που κυτταζόταν,
 στης Αφροδίτης το βωμό με σέβας αποθέτει:
 «Ο σύντροφος της νιότης μου», λέει «ας είν' δικός σου τώρα,
 τι μόνο εσύ, ω Αφρογέννητη, το χρόνο δεν τρομάξεις».

Ιουλιανού του Αιγυπτίου (Παλατινή Ανθολογία, VI, 18).

Εκτός από τον Αθήναιο και τον Παισανία και τους αρχαίους επιγραμματοποιούς και άλλοι αρχαίοι συγγραφείς μνημονεύουν τη Λαΐδα. Αναφέρουμε τον Αιλιανό, ο οποίος στην «Ποικίλη Ιστορία» (XII, 5 – XIV, 35) αναφέρει ότι η Λαΐδα επονομαζόταν και Αξίνη είτε γιατί η συμπεριφορά της ήταν σκληρή και σκαιά είτε γιατί ήταν «κοφτερή» η γλώσσα της! Επίσης τον Πλούταρχο, τον Αλκίφρονα, τον Αριστόναιτο. Απ' τους Λατίνους ο ελεγευσικός ποιητής Προπέρτιος (α' αιώνας π.Χ.) έχει εμπνευσθεί χαριτωμένους στίχους.

Κλείνουμε το σημείωμα αυτό επισημαίνοντας ότι πολλά επιγράμματα αναφέρονται στον τάφο της Λαΐδας. Τα επιγράμματα αυτά που καταλέγονται στα επιτύμβια δεν πρέπει να νομισθεί ότι χαραχτήκαν πράγματι επάνω στον τάφο της Λαΐδας. Είναι εικονικά, ή καθώς τα ονομάζουν επίπλαστα. Παραθέτουμε δύο από αυτά.

Ἔρπων εἰς Ἐφύρην τάφον ἔδρακον ἀμφὶ κέλευθον...

Εἶδα στην Κόρινθον ἐκεῖ το μνήμα της Λαΐδας,
 –ἦταν ἀπάνου χαραγμένο το γλυκὸ ὄνομά της–
 κι εἶπα δακρῦζοντας: Ποτέ δεν σ' εἶχα ἰδεῖ στην ὄψη,
 ὅμως μου μίλησαν γιὰ σε κι ἡ θλίψη μου μεγάλη!
 Πόσων, στ' ἀλήθεια, νιῶν δεν τάραξες ἐσύ τα φρένα!
 Μ' αλλοίμονο, γιὰ ἰδέξ! Ἡ λήθη σε σκεπάζει τώρα
 κι ἡ ομορφιά σου μες στὴ γῆς ἐσβύστη πλέον καὶ πάει!

Αγαθίου του Σχολαστικού (Παλατινή Ανθολογία, VII, 220)

Ἡ τό καλόν καὶ πᾶσιν ἐράσμιον ἀνθήσασα,...

Αυτὴ που μοσχοβόλαε καθὼς ἐράσμιον ἄνθος,
 αὐτὴ που μόνη γεύονταν τὰ δῶρα τῶν Χαρίτων,
 τώρα στο δρόμο το χρινὸ δὲ χαίρεται τὸν ἥλιον,
 τώρα τὸν ὕπνο τὸν ἀξύπνητον –οἰμέ– κοιμάται!
 Τους κόμους, τὰ πειράγματα, τὶς ἐριδες τῶν νέων,
 Λαΐδα, ἀπολησμόνα τα! Καὶ τὸ λυχνάρι ἐπίσης
 τῶν φλογερῶν ἐρώτων σου πιστὸ κι ἐγκάρδιο φίλο.

Πομπήιου του Νεώτερου (Παλατινή Ανθολογία VII, 219)

Ένα ποίημα της Κικής Δημουλά

Βρετανικό Μουσείο

(Ελγίνου μάρμαρα)

Στην ψυχρή του Μουσείου αίθουσα
την κλειμμένη, ωραία, κοιτώ
μοναχή Καρινάτιδα.
Το σκοτεινό γλινκί της βλέμμα
επώμια εστραμμένο έχει
στο σφουγγιγλό του Διονύσου σώμα
(σε στάση ηδυπαθείας σμιλεμένο)
που δυο βήματα μόνον απέχει.
Το βλέμμα το δικό του έχει πέσει
στη δυνατή της κόρης μέση.
Πολιτετές αδύλλιον υποπτεύομαι
τους δυο αυτούς να 'χει ενώσει.
Κι έτσι, όταν το βράδυ η αίθουσα
αδειάζει
απ' τους πολλούς, τους θορυβώδεις
επισκέπτες,
τον Διόνυσο φαντάζομαι
προσεκτικά απ' τη θέση του να εγείρεται

των διπλανών γλυπτών και αγαλιμάτων
την υποψία μην κινήσει
κι όλος παλμός να σύρεται
τη συστολή της Καρινάτιδας
με οίνον και με χάρδια να λυγίσει.
Δεν αποκλείεται όμως έξω να 'χω πέσει.
Μιαν άλλη σχέση ίσως να τους δένει
πιο δυνατή, πιο πονεμένη:
Τις χειμωνιάτικες βροδιές
και τις εξαίσιες του Αυγούστου νύχτες
τους βλέπω,
απ' τα ψηλά να κατεβαίνουν βάθρα τους,
της μέρας αποβάλλοντας το τιπτικό τους ύφος,
με νοσταλγίας στεναγμούς και δάκρυα
τους Παρθενώνες και τα Ερεχθεία
που στερήθηκαν
στη μνήμη τους με πάθος ν' ανεγείρουν.

Εκείνα εκεί τα μάρμαρα...

Ένα από τα πιο λαμπρά συμπλέγματα του ανατολικού αετώματος του Παρθενώνα.
Έργο του Φειδία. (Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο).

«Σε τούτα δω τα μάρμαρα» μπορεί να μην πίνει "κακιά σκουριά" κατά την ποιητική παραμυθία, τα δημομένα μάρμαρα όμως που υπομένουν κάτω από ουρανούς ξένους, τα έφθειρε η υποκορισία και την αίγλη τους την απειλεί η σκουριά του κυνισμού και της νομότυπης βαρβαρότητας».

(Από σχόλιο του Παντελή Μπουγάλα στην "Καθημερινή")

Σπυρούλα Πρεσβέλου
Φιλόλογος

Η γυναικεία παρουσία στα "Απομνημονεύματα" του Μακρυγιάννη

Η ανθρώπινη κοινωνική εξέλιξη συντελέστηκε σταδιακά με τη βοήθεια των δύο φύλων αφού και τα δύο είχαν την ίδια νοητική ικανότητα. Βέβαια μέσα από τα ιστορικά βιβλία, τις πηγές και τις μαρτυρίες υπάρχει η ανάδειξη της ανδρικής παρουσίας. Αυτό συνέβη διότι η θέση της γυναίκας διαχρονικά και μέχρι τις αρχές του αιώνα μας είχε δευτερεύουσα σημασία κυρίως στη λήψη των σημαντικών και ιστορικών αποφάσεων. Οι γυναίκες δεν έγραφαν την επίσημη ιστορία μέχρι τότε γιατί αυτή γραφόταν με πολέμους, μάχες και συγκρούσεις που οι άνδρες ιστάμενοι είχαν επιλέξει. Ίσως πάλι γιατί η γυναικεία ευαισθησία δεν θα μπορούσε με αυτόν τον τρόπο να γράψει την ιστορία του κόσμου.

Κάπως έτσι θολή είναι και η παρουσία του γυναικείου φύλου και στο έργο του Μακρυγιάννη. Γνωστά σε όλους είναι ονόματα γυναικών που πήραν μέρος στον Αγώνα του '21, όμως ο συγγραφέας δεν αναφέρεται σ' αυτές. Πιθανόν γιατί ήθελε να σταθεί στην καταγραφή γεγονότων που ο ίδιος έζησε πραγματικά και γιατί μοναδικό μέλημα του ήταν η αλήθεια όπως ο ίδιος τονίζει πολλές φορές μέσα στα "Απομνημονεύματά" του. Στ' αλήθεια λοιπόν ο ίδιος δεν πρέπει να βρέθηκε αντιμέτωπος με έντονες γυναικείες παρουσίες για να τις περιγράψει. Έτσι το έργο του δεν στέκεται σε εξέχουσες γυναικείες προσωπικότητες αλλά γίνεται αναφορά σε απλές γυναίκες του λαού που αντιστέκονταν -όπως περιγράφονται- με το δικό τους τρόπο στις δυσκολίες εκείνων των χρόνων. Οι περισσότερες από αυτές είναι αδύναμες κοινωνικά και στέκονται σιωπηλά και υποτακτικά κάτω από την παρουσία των ανδρών τους ή λυγίζουν στο ζυγό του κατακτητή. Στο σύνολο του έργου οι αναφορές είναι ελάχιστες και εξυπηρετούν το συγγραφέα να ολοκληρώσει την περιγραφή της δύσκολης κατάστασης στην οποία βρισκόταν η Ελλάδα.

Το κείμενο που δεν είναι καθόλου πληθωρικό στην θηλυκή αναφορά ξεκινά με τη γέννηση του συγγραφέα και την παρουσίαση της μητέρας του. Είναι και η μόνη γυναικεία φιγούρα που καταλαμβάνει τον περισσότερο χώρο στο σύνολο του έργου του. Μιλάει γι' αυτήν με ευαισθησία και αγάπη χωρίς να του λείπει και ο θαυμασμός για αυτήν την ξωμάχα και σκληρή γυναίκα. Την θαυμάζει γιατί ενώ στην ουσία είναι μια σκλάβη, κατορθώνει και ορθώνει το ανάστημά της απέναντι στην ίδια τη φύση και τις δυσκολίες που της δημιουργεί ο κατακτητής. Χαρακτηριστική είναι η σκηνή που ο ίδιος περιγράφει την γέννησή του σε κάποιο ορεινό και ερημικό μέρος.

"Εἰς τὴν ἐρημίᾳ, τὴν ἐπίασαν οἱ πόνοι καὶ γέννησε ἐμένα, μόνη τῆς ἡ καμμένη καὶ ἀποσταμένη ἐκιντύνει καὶ αὐτὴ τότε καὶ ἐγώ. Ξελεχώνει μόνῃ τῆς καὶ ἐσυγυρόσῃ, φορτώθῃ ὀλίγα ξύλα καὶ ἔβαλε καὶ χόρτα ἀπάνου εἰς τὰ ξύλα, καὶ ἀπόπᾶνου ἐμένα καὶ ἐπῆγε εἰς τὸ χωριό".

Ἡ ἀξιοθαύμαστη δύναμις τῆς δὲν μπορεῖ νὰ μὴν υπογραμμιστεῖ ἀπὸ τὸ συγγραφεὺ ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἀξιολογηθεῖ ἀπὸ τὸν ἀναγνώστη καὶ ἡ τρυφεράδα ποὺ κρύβεται στὴν λέξη "ἡ καμμένη". Ὅταν χρειάστηκε, ὅπως ὁ ἴδιος λέει στὴ συνέχεια τῆς διήγησής, πάλι ἡ μάνα τὸν ἔσωσε. Ἦταν ἀκόμῃ βρέφος καὶ ἡ οἰκογένεια ξεσηκώθηκε ἀπὸ Τουρκικὸ διωγμὸ, ἐνὸς ἀποφάσισαν τὸ μωρὸ νὰ τὸ ἀφήσουν πίσω γιὰ νὰ μὴν προδώσῃ με τὸ κλῆμα τοῦ το φευγικοῦ τους, αὐτὴ με πείσμα τὸ κράτησε καὶ τὸ ἔσωσε. "Ἡ μητέρα καὶ ὁ Θεὸς μᾶς ἔσωσε" ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος.

Στὴ συνέχεια οἱ ἀναφορὲς σὲ γυναικεῖα πρόσωπα ἀραιώνουν σταδιακᾶ. Ὁ συγγραφεὺς μιλᾷ σὲ δυὸ συγκεκριμένα γραμμὲς γιὰ τὴ γυναῖκα τοῦ πρώτου ἀφεντικοῦ τοῦ, λέγοντας πὼς αὐτὴ κρατοῦσε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ σπιτιοῦ ἐνὸς αὐτὸς ἦταν παραγιός. Ἡ πληροφορία αὐτὴ φανερώνει τὴν δύναμις ποὺ πιθανόν νὰ εἶχαν στὴν ἐσωτερικὴ ζωὴ τῶν σπιτιῶν τους οἱ γυναῖκες ἢ ὁδηγεῖ στο συμπέρασμα ὅτι οἱ γυναῖκες τῶν μεσαίων καὶ ἀνώτερων στρωμάτων εἶχαν διαφορετικὴ θέση καὶ μόρφωση ἀπὸ τὶς ἄλλες οἰοφύλεις τους.

Παρακάτω μέσα ἀπὸ περιγραφή γυναικείων κακουχιῶν ὁ Μακρυγιάννης προσπαθεῖ νὰ δείξῃ τὰ πάθη τοῦ λαοῦ ἀπὸ τους κατακτητὲς. Οἱ γυναῖκες βιάζονται καὶ κάκοπαθαίνουν στα χέρια τῶν Τούρκων. Ὅμως δυστυχῶς παθαίνουν τὰ ἴδια καὶ ἀπὸ Ἕλληνες ὅταν ὑπάρχουν ἀναταραχὲς καὶ ἐσωτερικὲς συγχύσεις. Παρουσιάζεται ἡ εἰκὼν ἐνὸς ἀναρχοῦ τόπου ποὺ προσπαθεῖ νὰ ἐπιβιώσῃ μὲς ἀπὸ τὶς φιλότιμες προσπάθειες καὶ τὴν ἠθικὴ ἀνθρώπων ὅπως τοῦ στρατηγοῦ-συγγραφεῖ.

«Ἀπὸ τὰ Κλημεντοκαίσαρα ἐφυγα καὶ ἐπίασα τὴ Ντούσια. Ἀφοῦ μᾶς εἶδαν οἱ ἄνθρωποι ἀφήσαν τὰ σπῖτια τους στὴν διάκρισίν μας καὶ πήραν τὰ χιόνια καὶ τὰ βουνά. Μία γυναῖκα εἶχε τὸ παιδί μισογεννημένο καὶ τὸ βγαλὸν παρὰ ὥρα καὶ ἡ λεχώνα πήρε τὰ βουνά με τους ἄλλους καὶ τελείωσε εἰς τὸ χιόνι» γράφει, ὅταν ἀρχὲς τοῦ 1824—ἐποχὴ τοῦ ἐμφύλιου—βρέθηκε με τὸν Γκούρα στὸ Κλημεντοκαίσαρι καὶ τὴ Ντούσια (σήμερα Κεφαλάρι) τῆς Κορινθίας.

Συγκινητικὴ εἶναι καὶ ἡ σκηνὴ γυναικῶν ἀπὸ τὴν Ἄρτα ποὺ τὶς ἔχουν κλέψῃ οἱ ἴδιοι οἱ ὁμοεθνεῖς τους ἀπὸ τὴν περιοχὴ Μακρινόρι. Ἐνὸς παρακάτω ξετυλίγονται ἀπελπιστικὲς σκηνὲς μίας μητέρας ποὺ σκέπτεται νὰ πετάξῃ τὰ παιδιὰ τῆς γιὰ νὰ σωθεῖ ἀπὸ Τουρκικὸ διωγμὸ. Ὅλα αὐτὰ πιστοποιοῦν τὰ πάθη τῆς φυλῆς καὶ κυρίως βεβαιώνουν ὅτι τὶς δυσκολίες τὶς εἰσέπρατταν κυρίως οἱ πιο ἀσθενεῖς μερίδες τοῦ πληθυσμοῦ ποὺ ἀνάμεσά τους κατατάσσονται οἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ. Οἱ Τούρκοι ἐπίσης εἶχαν τὸ δικαίωμα τῆς ἀρπαγῆς πάνω σὲ οποιαδήποτε γυναῖκα ἀκόμα καὶ ἂν αὐτὴ ἦταν παντρεμένη ἢ καὶ σὲ κατὰσταση ἐγκυμοσύνης ὅπως μᾶς πληροφορεῖ με ἓνα περιστατικὸ τὸ κείμενο τῶν Ἀπομνημονευμάτων. Δυστυχῶς οἱ περιγραφές τῶν σκηνῶν αὐτῶν εἶναι σκληρὲς καὶ ρεαλιστικὲς ἀλλὰ περιγράφουν λιτὰ καὶ ἀληθινὰ τὰ γεγονότα καὶ ἐπιτελοῦν τὸν σκοπὸ τῆς ἀναφορᾶς τους.

Σὲ συζήτηση ποὺ ἔχει ὁ συγγραφεὺς με τὸν Γενναῖο Κολοκοτρώνη μαθαίνουμε καὶ κάτι ἀκόμα. Πὼς οἱ ἄνδρες τῆς ἐποχῆς καὶ πιθανόν ἀνώτεροι πολεμιστὲς εἶχαν διπλὰ τους γυναῖκες ὡς συντροφοὺς χωρὶς νὰ τὶς ἔχουν παντρευτεῖ. Συγκεκριμένα ὁ Γενναῖος λέει. —"Πάμε Μακρυγιάννη νὰ πατήσουμε τὰ Τρικάλα... εσεῖς νὰ πάρετε τὸ βιὸν τοῦ Νοταρά καὶ ἐγὼ τὸ κορίτσι τοῦ. Ἐγὼ ἀκούγοντας αὐτό, θέλησα 'λικρινῶς νὰ τὸν συμβουλέψω. του εἶπα —Γυναῖκα θὰ τὴν πάρεις ἡ μορδῶ; — Μου λέγει, γυναῖκα. Σαν θὰ τὴν πάρεις γυναῖκα πάρε καὶ μὴ καντιποτένια, φτάνει νὰ εἶναι ὁμορφὴ καὶ νὰ σε ευχαριστᾷγει».

Ἡ ὁμορφιά εἶναι μὴ διαχρονικὴ εἰκὼν ἀρμονίας καὶ αισθητικῆς ποὺ ὁ Μακρυγιάννης δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀγνοήσει καὶ ὡς ἄνδρας ἀλλὰ πιθανόν καὶ ὡς ἀξία τῆς ἐποχῆς τοῦ.

Σιγὰ — σιγὰ οἱ γυναικεῖες ἀναφορὲς ἀραιώνουν μέχρι ποὺ εξαφανίζονται.

Η πρώτη Πολιορκία των Αθηνών.

(Γιογραφία σε ξύλο ελάτου, Σκέψις Μακρυγιάννη - έργο Π. Ζωγράφου,
1836 Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Λεπτομέρεια).

Ως τόσο σε μία από τις 24 εικονογραφίες του αγωνιστή και ζωγράφου από τη Σπάρτη Παναγιώτη Ζωγράφου στις οποίες παρουσιάζει σύμφωνα με τις οδηγίες και τη σκέψη του Μακρυγιάννη “όλες της θέσης αλόγιαν πόλεμοι” και τιτλοφορείται “Η πρώτη πολιορκία των Αθηνών” ιστορούνται σε πρώτο πλάνο κάποιες γυναίκες που περιποιούνται τους σκοτωμένους και περιθάλπτουν τους τραυματίες.

Στον πίνακα από πάνω προς τα κάτω και από αριστερά προς τα δεξιά μεταξύ άλλων επεξηγηματικών που αναγράφονται διαβάζουμε: “Μάχη και πρώτη πολιορκία των αθηνών οπού εκυρίευσαν οι αθηνέοι το φρούριον (...) αι γυναίκες περιποιούνται τους λαβωμένους και σκοτωμένους των” (...).

Την αξία του έργου του Μακρυγιάννη δεν την μετράμε για την κοινωνική αναφορά της αλλά για την ιστορική αλήθειά της. Όμως έστω και για λίγο ίσως και άθελά του ο συγγραφέας σημειολογικά προσφέρει κάποιες εικόνες που συγκριτικά και με άλλα κείμενα της ίδιας εποχής επιτρέπουν να ολοκληρώσουμε την γνώση μας για την κατάσταση και την θέση των γυναικών λίγο πριν και κατά την διάρκεια του απελευθερωτικού αγώνα του '21.

Φάνης Κωστόπουλος

Φιλολόγος

ΟΥΓΚΟ ΚΑΙ ΚΑΝΑΡΗΣ

Η πένα και το μπουρλότο

Στα όμορφα σχολικά χρόνια τότε που σιγνά το' σκαγα από το σχολείο και χιινόμωνα ξενουμαστα μέσα στο λαβύρινθο της πρωτεύουσας, για να δω και με τα μάτια ό,τι είχα διαβάσει και είχε απομείνει από το ένδοξο παρελθόν αυτής της μεγαλούπολης, πέραναγα σιγνά από την οδό Κυψέλης και σχεδόν ποτέ δεν παφέλειπα να σταματώ μπροστά στο σπίτι του Κανάρη, του μεγάλου αιπού ναημάχου, και να διαβάξω για πολλοστή φορά την εντοιχισμένη πλάκα που υπήρχε και υπάρχει ακόμη και τώρα που το σπίτι γκρεμίστηκε και έγινε πολυκατοικία. Και θυμάμαι πως πρώτη φορά τότε κατάλαβα το λόγο για τον οποίο στην πλατεία της Κυψέλης, λίγο πιο πάνω από το σπίτι του, είχε στηθεί ο δικός του αδριάντας και όχι κάποιου άλλου αγωνιστή του Εικοσιένα. Αυτές οι παιδικές μνήμες μου έρχονται πάντα στη σκέψη, όταν ακούω το όνομά του ή διαβάζω κάτι γι' αυτόν.

Χρειάστηκε όμως να περάσουν κάμποσα χρόνια, για να μάθω ότι από τους αγωνιστές του Εικοσιένα εκείνοι που είχαν τη μεγαλύτερη φήμη στον ευρωπαϊκό χώρο ήταν ο Μάρκος Μπότορας και ο Κωνσταντίνος Κανάρης. Ιδιαίτερα όμως του τελευταίου, θα μπορούσε να πει κανείς, ήταν μεγαλύτερη και διαρκέστερη. Το γεγονός πάντως που έκανε τον Κανάρη γνωστό όχι μόνο στον ελληνικό χώρο αλλά και στον ευρωπαϊκό είναι, όπως είναι γνωστό, η πυρπόληση της ναυαρχίδας του τουρκικού στόλου, που

ήταν αγκυροβολημένος στη Χίο τον Ιούνιο του 1822. Πρέπει ωστόσο να σημειώσουμε ότι ο Κανάρης δεν ήταν ο πρώτος Έλληνας ναυτικός που είχε κατορθώσει έναν τέτοιο ναυτικό άθλο. Ένα χρόνο πριν, ο Παπανικολής, που ήταν και σιμπατριώτης του, είχε πυρπολήσει την πρώτη τουρκική φρεγάτα στην Ερεσό της Λέσβου (Μάιος 1821). Παρόλο που πρώτη φορά συνέβαινε ένα τέτοιο κατορθώμα, δεν τράβηξε την προσοχή του ευρωπαϊκού κοινού. Η εξήγηση που μπορεί να δοθεί είναι ότι η πυρπόληση της ναυαρχίδας δεν ήταν μόνο ένα σημαντικό γεγονός της Ελληνικής Επανάστασης· ήταν και το επακόλουθο ενός θλιβερού γεγονότος που όχι μόνο τράβηξε την προσοχή της ευρώπης αλλά και την έκανε ν' αγαπηκτίσει. Πράγματι, λίγους μήνες πριν, τον Απρίλιο του 1822, ο τουρκικός στόλος αποβιβάστηκε στη Χίο, όπου έσφαξε και αχμαλώτισε μεγάλο μέρος του πληθυσμού, ενώ πολλοί, για να γλιτώσουν από το θάνατο ή την αχμαλωσία, κατέφυγαν στον Ψαρά, τη Σύρο και την Αίγινα. Έτσι λίγους μήνες μετά η ναυτική επιτυχία του Κανάρη ήταν αδύνατο να περάσει απαρατήρητη. Και ήταν αδύνατο, γιατί αυτό το γεγονός ερχόταν σαν μια ανταπόδοση στα όσα είχαν κάνει οι Τούρκοι και μια ευχάριστη είδηση για το ευρωπαϊκό κοινό που κρατούσε τότε μια φιλελληνική στάση απέναντι στην Ελληνική Επανάσταση. Το όνομα του πυρπολητή γράφτηκε στις εφημερίδες και έγινε πασίγνωστό σε όλη την Ευρώπη.

Ανάμεσα στους πιο θερμούς θαυμαστές του Κανάρη ήταν και μια από τις κορυφαίες μορφές του γαλλικού Ρομαντισμού, ο Βίκτωρ Ουγκό. Μια από τις ποιητικές συλλογές του ποιητή, "Τα ανατολικά", που δημοσιεύθηκε το Γενάρη του 1829, δηλαδή έξι περίπου χρόνια μετά το ναυτικό άθλο του Κανάρη, περιλαμβάνει και ένα ποίημα που είναι εμπνευσμένο από τη ναυτική του δράση και έχει για τίτλο το όνομά του, "Κανάρης". Είναι το δεύτερο ποίημα της συλλογής και είναι με ημερομηνία 7 Νοεμβρίου 1828. Πρόκειται για μια συλλογή που τη χαρακτηρίζει έντονα το στοιχείο του "οριενταλισμού", που επικρατούσε τότε όλο και περισσότερο και θ' αποτελέσει αργότερα ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της κίνησης του Ρομαντισμού. Η στροφή με την οποία τελειώνει το ποίημα αυτό του Ουγκό λέει, σε δική μου απόδοση, τα εξής για το μεγάλο ναυμάχο του Ελληνικού Αγώνα.

Ο επιδέξιος Κανάρης, του οποίου η βάρκα
σέρνει μια διάπυρη αυλακιά.

Στα καράβια που κυριεύει για σημαία πάντα
παίρνει του μπουρλώτου τη φωτιά¹.

Βέβαια όσα λέει εδώ ο Ουγκό για τον Κανάρη μπορεί να φαίνονται σε μας σήμερα γνωστά και χλιοειπωμένα· την εποχή όμως εκείνη, το 1828, που ο κόσμος παρακολουθούσε με ενδιαφέρον και αγωνία την εξέλιξη της Ελληνικής Επανάστασης, οι στίχοι αυτοί του Ουγκό συγκίνησαν και συγκλόνισαν τον πνευματικό

κόσμο της Ευρώπης. Επιπλέον οι στίχοι αυτοί μου φέρνουν στη σκέψη τον Παλαμά, που ενθουσιασμένος από τα "Ανατολικά" αποκαλεί τον Ουγκό Όμηρο "ούτινος ο Ζευσ ονομάζεται Κανάρης, κρατών αντί σκήπτρου πυρσόν." 2 Στην πρώτη στροφή του ποιήματος ο Γάλλος ποιητής αναφέρεται όχι μόνο στο μέγεθος της καταστροφής αλλά και στην ομορφιά του νησιού, καθώς και στην ονειρική ζωή που υπήρχε εκεί πριν από την καταστροφή. Με την έντονη αυτή αντίθεση μας λέει ο Ουγκό περισσότερα από όσα θα μπορούσαν να εκφράσουν ολόκληρες σελίδες ενός ιστορικού έργου. Παραθέτω αυτή τη στροφή όπως την απόδωσε στη γλώσσα μας ο Κωστής Παλαμάς.³

Τούρκοι διαβήκαν.

Χαλασμός, θάνατος πέρα ως πέρα.

*Η Χιο, τ' ολόμορφο νησί, μαύρη απομένει ξέρα,
με τα κρασιά, με τα δεντρά.*

Τ' αρχοντονήσι,

*που βουνά και σπύτια και λαγκάδια
και στο χορό τις λυγερές καμιά φορά τα βράδια
καθρέφτιζε μες στα νερά.*

Την εποχή που γράφονται τα ποιήματα αυτής της συλλογής, έχει ήδη συμβεί και ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης - η Ναυμαχία του Ναυαρίνου (20 Οκτωβρίου 1827). Πρόκειται για μια

1. Η μετάφραση της στροφής έγινε από το βιβλίο: **V. Hugo: Lew Orientales - Feuilles d' Automne**, ed. Gallimard, 1964, Paris, p. 44.

2. Άπαντα Κωστή Παλαμά, εκδ. Μπίρης, 1972, Αθήνα, σελ. 44

3. Και το λέμε αυτό μολονότι είναι γνωστό πόσο δύσκολα μεταφράζονται οι στίχοι του Ουγκό. Ο ίδιος ο Παλαμάς πάντοτε αυτό το θέμα λέει: "Δυσχερεσιότατη καθίσταται μετάφρασις έργων και μάλιστα στίχων του Ουγκό, κατ' επιβιβασμένους και θαμβούντος δια του σχήματος, μεγάλου καλλιτέχνη του ρυθμού, του χρώματος, του ήχου, χαρισμάτων άτινα είμαρται συνήθως να διαφεύγωσι παντός χρόνου και πάσης αξίας μεταφραστάς.", Άπαντα, σελ. 37

Ναυμαχία που έγινε χωρίς κήρυξη πολέμου, για να υποχρεώσει τον Ιμπραήμ, που λεηλατούσε τότε την Πελοπόννησο, να τηρήσει τις αποφάσεις της Συνθήκης του Λονδίνου (Ιούλιος 1827). Όπως είναι γνωστό, ο στόλος των τριών ευρωπαϊκών δυνάμεων, Γαλλίας, Αγγλίας και Ρωσίας, καταναυμάχησε τον τουρκοαιγυπτιακό στόλο στο λιμάνι του Ναυαρίνου. Η ναυμαχία αυτή προκάλεσε την έντονη διαμαρτυρία του Σουλτάνου και έγινε αιτία να προκληθεί ο ρωσοτουρκικός πόλεμος (Απρίλιος 1828) που επέσπευσε τη λύση του Ελληνικού ζητήματος για την ίδρυση ανεξάρτητου ελληνικού κράτους. Δεν μπορούσε λοιπόν να λείπει απ' αυτή τη συλλογή ένα ποίημα που να έχει για θέμα του τη μεγάλη αυτή ναυμαχία. Πρόκειται για το πέμπτο ποίημα της συλλογής, έχει τίτλο "Ναυαρίνο" και σύμφωνα με την ημερομηνία που σημειώνεται, ο Ουγκό το έγραψε 33 ημέρες μετά το ιστορικό συμβάν. Το ποίημα αρχίζει με τούτη τη στροφή που τη δίνω σε δική μου απόδοση.

*Κανάρη! Μεγάλε Κανάρη! Θρήνησε!
Καταστροφή εκατόν είκοσι καραβιών!
Θρήνησε! Ένας ολόκληρος στόλος!
- Πού λοιπόν ήσουν εσύ, δαίμονα των νερών;
Πού αλήθεια ήταν αυτό το χέρι σου το τριανό;
Πώς μπόρεσαν, δίχως εσένα, να νικήσουν
το στόλο των Οθωμανών;
Θρήνησε! γιατί σαν ένας εξοριστος
απ' τη μάχη Κριγόν!
Δεν ήσουν εκεί να ρίξεις το δικό σου κεραυνό!**

Στη στροφή αυτή ο ποιητής αναγγέλλει στον Κανάρη τη μεγάλη ναυτική νίκη των τριών Ευρωπαϊκών δυνάμεων και εκφράζει, θα έλεγε

καινείς, την έκπληξή του που ο φημισμένος Έλληνας μουρλοτιέρας δεν ήταν παρών στη μεγάλη αυτή καταστροφή του τουρκοαιγυπτιακού στόλου. Μάλιστα εδώ ο Ουγκό κάνει ακόμη κάτι: Συσχετίζει τον Κανάρη - τον απλό αυτό άνθρωπο του λαού που ο πόλεμος της Ανεξαρτησίας τον ανάγκασε να γίνει ήρωας - με τον παλιό ένδοξο αριστοκράτη πολεμιστή Λουί ντε Κριγόν, που ήταν φίλος και συμπολεμιστής του Ερρίκου Δ' της Ναβάρρας και που έλαβε μέρος και διακρίθηκε στην άλλη μεγάλη ναυτική νίκη των Ευρωπαίων επί των Τούρκων, τη Ναυμαχία της Ναυπάκτου το 1571. Ιδιαίτερα όμως ο συσχετισμός αυτός στηρίζεται στην εξής λεπτομέρεια: Το 1589 ο Ερρίκος Δ' νίκησε τους καθολικούς στο Αρκ. Επειδή στη μάχη αυτή δεν έλαβε μέρος ο φίλος του Λουί ντε Κριγόν, ο Ερρίκος του έστειλε ένα γράμμα και του έγραψε: «Κρεμάσου, γενναίε Κριγόν: νικήσαμε στο Αρκ· και συ δεν ήσουν εκεί⁴». Κάτι ανάλογο λέει και ο Ουγκό στον Κανάρη που έλειπε απ' το Ναυαρίνο:

*«Κανάρη! Μεγάλε Κανάρη! Θρήνησε!
Καταστροφή εκατόν είκοσι καραβιών,
Θρήνησε! Ένας ολόκληρος στόλος!
- Πού λοιπόν ήσουν εσύ, δαίμονα των νερών;»*

Κι ύστερα από όλα αυτά που είπαμε γεννιέται τώρα το ερώτημα: Άραγε είχε πληροφορηθεί ο Κανάρης όλες αυτές τις λεπτομέρειες γύρω απ' το όνομά του; Είναι δύσκολο να δώσει κανείς μια σίγουρη απάντηση. Οπωσδήποτε όμως είχε υπόψη του τη μεγάλη έκταση, όπου είχε απλωθεί η φήμη του. Και αυτό ίσως ήταν η πιο μεγάλη τιμή που του έγινε.

4. Η μετάφραση και αυτής της στροφής έγινε από το ίδιο βιβλίο: V. Hugo, σελ. 58.

5. V. Hugo, σελ. 343.

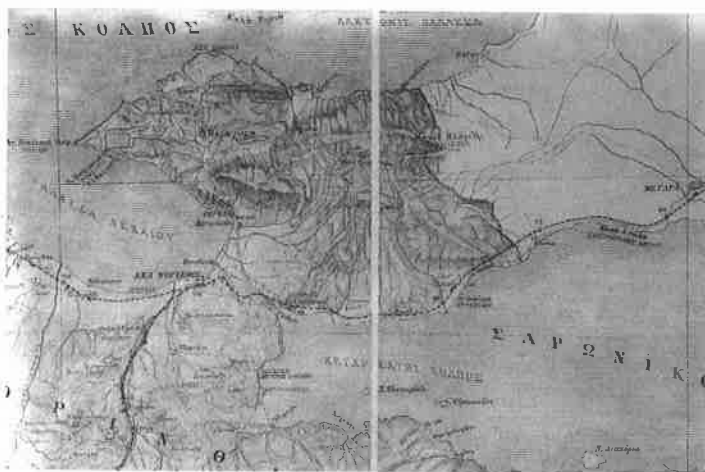
Χάρις Καλλιγά
Διευθύντρια
της Γενναδείου Βιβλιοθήκης

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ

Ένα Ενετικό χειρόγραφο για τον "Ξηριά" της Κορίνθου*

Στη Γεννάδεια Βιβλιοθήκη υπάρχει για την περίοδο της Βενετοκρατίας σημαντικό και σπάνιο υλικό, χειρόγραφο και έντυπο. Σ' αυτό περιλαμβάνεται ένα χειρόγραφο με τίτλο *Fortificazioni di Corfu e Morea* που απέκτησε η βιβλιοθήκη το 1947. Το περιεχόμενό του εκτείνεται χρονικά από το 1671 ως το 1710 και αποτελείται από διάφορα φύλλα και φυλλάδια που έχουν συρραφεί στον τόμο, και διαπραγματεύονται διάφορα, όπως οι οχυρώσεις της Κέρκυρας, ή θέματα θρησκείας. Από ένα σημείο και πέρα το υλικό είναι για την Πελοπόννησο και κυρίως για τις οχυρώσεις κατά τη διάρκεια της Β' Ενετοκρατίας (1685-1715). Μερικά αναφέρονται ειδικά στην οχύρωση του Ισθμού και της Κορίνθου. Ανάμεσά τους υπάρχουν και δυο σχετικά σχέδια.

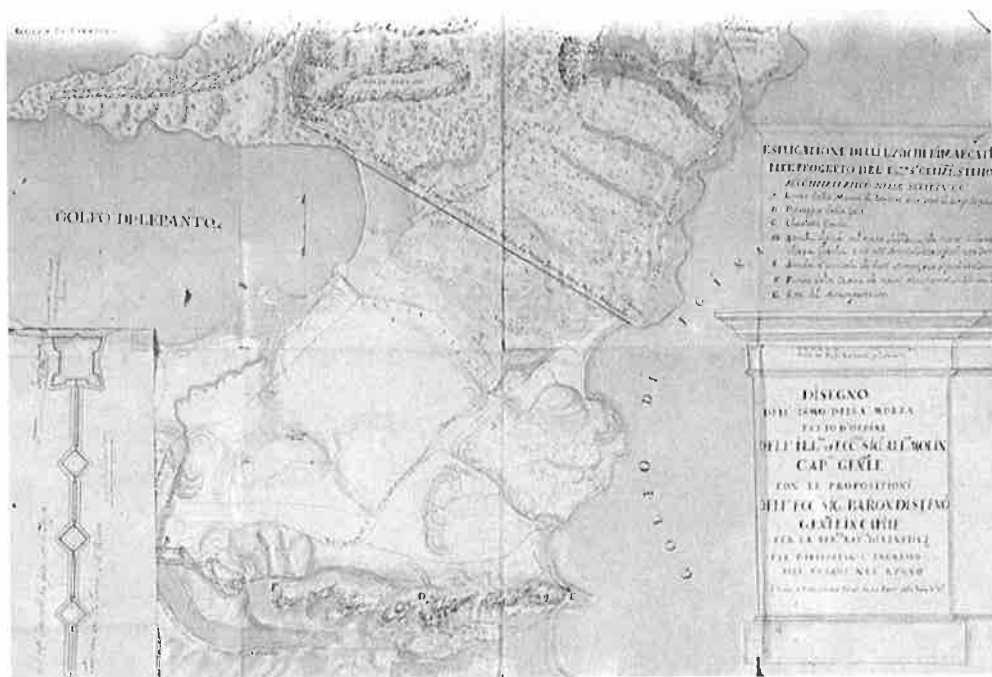
Το πρόβλημα της οχύρωσης του Ισθμού και της Κορίνθου, που ανέκυψε αμέσως μετά την κατάληψη της Πελοποννήσου από τις δυνάμεις των Βενετών υπό τον Μοροζίνι, ήταν καίριο για την αμύνα της από τους Τούρκους. Η διοίκηση απασχολήθηκε με αυτό και ανέθεσε σε μια σειρά γνωστών μηχανικών να το μελετήσουν. Οι προτάσεις ήταν πολλές και διαφορετικές, ανάμεσά τους και η πρόταση διάνοιξης του Ισθμού, που απορρίφθηκε για λόγους οικονομικούς. Για την τοπογράφηση της περιοχής η Σύγκλητος έστειλε δυο φημισμένους μηχανικούς, τον Giust' Emilio και τον Sigismondo Albergheggi που μαζί με το σχέδιο συνέταξαν και υπέβαλλαν και μια λεπτομερή έκθεση

Τμήμα του χάρτη Αργολίδος και Κορινθίας του Αντωνίου Μηλιαράκη. 1886. (Γεννάδεια Βιβλιοθήκη).

* Το κείμενο της αυτό και τα Ενετικά σχέδια για τον "Ξηριά", λόγω του ιστορικού ενδιαφέροντος που έχουν για την Κορίνθο, παραχώρησε ευγενικά για δημοσίευση στον "Αίλυτο" ύστερα από παράκλησή μας η διευθύντρια της Γενναδείου Βιβλιοθήκης κυρία Χάρις Καλλιγά.

Το μεγαλύτερο μέρος του κειμένου αυτού και το δεύτερο σχέδιο έχουν δημοσιευθεί και στην "Καθημερινή" της 23-2-1997.

Σχέδιο για τις οχυρώσεις της Κορίνθου με βάση τις προτάσεις του μηχανικού Steinau, επεξεργασμένες από τον La Salle. Φαίνεται αριστερά το άλλοτε επικολημένο πάνω του σχέδιο της οχυροματικής γραμμής από την πόλη της αρχαίας Κορίνθου ως τον Κορινθιακό κόλπο μεγεθυμένο 4 φορές. Τέλη του 17ου αιώνα (Γεννάδειος Βιβλιοθήκη).

για τον Ισθμό. Με βάση αυτά, κρίθηκαν οι διάφορες προτάσεις και πάρθηκε η απόφαση να οχυρωθούν μόνο οι διαβάσεις και ο Ακροκόρινθος.

Σημαντικά στοιχεία για την υπόθεση αυτή βρίσκονται όχι μόνο στα Αρχεία της Βενετίας, αλλά και αλλού, όπως στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, στο Αρχείο Nappi, και το Αυστριακό Κρατικό Αρχείο, όπου εντοπίστηκε τελευταία μια μεγάλη συλλογή σχεδίων διαφόρων Βενετσιάνων μηχανικών.

Από τα δυο σχέδια που βρίσκονται στη Γεννάδειο το ένα αποτελείται ουσιαστικά από δυο σχέδια: ένα μεγάλο και μια μικρή προσθήκη. Στον τίτλο σημειώνεται ότι έγινε για να δυσκολέψει την είσοδο των Τούρκων στο Regno με βάση τις προτάσεις του μηχανικού Steinau, σε μικρό χρονικό διάστημα, από τον La Salle, τον περίφημο La Salle που πρόδωσε το Ναύπλιο το 1715!

Φαίνονται οι παλαιές οχυρώσεις του Εξαμυλίου και του Ακροκόρινθου, αλλά στη θέση της πόλεως φαίνονται μόνο στρατόπεδα, κρήνες και δρόμοι. Οι προτάσεις που δείχνει το σχέδιο είναι οχύρωση του περάσματος για το εσωτερικό της Πελοποννήσου, ένας πύργος στο πέρασμα ανατολικότερα και άλλος ένας παραθαλάσσιος ακόμη πιο ανατολικά.

Ένα ενθάρτυρο τείχος με πυργίσκους και οχυρό παραθαλάσσιο κατεβαίνει από την πόλη ως τη θάλασσα. Αυτό το τμήμα σχεδιάζεται λεπτομερέστερα τέσσερις φορές πιο μεγάλο στο πρόσθετο σχέδιό που είχε επισυναφθεί.

Το άλλο σχέδιο της Γενναΐδου δεν έχει, εκτός από το υπόμνημα που εξηγεί τις προτάσεις, καμιά άλλη ένδειξη σε ποιον οφείλεται το σχέδιο, ούτε πότε έγινε και καμιά άλλη σημείωση. Το σχέδιο δείχνει ακρίβεια και επιδέξιο σχεδιαστή. Το υπόμνημα εξηγεί ότι με το γράμμα C σημειώνονται με μαύ-

Ανώνυμο σχέδιο για τις οχυρώσεις τις Κορίνθου στο οποίο προτείνεται η διευθέτηση του Ξηριά σε πλατύ κανάλι. Αν το έργο είχε κατασκευαστεί θα είχαν ίσως αποφευχθεί στην Κόρινθο οι καταστροφικές πλημμύρες του περασμένου Ιανουαρίου. Τέλη του 17ου αιώνα. (Γεννάδειος Βιβλιοθήκη).

υο χρώμα οι οχυρώσεις που πρόσφατα κατασκευάστηκαν. Σύμφωνα με αυτές, οχυρώνονται τα περάσματα, αλλά με τρόπο λίγο διαφορετικό από τις προτάσεις la Salle και στη συνέχεια κλείνεται η πόλη της Κορίνθου με τείχος, που δεν υπήρχε στην άλλη πρόταση, ως τη συνάντησή της με την οχύρωση που κατεβαίνει ως τον Κορινθιακό, σχεδιασμένη με παρόμοιο, αν όχι εντελώς ίδιο, τρόπο.

Όμως με το γράμμα D παρουσιάζεται μια ακόμη οχυρωματική γραμμή, σχεδιασμένη με κίτρινο χρώμα, που, όπως γράφει το υπόμνημα, είναι νέα πρόταση και είναι σχεδιασμένη σύμφωνα με τις τελευταίες επιταγές της οχυρωματικής τέχνης της εποχής. Μπροστά από αυτήν την νέα οχυρωματική γραμμή, που δεν ξέρομε από ποιον μηχανικό σχεδιάστηκε, επίσης με κίτρινο, βλέπουμε σχεδιασμένο το, όπως το γράφει, canal proposto, η προτεινόμενη διώρυγα. Πρόκειται για τη διευθέτηση του χείμαρρου (fiumera όπως αναφέρεται στο σχέδιο), του ξεροπόταμου, δηλαδή του Ξηριά, που τόσα προβλήματα προκάλεσε στην νέα πόλη της Κορίνθου τον περασμένο Ιανουάριο. Όπως διακρίνεται, με την διώρυγα αυτή γινόταν η διευθέτηση της κοίτης του Ξηριά, και με ένα πρόχειρο υπολογισμό, φαίνεται ότι μπορεί να ξεπερνούσε σε πλάτος τα 30 μέτρα, και κατηύθυνε τα νερά δυτικότερα από τις εκβολές του, όπου και ιδρύθηκε η σημερινή πόλη τα νεώτερα χρόνια. Η φαρδιά διώρυγα είχε, πιστεύω, αρκετή χωρητικότητα για τα νερά που γέμισαν ξαφνικά τον χείμαρρο πριν από λίγο καιρό και, αν είχε κατασκευαστεί, θα είχε ίσως προφυλάξει την Κόρινθο από τις τρομερές πλημμύρες και τις καταστροφές της νεροποντής. Δυστυχώς, όμως, ενώ τα άλλα έργα, όπως δείχνει το σχέδιο της Γενναδείου πραγματοποιήθηκαν και τα υπολείμματά τους υπάρχουν ακόμα, εδώ κι εκεί, η υπόλοιπη, φιλόδοξη, πρόταση έμεινε στα χαρτιά.

Δημήτριος Ν. Λύρας

Ο Λατίνος ποιητής Τερέντιος και η Στυμφαλία

Ο Πόπλιος Τερέντιος Άφρος, ο μεγαλύτερος μετά τον Πλάυτο Ρωμαίος κωμωδιογράφος, συγγραφέας έμμετρων κωμωδιών, που θεωρήθηκαν υποδείγματα ηθογραφικής κωμωδίας και προϊόντα γνήσιας γλαφυρότητας στη λατινική γλώσσα, γεννήθηκε στην Καρχηδόνα το 186 ή 185 π.Χ. Ο ποιητής αυτός πέθανε πολύ νέος και το τέλος της βραχύβιας ζωής του συνδέθηκε με τη Στύμφαλο, τη βορειότερη πόλη της αρχαίας Αρκαδίας.

Ο Τερέντιος σε πολύ μικρή ηλικία μεταφέρθηκε ως δούλος στη Ρώμη από τον Τερέντιο Λευκανό, έναν άγνωστο κατά τα άλλα Ρωμαίο Συγκλητικό, που είχε εντυπωσιαστεί από τις πνευματικές ικανότητές του και για το λόγο αυτό φρόντισε να του εξασφαλίσει υψηλού επιπέδου μόρφωση. Επιπλέον αργότερα του χάρισε την ελευθερία και με βάση τα τότε κρατούμενα νόμιμα, σαν απελευθερός του, πήρε το όνομα του κυρίου του.

Οι περισσότερες πληροφορίες των αρχαίων συγγραφέων σχετίζονται με τη σταδιοδρομία του ως ποιητή. Κατά τη σύντομη ζωή του έγραψε έξι κωμωδίες που τις ανέβασε στο θέατρο. Αυτές είναι κατά σειρά χρονολογίας: α) Ανδρία (γυναίκα από την Άνδρο) 166 π.Χ., β) Εκυρά (πεθερά) 165 π.Χ. γ) Εαυτόν τιμωρούμενος 163 π.Χ., δ) Ευνούχος 161 π.Χ., ε) Φορμίων 161 π.Χ. και στ) Αδελφοί 160 π.Χ.

Ο Τερέντιος ευτύχησε στη ζωή του να έχει ισχυρούς προστάτες και βοηθούς στην προσπάθειά του να μεταφυτεύσει τη νεότερη ελληνική κωμωδία στη Ρώμη και να φροντίσει να την κάμει οικεία στην άξεστη ρωμαϊκή κοινωνία. Σαν τέτοιοι στάθηκαν ο Σκιπίων ο Αιμιλιανός, ο αποκαλούμενος Αφρικανός ο Νεότερος, που συνδέθηκε στενά με τον μεγάλο Έλληνα ιστορικό Πολύβιο τον Μεγαλοπολίτη και ο Γάιος Λαίλιος, στενός φίλος του προηγούμενου. Έτσι μπόρεσε νέος να επισκεφτεί την Ελλάδα και να εντυπωσιαστεί στο πνεύμα του μεγάλου Αθηναίου κωμικού ποιητή Μένανδρου, αφού προηγούμενος στη Ρώμη είχε αντιμετωπίσει την αντιζηλία και την εχθρότητα ομοτέχνων του για νόθευση των ελληνικών προτύπων του.

Οι σύγχρονοι μελετητές, που έχουν ασχοληθεί με το έργο του, επικέντρωσαν την έρευνά τους στο ζήτημα του κατά πόσον ο Τερέντιος υπήρξε δημιουργικός και αυθεντικός συγγραφέας ή απλά διασκευαστής ελληνικών προτύπων. Άλλωστε, εξαιρουμένης της σάτιαρας, γνήσιου ρωμαϊκού ποιητικού δημιουργήματος, πουθενά αλλού οι Λατίνοι δεν πρωτοτύπησαν, αλλά επιτυχώς ή ανεπιτυχώς μιμήθηκαν τους Έλληνες συγγραφείς σε όλη τη ρωμαϊκή περίοδο της καλλιτεχνικής δημιουργίας. Στον κανόνα αυτόν ανήκει και ο Τερέντιος, όπου η προσωπικότητά του περιλαμβάνεται στον κύκλο των πρώτων Λατίνων συγγραφέων, που γνώρισαν το ελληνικό πνεύμα και θέλησαν μέσα από την αναγραφή και τη διασκευή να κάμουν γνωστά τα έργα των Ελλήνων στο "αγροίκον Λάτιον". Η σύγχρονη κριτική τάσσεται με τη γνώμη ότι ο Τερέντιος πέρα από τα παραπάνω παρέμεινε πιστός στην πλοκή, στην ηθογραφία και στους ατομικούς χαρακτήρες των προτύπων του, ενώ ο ανθρωπισμός και η ευαίσθητη αντιμετώπιση των ανθρωπίνων σχέσεων και προβλημάτων μπορούν να αναχθούν στον Μένανδρο.

Το ταξίδι που το Τερέντιος πραγματοποίησε στην Ελλάδα δεν είχε γυρισμό. Ήταν 25

χρονών όταν πέθανε. Οι μαρτυρίες των αρχαίων συγγραφέων για τον τόπο και το χρόνο τελευτήs του διαφέρουν. Υποστήριχθηκε ότι πνίγηκε στο ταξίδι της επιστροφής του σε ναυάγιο στην Αδριατική θάλασσα ή πέθανε από ασθένεια στην Ελλάδα. Οι σημαντικότερες πληροφορίες που δίδονται για τη ζωή του Τερέντιου είναι αυτές που περιέχονται στο χαμένο κατά μεγάλο μέρος σύγγραμμα του Ρωμαίου ιστορικού των αρχών του Β' μ.Χ. αιώνα, του Σουητώνιου Τραγγύλου, που επιγράφεται "Περί ενδόξων ανδρών" (De viris illustribus) όπως τις παρέλαβε από τον γραμματικό και σχολιαστή των κωμιδιών του, Αίλιο Δονάτο. Η ζωή του Τερέντιου είναι πρώτη στο κεφάλαιο για τους ποιητές του συγγράμματος του ιστορικού αυτού, που εξήσε περίπου τρεις αιώνες μετά από εκείνον. Αυτές οι πληροφορίες έχουν δανειστεί από προηγούμενους συγγραφείς που τα έργα τους έχουν χαθεί, όπως του Φενεσελλά, του Νέποτα και κάποιου Πόρκιου. Το σχετικό κείμενο από το λατινικό έχει έτσι:

"...Ο Πόρκιος εκφράζεται με τους παρακάτω στίχους καχύποπτα για τη μεγάλη οικειότητα που είχαν μεταξύ τους οι τρεις άνδρες:

...Παρ' όλο που με της ομορφιάs τη χάρη περπατούσε,
βρέθηκε μόνος τελικά, τον συνεπήρε η φτώχεια.
Έτσι έχασε παντοτινά τους πλούσιους προστάτες
και σε μια απόμακρη μεριά επήγε της Ελλάδας
και πέθανε στη Στύμφαλο, πόλη της Αρκαδίας.
Ούτε ο Σκιπίων του πρόσφερε βοήθεια ούτε ο Λαίλιος,
ούτε κι ο Φούριος που οι τρεις πλουσιότεροι ήσαν τότε..."

Σουητώνιου "Περί ενδόξων ανδρών" (Γ' παρ. 1)

Συνεχίζοντας ο παραπάνω ιστορικός παραθέτει και κάποιον άλλον συγγραφέα, σύγχρονου του ποιητή, την πληροφορία, που διατείνεται ότι εκείνος χάθηκε σε ναυάγιο, αντίθετα με τους άλλους που ισχυρίζονται ότι πέθανε στη ξηρά και μάλιστα στη γη της Στυμφάλου: "Ο Κόιντος Κοσκόνιος γράφει ότι χάθηκε στη θάλασσα όταν επέστρεφε από την Ελλάδα με 108 έργα, που ήσαν προσαρμογές σε αντίστοιχα έργα του Μενάνδρου. Οι υπόλοιποι ισχυρίζονται ότι πέθανε στη Στύμφαλο της Αρκαδίας ή στη Λευκάδα, όταν κρατούσαν την υπατία στη Ρώμη ο Γναίος Κορνήλιος Δολαβέλλας και ο Μάρκος Φούλβιος Νοβίλιος, αφού αρωστήσε από θλίψη και αναστάτωση επειδή έχασε τις αποσκευές του, που είχε στείλει με πλοίο και περιείχαν όλα τα έργα που είχε γράψει". (Ε' παρ. 1).

Δε μπορούμε εύκολα να εικάσουμε το λόγο για να αιτιολογήσουμε το πως η σιωπηλή και μελαγχολική κοιλάδα της αρχαίας Στυμφαλίας προσέελκυσε το Λατίνο ποιητή για να αφήσει εκεί την τελευταία του πνοή. Μπορούμε όμως να προσεγγίσουμε κάπως την αλήθεια συσχετίζοντας τα παρακάτω γεγονότα: Ο Τερέντιος πέθανε το 159 π.Χ. δηλαδή 13 χρόνια πριν από την έκρηξη του Αχαϊκού πολέμου και την πλήρη υποταγή της Ελλάδας στους Ρωμαίους, που επισφραγίστηκε με την καταστροφή της Κορίνθου (146 π.Χ.). Με βάση τα δεδομένα αυτά δε θα ήταν τόσο εύκολο για ένα Ρωμαίο ιδιώτη και διανοούμενο, στα ταραγμένα εκείνα χρόνια εξαιτίας των διαρκών πολέμων, να μεταβεί σε μια απόμακρη περιοχή όπου κυριαρχούσαν τα αντιρωμαϊκά αισθήματα. Αυτή η περιχή ήταν η Αχαϊκή συμπολιτεία και ο ευρύτερος χώρος, όπως μας πληροφορεί ο Πολύβιος. Είναι επίσης γνωστό ότι η ζωή και η δράση του ποιητή στη Ρώμη συνέπεσε με τη χρονική περίοδο της δεκαεπταετούς ομηρίας των χιλίων επιφανών

Συνέχεια στη σελ. 207

Ματθαίος Χ. Ανδρεάδης*

ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

ΔΗΜΟΣ ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΣ

Τον τελευταίο καιρό οι ενδιαφερόμενοι εκπρόσωποι των φορέων τοπικής αυτοδιοικήσεως σ' ολόκληρη τη χώρα και συνεπώς και στην Κορινθία συζητήσαν, ευρύτατα, σχέδιο υπό τη γενική επωνυμία "Ιωάννης Καποδίστριας", που αφορά συνενώσεις των κοινοτήτων σε υπάρχοντες ή υπο συγκρότηση νέους δήμους. Πρωταρχικός λόγος της συνενώσεως των κοινοτήτων, η δημιουργία ευρύτερων κέντρων τοπικής αυτοδιοικήσεως, που θα εξυπηρετούν τις σύγχρονες διοικητικές, οικονομικές, κοινωνικές και άλλες ζωτικής σημασίας ανάγκες των επιμέρους μονάδων, στην επαρχία, προ παντός.

Η Τοπική Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων (ΤΕΔΚ Κορινθίας) τον Μάιο 1997, μετά σχετική μελέτη, έρευνες και συνεδριάσεις, κατέληξε στην (αμφισβητούμενη, ακόμη), πρόταση δημιουργίας δέκα τεσσάρων Δήμων, των εξής: Κορινθίων, Σικυωνίων, Ξυλοκάστρου, Λουτρακίου - Περαχώρας, Βόχας, Βέλου, Τενέας, Νεμέας, Άσσου - Λεχαίου, Ευρωστίνης, Αγίων Θεοδώρων, Σολυγίας, Στυμφαλίας και Φενεού, τους οποίους και θα απαρτίζουν οι κοινότητες της περιοχής τους. Σύμφωνα με την πρόταση της Τ.Ε.Δ.Κ. στο Δήμο Στυμφαλίας με έδρα το Καλιάνι, θα υπάγονται εκτός από τα χωριά της Στυμφαλίας και τα χωριά Καίσσαρι, Κλημέντι και Βελίνα του τώως Δήμου Πελλήνης.

Η πρόταση δημιουργίας ευρύτερων δήμων στην Κορινθία δίνει την ευκαιρία, εν προκειμένω, για μια σύντομη, αλλά χρήσιμη ιστορική αναδρομή.

Στην Ελλάδα το δημοτικό σύστημα δημιουργήθηκε όχι από τον Ιωάννη Καποδίστρια αλλά στην αρχή της Οθωνικής περιόδου, από την αντιβασιλεία, με τον νόμο της 27 Δεκεμβρίου 1833 (8 Ιανουαρίου 1834) "περί διοργανισμού των δήμων", σ' αντίθεση προς το κοινοτικό σύστημα και τις δημογεροντίες, που ίσχυε μέχρι τότε.

Ο παραπάνω νόμος έθεσε τις προϋποθέσεις συγκροτήσεως των δήμων, που ήταν βέβαια εξαρτημένοι από την κεντρική, τη συγκεντρωτική εξουσία της αντιβασιλείας.

Η συγκέντρωση των διάσπαρτων κοινοτήτων και οικισμών σε μεγαλύτερους φορείς, οδήγησε στην αναζήτηση, κατά το δυνατόν, πόλεως ή τουλάχιστον κομποπόλεως και (στην ανάγκη) τους πολυπληθέστερου και κεντρικότερου χωριού της περιοχής των υπο συνένωση κοινοτήτων, ως έδρας του δήμου, που επρόκειτο να δημιουργηθεί.

Τα όρια των δήμων, κατά τον νόμο, έπρεπε να καθορισθούν ακριβώς και να είναι ορατά.

* Ο κ. Ματθ. Ανδρεάδης είναι δικηγόρος και συγγραφέας. Έχει γράψει μέχρι τώρα 6 βιβλία και έχει κάνει ανακαινώσεις ιστορικού κτιρίου περιεχομένου σε επιστημονικά συνέδρια.

Ιστορικός μελετητής και ειδικός ερευνητής ο Ματθ. Ανδρεάδης επικεντρώνει το ενδιαφέρον του και την έρευνά του στην πρότη μετεπανάστατική και στην Οθωνική περίοδο. Καρπός της έρευνάς του αυτής είναι δύο πολύ σημαντικά βιβλία του, "Η Κορινθία μετά το 1821 (1821-1823) και "Η Κορινθία την Οθωνική Περίοδο (1833-1862) που πλουτίζουν την ιστορική και ιδιαίτερα την Κορινθιακή βιβλιογραφία.

«Όπου υπάρχουν ήδη οροθετικά γραμμαί, οίον σειραί ορέων, χαράδραι, ρύακες, λίμναι ή οδοί, θέλει γίνεσθαι οσον το δυνατόν αυτών η χρησίς και μόνον εν ελλείψει τοιούτων θέλουσι τίθεσθαι τεχνικά οροθετικά σημεία ή λίθοι». Οι δήμοι διαιρέθησαν "κατά την πληθύν των κατοίκων" και ανήκαν σε τρεις τάξεις: Στην πρώτη τάξη «οι δήμοι με 10.000, τουλάχιστον, κατοίκων», στη δεύτερη οι δήμοι «με 2.000, τουλάχιστον, κατοίκων», και στην τρίτη τάξη οι δήμοι «με ολιγωτέρας των δύο χιλιάδων» μέχρι τριακόσιους. Επειδή όμως «ήτο αμφίβολον αν εις την ερήμωσιν της Ελλάδος, θέλουσιν ευρεθή ηνωμένοι τριακόσιαι ψυχαι εις έκαστον μέρος, έχον αρκετήν προς σχηματισμόν δήμου έκτασιν», κρίθηκε ότι δήμος μπορούσε να θεωρηθεί «και ο έχων ολιγωτέρας των 300 ψυχάς». Το σχετικό διάταγμα όριζε, ότι κάθε κοινότητα, που θα εντασσόταν στον δήμο, έπρεπε ν' απέχει το πολύ δυο ώρες από την έδρα του. Οι εκτός δήμων κοινότητες ορίσθηκε, ότι αν δεν μπορούσαν ν' αποδείξουν τις, προ της επαναστάσεως, οικονομικές δοσοληψίες, την αρχή τους κλπ, δεν είχαν δικαίωμα υπάρξεως ή νόμιμης υποστάσεως. Αυτά βέβαια δημιούργησαν προβλήματα.

Με βάση το από 3(15) Απριλίου 1833β.δ. (ΦΕΚ, 12), η Κορινθία ορίσθηκε επαρχία του νομού Αργολίδος και Κορινθίας «συνισταμένη εκ της μέχρι τούδε επαρχίας της Κορίνθου», με έδρα την Κόρινθο.

Από τη μελέτη των στοιχείων που έχουν συγκεντρωθεί προκύπτει, ότι τις προϋποθέσεις του νόμου για τον σχηματισμό των δήμων συγκέντρωναν στην Κορινθία, λίγα κατοικημένα μέρη. Μόνο δέκα δήμοι τρίτης τάξεως και ένας δήμος δεύτερης τάξεως, των Τρικάλων, σχηματίσθηκαν αρχικά στην Κορινθία, ενώ έμειναν έξω από τους δήμους περίπου 60 κατοικημένα χωριά και οικισμοί, που, αργότερα, προσαρτήθηκαν σε δήμους οι περισσότεροι των οποίων, όπως της Στυμφαλίας, Κορινθίων κλπ προήχθησαν σε δήμους Β' τάξεως. Συνολικά το 1833, υπήχθησαν στους 11 δήμους της επαρχίας 45 χωριά, «πόλεις» και κωμοπόλεις, που αριθμούσαν 12. 759 κατοίκους. Απ' αυτούς 9.827 κατοικούσαν στις έδρες των δήμων. Οι μη υπαχθέντες στους δήμους κάτοικοι κοινοτήτων και οικισμών ανέρχονταν σε 13.645.

Μεταξύ αυτών και ο δήμος Στυμφαλίας, ο οποίος (κατά την περιγραφή του Αντων. Μηλιαράκη), ήταν εκ των μεσογείων και ορεινών δήμων της Κορινθίας. Τα όριά του προς βορρά ήσαν στη Ζήρεια και στον δήμο Πελλήνης, δυτικά στον δήμο Φενεού, ανατολικά στον δήμο Νεμέας και νότια στον δήμο Αλέας. Κατείχε ολόκληρο λεκανοπέδιο, που σχηματίζεται ανάμεσα στα όρη Ζήρειας, Σκίπεζας, Ορύξεως (Λαύκας), Γεροντίου, Απελαύρου (Γιδόμανδρας, που χωρίζει την υδατολεκάνη της Στυμφαλίας από την όμοια της Σκοτεινής) και Γαυριά, στο οποίο βρίσκεται κλειστή πεδιάδα, αλλά και η λίμνη της Στυμφαλίας, γνωστή από τη μυθολογία με τους άθλους του Ηρακλή, μήκους 18 χιλιομέτρων. Στα δυτικά της βρίσκεται το χωριό Καστανιά και βόρεια η Ντούσια ή Δούσια (Κεφαλλάρι). Ο συνολικός πληθυσμός του δήμου Στυμφαλίας με 200 οικογένειες το 1833 ανερχόταν σε 954 κατοίκους, από τους οποίους οι 337 στην έδρα του δήμου, Ντούσια. Η αρχική σύσταση του δήμου περιελάμβανε το Ψάρι, τον Ασπρόκαμπο με 200 κατοίκους το Καλλιάνι με 200 επίσης, το Μάζι με 217 κατοίκους και τη Στύμφαλο (Λίμνη Ζαρκά). Η αρχική σφραγίδα του δήμου ήταν κυκλική χωρίς έμβλημα, που αργότερα άλλαξε.

Με νεότερα διατάγματα ορίσθηκε ότι το χωριό που ανήκει σε δήμο, μπορεί ν' απέχει από την έδρα του, το πολύ, τρισήμιση ώρες. Όσοι δήμοι ήσαν άποροι (και υπήρχαν τέτοιοι όπως λόγω χάρη λίγο αργότερα οι δήμοι Αιγιαλείας και Απίας, με προϋπολογισμό όχι πάνω από 300 έως 350 δραχμές) έπρεπε να συγχωνευθούν με τους κοντινότερους δήμους, λαμβανομέ-

νων υπόψη, κατά τη συγχώνευση, «των γεωργικών και λοιπών σχέσεων των κατοίκων, καθώς και της ομοιότητας των ηθών και της φυσικότητας των ορίων». Μερικές από τις υπο συγχώνευση κοινότητες είχαν προηγούμενες υποχρεώσεις προς τρίτους. Ζήτημα λοιπόν, προέκυψε για την εξόφληση των υποχρεώσεων αυτών.

Με το πρώτο σχετικό διάταγμα για τις συγχωνεύσεις σχηματίσθηκαν 33, συνολικά, δήμοι στην επαρχία, που απετέλεσαν την επαρχία Κορινθίας. Όλες οι εκτός δήμων κοινότητες, που αριθμούσαν 13.645 κατοίκους υπήχθησαν σε αντίστοιχους νέους και παλαιούς δήμους.

Στην Στυμφαλία οι κοινότητες Κασταναΐας-Καστανιάς με 313 κατοίκους και η κοινότητα Μπάσι με 281 κατοίκους (σύνολο 89 οικογένειες), απετέλεσαν ίδιο δήμο, τον δήμο Κασταναΐας, ο οποίος κατατάχθηκε στην τρίτη τάξη με έδρα την Κασταναΐα-Καστανιά. Ο δημότης ονομάσθηκε Κασταναΐος, όνομα το οποίο προήλθε από το ομώνυμο χωριό.

Επίσης η κοινότητα Λαύκας ή Λεύκας με 78 οικογένειες και 480 κατοίκους και οι περιοχές Μάτσιζα, Κιδόνια, Αμπούλα και Δούκα, απετέλεσαν ίδιο δήμο, τον δήμο Ορεξίου, ο οποίος κατατάχθηκε στην τρίτη τάξη με έδρα το Ορέξιον (Λαύκα ή Λεύκα). Ο δημότης ονομάσθηκε Ορεξίος, όνομα προερχόμενο από το όρος Όρυξις. Το 1840 οι δήμοι αυτοί Κασταναΐας και Ορεξίου συγχωνεύθηκαν στον δήμο Στυμφαλίας με το από 27 Νοεμβρ. (9 Δεκεμβρ.) 1840 β.δ.

Η Ντούσια, έδρα του δήμου Στυμφαλίας, απείχε το 1833 από την Κορινθο, πρωτεύουσα της επαρχίας, οκτώ ώρες, ενώ η Καστανιά και η Λαύκα δέκα ώρες. Δήμαρχοι κατά τις εκλογές του 1835 εξελέγησαν και διορίστηκαν, στη Ντούσια ο Γ. Ζόγκας, στην Καστανιά ο Ι. Καραγιάννης και στη Λαύκα (Ορέξιο) ο Α. Οικονομόπουλος, με δημοτικούς εισπράκτορες (τους οποίους διόρισε η Κυβέρνηση) τους Δ. Παπαδόπουλο, Α. Μουλόπουλο και Α. Αναστασόπουλο, αντιστοίχως.

Τον Δεκέμβριο του 1836, δημοσιεύθηκε ο νόμος περί Επαρχιακών Συμβουλίων, τα οποία ήσαν αιρετά, προς τον σκοπό της τοπικής διαχειρίσεως των οικονομικών, της διαδόσεως της παιδείας, της ιδρύσεως φιλανθρωπικών και φιλεκπαιδευτικών καταστημάτων, της συνενώσεως των κοινοτήτων και δήμων, της οδοποιίας, της προόδου της γεωργίας, του ελέγχου των λογαριασμών, χρήσεως των φόρων κλπ. Το 1837 κατά τον νόμο, στην Κορινθία εξελέγησαν δέκα επαρχιακοί σύμβουλοι (ένας από κάθε δήμο Γ' τάξεως) και δύο από τον δήμο Τρικάλων (Β' τάξεως), σύνολο δώδεκα. Η διάρκεια της θητείας τους έξι χρόνια, με ανανέωση του μισού αριθμού τους κάθε τρία χρόνια. Μόνο το 1840 συνεκλήθησαν τα Επαρχιακά Συμβούλια, με το από 28/6/10.7.1842 β.δ. μάλιστα «περί διανομής των επαρχιακών φόρων», καθορίσθηκε και ο τρόπος κατανομής κατά επαρχία και δήμους των φόρων, από τα ζώα, τα μελίσσια, τα επιτηδεύματα, τις οικοδομές και του 1/9 της ολικής αξίας των προϊόντων γης (δεκάτη, επί του δικαιώματος επικαρπίας, ενοικίου του δημοσίου και των εκκλησιαστικών). Έτσι, δόθηκαν αναδρομικώς τα 5% των φόρων αυτών στις επαρχίες, στην Κορινθία δε για το 1843 το ποσό των δραχμών 9.430 (ΦΕΚ, 16/1842 και 28/1843).

Για το Επαρχιακό Συμβούλιο Κορινθίας του 1842, από τον δήμο Στυμφαλίας (Β' τάξεως πλέον) εξελέγησαν οι Ιωάννης Γεωργιάδης και Βασίλειος Παπανικόπουλος (ΦΕΚ, 25/1842).

Γιώργος Σταματόπουλος

Ιδού -ουν- οι αγρότες...
ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΦΕΝΕΟΥ

«Υνίον και λιχημητήριον»

Με "τρακτέρ" δύο ίππων
(φωτό το Μάτι, από την "Καθημερινή")

Έρμαια μιας βραχύφθαλμης πολιτιζης - οι αγρότες- που δεν δίνει καμμία σημασία στην αλληλεξάρτηση των εννοιών των αξιών, και παρ' όλα αυτά πιστοί του Τριπτόλεμου, της Δήμητρας, της Γαίας, προβαίνουν κατά καιρούς σε διαμαρτυρίες προσπαθώντας να ανακινήσουν την ψυχολογική αδράνεια όλων των Ελλήνων. Κακοπορευόμενοι και φτωχοδεδρώνοντες οι πλείστοι, κακοζώητοι και κακοζωισμένοι, αποφάσισαν, όλοι μαζί, να μας πουν ότι δεν τείνουν προς την περιθωριοποίηση, ότι είναι εδώ, λάτρεις της γης, παραγωγοί αλλά και πολίτες. Υπήνεμη η διεκδίκησή τους από ευεξία -ευμάρεια- κεφαλαιουχικά αγαθά, αυχιμηροί και

αφαιδατωμένοι, προτασσουν τη βροχηδόν απαίτηση για μια ανθρώπινη αντιμετώπιση της οπτήσεως της τροφής αυτών.

Καταδικασμένοι ενότε στην αγρανά- παυση (χημείας ένεκεν) ή στην αμεινισπο- ρά, αγρολήπτες και επίμορτοι, με περισσήν υπερηφάνεια, διαδηλώνουν την αγροφιλία τους αλλά και την ακηδία του κράτους, ειδικά τώρα στη νέασι αλλά και τη βολοστροφία και το βολοκόπημα. Και μπορεί η μηχανή να έχει αποβάλει ετούτη τη διαδικασία (αλλά και την εκρίζωση των ενοιών από το λεξιλό- γιο) αλλά η οικονομία, η λογοτεχνία, η πολι- τική ακόμη, επηρεμένες από την ρητορική τους ουτιδανότητα, θα προσφεύγουν στο

Σ.Σ. Από το βιβλίο "Αμμοιδιές στην απόδοξη διαφάνεια" του Στυμφάλιου (από το Κεφαλάρι) συγγραφέα και δημοσιογράφου Γιώργου Σταματόπουλου. Το υνί το γνωρίζετε. "Λιχημητήρια", για όσους δεν τα ξέρουν, είναι το δικιάνι και το φτινάρι που κάποτε λιχνίζαμε "τα γεννήματα" στ' αλώνι. Τώρα φτιναρίζουμε τις λέξεις.

μυόλιασμα, στο κέντρισμα, στο βλαστολόγημα και κορφολόγημα -έννοιες γήινες- αλλά τότε θα 'ναι αργά, γιατί ετούτοι οι παραγωγοί και ζηλευτές των ευωδιών της γης δεν θα υπάρχουν.

Το λιχμητήριο θα 'ναι μια έννοια ξένη, άθυρμα στην αγνοσία μας, και **το υνί** θα προκαλεί τον γέλωτα αφού ουδείς θα γνωρίζει ότι είναι καμωμένο από ατσάλι και αγάπη.

Και ας μη φανούν όλα τούτα σαν μια ελεγεία στην παράδοση που χάνεται και μια αποστροφή στην εξέλιξη. Τουναντίον. Είναι η αλλοτρίωση και η αδιαφορία, αλλά και κάποιος "σνομπισμός" απέναντι στην αγροτιά που παλεύει μόνη της, που επιδεικνύουμε εμείς οι Ευρωπαίοι "αστοί" της προχειρότητας και της αμάθειας.

Κρατούντες και υπήκοοι, σαν να έχουμε συνωμοτήσει εναντίον της πρωτογενούς οικονομίας, αρεσκόμενοι μόνο στα καλά της, χρησιμοποιώντας το λιχμητήριο της αδιαμοσύνης μας και της τραγικής μας αδιαφορίας στους αγρούς και τους ανθρώπους που τους καλλιεργούν.

Και, ως συνήθως, οι ειδικές δυνάμεις καταστολής, αυτό το τερατούργημα των νόμων, της δημοκρατίας μας, αποστέλλονται για την "εμπέδωση" της γαλήνης, εναντίον μιας "μειονότητας" που η δική μας υστερία δημιούργησε, εναντίον του οιονεί ομφάλιου λώρου της κοινωνίας με το πεπερασμένο αυτής.

Ιδού-ουν- οι αγρότες:

Η φωνή τους έρχεται από τα βάθη των αιώνων, από την αρχέγονη μητέρα. Το συναίσθημά τους, (η χαρά τους και η λύπη τους) είναι *χοϊκό*, το "επάγγελμά" τους συμβαδίζει με την ανθρωπότητα, την εξυμνεί, την αναθρώσκει, την διασώζει, της δίνει κύρος και ανθρωπιά. Και όμως. Όσο πάει αυτή η φωνή χάνει τη δύναμή της και τη γαργαρότητά της.

Χαμένοι, εμείς του άστεως, στον ίλιγγο της εμπορευματικότητας των πάντων, με μια αναπόφευκτη μηχανιστική αντίληψη της πραγματικότητας, χωρίς κανένα ισχυρό αμυντικό μηχανισμό, ώστε να υπονομεύσει την κρατική εξοντωτική "θεραπεία" της γης, παρακολουθούμε αμέτοχοι και αδιάφοροι την εξαφάνιση της Αγροτιάς.

Λίχνισμα στ' αλώνια. (Εθνικό Ιστορικό Μουσείο)

Αγγελική Σπυράκου - Γκούρα

ΗΘΟΓΡΑΦΙΚΑ – ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΟΥ ΦΕΝΕΟΥ

ΝΕΡΑΪΔΕΣ

Ο Χαρίλαος έβαλε τα φράγματα στο 1890. Παντελόνι και γιλέκο υφαντό νεροτρουβής βαμμένα και τα δυό με μέλεο σε γλυκό γαλάζιο χρώμα.

Του τάραψε ένας φραγκοράφτης Ηπειρώτης που γύριζε στα χωριά γι' αυτή τη δουλειά. Έπιανε μια φορά το χρόνο που ερχόταν την καλύβα του Πουρίδα που έπιανε και ο μπαλωματής και εκεί δούλευε.

Έραβε με το χέρι το πίσω γαζί και τα χέρια του έφευγαν σαν φτερό. Μαζί με την άνοιξη τον γλυκό καιρό και τα χελιδόνια ερχόταν μόνος και άλλοτε με παραγιό. Τα καφρενεία αραιώναν τότε γιατί δεν έκανε κρύο πια, και οι χωριανοί με τις πατατούκες ανάριχτες από συνήθεια τραβούσαν από τα σπία τους ίσια για την καλύβα του Πουρίδα. Έπιαναν κεί τα μακρυνά σκαμινιά και μισοξάπλωναν σιωπηλοί όπως όταν από τ' απάγκια μισοξάπλωμένοι αγνάντευαν παρακάτω το κοπαδάκι τους να σιγοβόσκει.

Αέρας τα χέρια του Ηπειρώτη και ψαλίδι η γλώσσα του. Του άρεσε να διηγείται ιστορίες για ανθρώπους του τόπου του αληθινές και φανταστικές. Για ό,τι έβλεπε και για ό,τι άκουγε στον κόσμο που γύριζε ολοχρονής.

Σε τούτες τις σύναξες των αντρών βέβαια οι γυναίκες δεν είχαν θέση. Μπορεί να στέκονταν σε καμιά γωνιά ένα σμάρι σταυρωχεριασμένο και μαντηλοδεμένο και ν' αγνάντευαν την καλύβα αλλά δεν την πλησίαζαν.

Μάθαιναν ποιός έραβε και με χαμόγελα που παράγγελνε ρούχα κι έβγαζε τις φέριμες.

Ο Χαρίλαος ήταν από τους πρώτους. Ήταν μαραγκός και δούλευε ολόκληρους μήνες στα παράλια στα διάφορα αρχοντόσπιτα που έστηναν ακριβά σπία. Σκάλιζε με σπάνια ομορφιά το ξύλο. Έκανε ομορφοδουλεμένα ταβάνια και σκάλες και κάγκελα όλο γωνιές, και καμπύλες που σκαλίζοντάς τα τα χαίδευε με τα λεπτά ευαίσθητα δάχτυλά του βρίσκοντας έτσι τη συνέχεια στο σχήμα που ήθελε να τους δώσει.

Η επαφή του με ανθρώπους προοδευμένους, το γοργό του μυαλό και η ευαισθησία του τον έκαναν να διαφέρει από τους χωριανούς του. Τον επείθαν πως η φορεσιά και η ποδεμή δεν μπορούσαν στ' αλήθεια νάχουν σχέση με το δαίμονα όπως ισχυριζόνταν.

Φορώντας πάντως τούτα τα καινούρια-ραμμένα δαιμονικά ρούχα ξεκίνησε μια νύχτα όπως τότες άλλες με το ζεμπίλι κρεμασμένο στον ώμο από το σκεπάρνι για το Ντερβένι.

Πριν φτάσει στο διάσελο, κοντά στον απάνου Ταρού, εκεί που η δασωμένη πλευρά του Χελμού βρίσκεται κατάντικρυ σ' ένα παρακλάδι της Ζήριας γεμάτο σπηλιές και ζουνάρια βράχων, σηματούζοντας έτσι ένα στενό πέρασμα μια χοάνη, πρωτάκουσε τις μουσικές.

Τούμπανα έπαιζαν και βιολιά και πίπιζες που μια δυνάμωναν με το φύσημα τ' αγέρα και μια σιγόσβηναν στ' απέναντι βαθειά φαράγγια. Ήταν τόσο ήρεμο το τοπίο. Τόσο γλυκές οι μουσικές και η φεγγαροβραδυά που το μυαλό του Χαρίλαου καθόβαλε.

Από μικρό παιδί γύριζε στις ερμηιές κι

όπως αποσπώμωνε μερικούς από τους συντοπίτες του ποτέ ούτε αερικό, ούτε δαιμονικό του είχε φανερωθεί. Φιαντάστηκε μόνο πως κάποιος γάμος γινόταν και το συμπεθεριό με τα όργανα από κάποιο μονοπάτι, απέναντι, τραβούσε για την Καρυά. Βγαίνοντας από τον Ταρσό είδε νάρχεται ένας στρατολάτης. Απίθωσε τότε το ξεμπίλι του και ανάσανε βαθείά μέσα από το δάσος της γενειάδας του τον αέρα που φύσαγαν από τριγύρω οι ελατοβελόνες.

Όταν σήμωσε ο ξένος ο Χαρίλαος τον χαιρέτησε:

– Σπέρα πατριώτη!

– Σπέρα. Του είπε κι ο άλλος σκουντούφληκα όμως κι έκανε να προχωρήσει. Ο Χαρίλαος τον σταμάτησε.

– Τίνους είναι το συμπεθεριό; ρώτησε δείχνοντας χαρακτηριστικά κατά τη μεριά π' ακούγονταν τα τούμπανα.

– Τράβα το δρόμο σου Χριστιανέ μου! Του απάντησε σιγανά ο άλλος. Κάνε το σπαυρό σου και τράβα το δρόμο σου. Και μη μιλάς! Πρόσθεσε. Τότε ήρθαν στο μυαλό του Χαρίλαου όλα όσα είχε ακουστά για τις Νε-

ράϊδες και κατάλαβε. Τόσες φορές δεν είχε ακούσει να διηγούνται για τα γλέντια και τους χορούς τους στα νεραϊδάλωνα, όπου κάποτε μάλιστα φεύγοντας ξέχναγαν εκεί τ' αδράχτια τους ή τους ξέφευγε το σφοντύλι τους. Ένα τέτοιο σφοντύλι είχε η προγιαγιά του και ισχυριζόταν ότι προερχόταν από Νεράϊδα. ένα μικρό στρογγυλό κατάμαυρο σφοντύλι από άγνωστη ουσία που το είχαν για φυλαχτό στο μεγάλο ερμάρι. Η γιαγιά του έλεγε ακόμα ότι ήταν φτιαγμένο από κεραυνό. Ότι δηλαδή η ολόλευκη Νεράϊδα είχε αιχμαλωτίσει τον κεραυνό πριν χωθεί βαθείά στα έγκατα της γης κι είχε πλάσει το σφοντυλάκι της.

Αυτά καθώς και η στενή φρεγάκινη φορεσιά του έκαναν το Χαρίλαο να σουφρώσει με μεγάλη έγνοια τα δασιά του φρύδια. Άκεφα φορτώθηκε πάλι το ξεμπίλι του κι άρχισε να περπατά προσέχοντας να κάνει όσο το δυνατόν λιγότερο θόρυβο. Περπάτησε αρκετά τριγυρισμένος από το πανδαμνίο των ήχων. Ύστερα τα βουνά υψώθηκαν πίσω του βάζοντας ανάμεσά του κι ανάμεσα στα μέρη εκείνα που “κρατούσαν” τον επιβλητικό τους όγκο.

Τερέντιος και Στυμφαλία

(Συνέχεια από τη σελ. 200)

Αχαιών απ' όλες τις πόλεις της συμπολιτείας μετά από τη μάχη της Πύδνας. (168 π.Χ.). Μεταξύ αυτών βρισκόταν και ο Πολύβιος, που συνεδέθη με την οικογένεια του Αιμιλίου Παύλου, του νικητή του Μακεδόνα βασιλιά Περσέα. Γιος του Αιμιλίου Παύλου ήταν ο Σκιπίων Αιμιλιανός, ο Νεότερος Αφρικανός, προστάτης του Τερέντιου, όπως παραπάνω αναφέρεται.

Προσπαθώντας να ερμηνεύσουμε το γεγονός της μετάβασης του ποιητή στη Στύμφαλο και τον εκεί θάνατό του, δε μπορούμε ν' αποκλείσουμε την εκδοχή ότι εκείνος είχε γνωριστεί με κάποιο διακεκριμένο όμηρο, γνώριμο του Αφρικανού μαζί και του Πολύβιου, που καταγόταν από εκείνη την Αρκαδική πόλη.

Έτσι μέσα στην απογοήτευση που του γέννησε η απώλεια των έργων του, θα επέλεξε σαν έσχατο καταφύγιο τη Στύμφαλο, εκπληρώνοντας ταυτόχρονα και κάποια υπόσχεση προς τον υποτιθέμενο φίλο του, που βρισκόταν στην ομηρία. Εκεί στην Αρκαδική γη της Στυμφαλίας με τους πανάρχαιους θρύλους της θα εδοκίμασε κάποια στοιχειώδη θαλπωρή και πεθαίνοντας θα έτυχε κάποιας ταφής “σεμνοτέρας της κατ' άνθρωπον” όπως θα μπορούσε να είχε γράψει ο Ξενοφών, αν ζούσε τότε.

ρινθιακός Ασπίρ και Κορινθίω», βιβλιοδετείνον εμπορικά καταστήματα πέντε και παντοπωλεία πολλά· ένα αλευρόμυλον ατμοκίνητον, εν ωραίον κατάστημα εργαζόμενον δια του ατμού και κατασκευάζον οινοπνεύματα και οίνους Ευρωπαϊκούς καταναλισκομένους εις τας Αθήνας και το Εξωτερικόν. Δύο καταστήματα ραπτικής ευρωπαϊκών ενδυμάτων και έτερα ελληνικών, τρία, υποδηματοποιών και πολλά εμβάδων κοινών· ξενοδοχείον ο «Κόρινθος» Π. Ρόκα και μαγειρεία εντεταγμένα μετά δωματίων του ύπνου· οι δ' εν αυτοίς φοιτώντες ευρίσκουσι καθαριότητα και την δέουσαν περιποίησιν. Εν ενι λόγῳ εις την πόλιν ταύτην ευρίσκουσι πάντες παν ὅ,τι χρειώδες δια άνετον βίον ανθρώπου εν Επαρχία. Κτίρια, έχει εξαίρετα, κατά λόγον επαρχιακής πόλεως, μάλιστα νεωτάτης. Έχει Ιερὸν Ναόν ο «Απόστολος Παύλος»· το μεγαλοπρεπές, ευρύχωρον και ωραίον αυτού κτίριον οι Κορινθιοι οικοδόμησαν ιδίοις αναλώμασιν· έχει κτίριον νέον δημοτικού σχολείου εξαίρετον εν, και έτερα των σφαγείων και εδωδίων. Πλατείας έχει ευρυχωρούς πολλές, ων η κεντρικωτάτη ενεφυτεύθη και εγένετο σκιερὸν δάσος ωραίον· οδοὺς κανονικοὺς πλατυτάτους ων την τακτοποίησιν επελήφθη προ τινων ετών ο δήμαρχος Κορινθίων.

Το κλίμα της πόλεως ταύτης είνε λίαν υγιεινόν· τούτο οφείλει εις το ευάερον αυτής και το εύχιμον των φρεατίων υδάτων ων ευμοιρεῖ· εις την θαψίλειαν των υδάτων τούτων, εις της γῆς το γόνιμον και την φιλοκαλίαν των Κορινθίων η πόλις αυτή οφείλει κατά μείζονα λόγον τον ωραϊσμόν οικιών και ὅλης της πόλεως διά της δενδροφυτείας και κήπων. Ευμοιρεῖ συν τοις ἄλλοις και θερμὸν ιαματικὸν υδάτιον, λίαν ενεργητικὸν ες πολλά παθήσεις χρονίους, εν Λουτρακίῳ δήμῳ Περαχώρας, χωρίῳ ημισείαν ὥραν ἀπὸ της Κορίνθου απέχον.

Αι φυσικαὶ κάλλοναί και τα πλεονεκτήματα της πόλεως ταύτης εφείλκυσαν πολλοὺς ξένους, μάλιστα δε επαγγελματίας, οἵτινες και εγκατεστάθησαν. Το μέλλον της Ν. Κορίνθου προσωινίζεται εξαίρετον· μικρὰ εἴνοια πατρικῆς Κυβερνήσεως, ενιμένες βλέμια και τις συναίσθησις των ιερὸν καθηκόντων, ἄπερ, τη ψήφῳ συμπατριωτῶν αυτού, ανέλαβεν ο Δήμαρχος Κορινθίων απαιτεῖται ὅπως η νεαρά και ωραία αὕτη πόλις σδεύσῃ εις τον προσορισμόν ον η θεία Πρόνοια, ὥρισεν εις μεγαλώνιμον χῶρον. Ὅθεν μετά θάρρους προτρέπομεν πάντας τους επιδιώκοντας αποκατάστασιν ἵνα την Ν. Κόρινθον προτιμήσωσιν ως πατρίδα δια λόγους δικαίους (...)

Περαιόντες την σύντομον ταύτην απεικόνισιν της Ν. Κορίνθου ομολογοῦμεν και τας ελλείψεις αυτής. Αὕτη στερεῖται Πρωτοδικείου, οὔτινος η ἔλλειψις καθίσταται λίαν επαισθητή. Η σύστασις Πρωτοδικείου θα συντελέσει τα μέγιστα εις την ταχείαν προαγωγήν αυτής· ου μόνον δε τούτο αλλά και την δικαστικὴν υπηρεσίαν θα διευκολύνῃ· προ πάντων ενεργετήσῃ τους καθ' ἐκάστην σχεδὸν ἡμέραν εις Ναύπλιον επισκεπτομένους τάτε πολιτικά και ποινικά δικαστήρια κατ' ἀνάγκην ὅτι οι εντεῦθεν ἀπαγόμενοι, οὕτως ειπεῖν, τα πάνθεννα υποφέρουσι, ζημοῦνται κινδυνεύοντες την υγείαν αὐτῶν και ζῶην ἔνεκεν της αθλιεστάτης καταστάσεως των δημοσίων οδῶν εις ας συντρίβονται, ἐνίοτε δε και φονεῖονται καταπίπτοντες, ἢ πνίγονται παρασυρόμενοι ὑπὸ χεμιάρων και ποταμῶν διά την παντελή ἔλλειψιν γεφυρῶν και γεφυρῶν· και, ὅπερ σκληρότατον, κρεουργοῦνται ὑπὸ ανθρώπων κακοποιῶν οἵτινες διημερεύουσιν εις τας λεωφόρους.

Στερεῖται και λιμένος ασφαλεστάτου· δεν λέγομεν ὅτι είνε απλούς ὄρμος εις ον πάντοτε διατρέχουσιν ἑσχατον κίνδυνον τα προσορμιζόμενα πλοία· οὐχ' ἦττον, ως πόλις παράλιος, δικαιοῦται να ἔχῃ λιμένα επιπλέοντα το θάρρος εις πάντας. Διά του ΥΕΘ, περί συνουκισμοῦ Κορινθίων, Νόμου η κυβερνήσεις, προς ἄλλας πολλές υποσχέσεις, δι' ὧν ἐξεβίασε τους Κορινθίους ἵνα μετοικήσωσιν εις ἔρημον τόπον, προσδιώρισε και κονδύλιον εκ διακοσίων χιλιάδων δραχμῶν προς καταρτισμόν ασφαλοῦς λιμένος· του λιμένος τούτου παρὰ χροῖμα εγένετο ἑνάριξις, ἀλλ' ἐπελθούσης της μεταπολιτεύσεως του 1862, το ἔργον κατέπαυσε και ἔμεινεν ἔκτοτε ατελές μέχρι της σήμερον (...)

Αν εις ιδιώτην απλοῦν καταγινώσκειται ως ἀδίκημα η ἀθέτησις του καθήκοντος, εις τους ἄρχοντας πολιτείας, δηλαδή τους αξιούντας ἵνα κυβερνήσῃ το σκάφος της πολιτείας δυσκολευόμεθα ἵνα αποφανθῶμεν και χαρακτηρίσωμεν τούτους, ως αθετούντας τας υποχρεώσεις αὐτῶν ες ἀνέλαβον διά Νόμον.

Και αὖθις επαναλαμβάνομεν ὅτι η Ελληνική Κυβέρνησις οφείλει ἵνα φανή συνεπής και τιμία εις υποσχέσεις ες ἑδωκεν εις τους Κορινθίους· οφείλει ἵνα ῥήνῃ βλέμμα ενδιαφέρον εις Ν. Κόρινθον και παρὰ σῆν αὕτη ἀφογὸν χεῖρα.

ΣΤΥΜΦΑΛΙΑΚΑ

ΦΕΝΕΑΤΙΚΑ

& άλλα...

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Το φράγμα "Δόξα" στο Φενεό

Σε λίγο καιρό, όπως μαθαίνουμε ολοκληρώνονται, τα έργα του φράγματος Δόξα στο Φενεό που δημιουργήθηκε λίγο πιο κάτω από το μοναστήρι του Αη Γιώργη στην περιοχή του παλιομοναστηριού, με σκοπό την άρδευση της Φενεάτικης πεδιάδας.

Τα πηγαία και όμβρια ύδατα έχουν αρχίσει σιγά σιγά να εγκιβωτίζονται και όπως φαίνεται και στη φωτογραφία που μας έστειλε η φίλη του περιοδικού κ. Λίνα Ζάρκου, ήδη σχηματίζεται η λίμνη η οποία με τη θηλότητα του υγρού στοιχείου και τη γαλανή ηρεμία της θα δώσει αλλιωτική ομορφιά στο εκρικτικής δασικής βλάστησης παλιμφυές τοπίο, που δε θα 'χει τίποτα να ζηλέψει από τη "δόξα" της Ελβετίας.

Απομένει βέβαια να κατασκευασθούν οι αύλακες και τα άλλα σχετικά, για την ολοκλήρωση του αρδευτικού συστήματος έργα, αλλά γι' αυτά έχει ο θεός και ο Αη Γιώργης μαζί.

Έργα ανάπτυξης στη Στυμφαλία

Σύμφωνα με όσα διαβάζουμε στον τοπικό τύπο φέτος τελειώνει η μελέτη για την αξιοποίηση του σημαντικού υδροβιότοπου της Στυμφαλίας και σύντομα θα αρχίσουν να εκτελούνται τα προβλεπόμενα έργα υποδομής για τα οποία θα διατεθούν 250 εκατομμύρια.

Στο πολυδιάστατο αυτό έργο που θα πραγματοποιηθεί εκεί περιλαμβάνονται η κατασκευή δρόμου γύρω από τη λίμνη, παρατηρητηρίων για τα υδρόβια πουλιά, η κατασκευή κέντρων αναψυχής και άλλων σχετικών έργων που θα αναβαθμίσουν την περιοχή και θα αποτελέσουν πόλους έλξης τουριστών.

Ας ελπίσουμε ότι όλες αυτές οι επεμβάσεις στην εξαιρετικού φυσικού κάλλους κοιλάδα της Στυμφα-

κίας θα έχουν μελετηθεί με προσοχή και περίσκεψη ώστε να μη βαρύνουν το οικολογικό περιβάλλον της περιοχής. Γιατί, κατά τα ψέματά, αν μεταξύ της τουριστικής ανάπτυξης και της προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος δεν τηρηθούν οι απαιτούμενες λεπτές ισορροπίες και δεν ληφθεί υπόψη η αδυσώπητη αλήθεια των κινδύνων που το απειλούν, τότε το όλο εγχείρημα θα αποβεί εις βάρος του τελευταίου.

Το σπήλαιο

Πιστεύουμε ότι μέσα στα έργα που προβλέπεται να γίνουν γύρω από τη λίμνη, θα περιλαμβάνεται και η αξιοποίηση του πανέμορφου όπως φαίνεται και στη φωτογραφία σπηλαίου με τους σταλακτίτες που βρίσκεται στο δρόμο Στιμφαλίας Φενεού πλάι στην όχθη της λίμνης στην περιοχή της Κοινότητας Δροσοπηγής.

Το σπήλαιο, όπως έχουμε ξαναγράψει ανακαλύφθηκε τυχαία πριν από είκοσι περίπου χρόνια, και έχει εξερευνηθεί και χαρτογραφηθεί από τη σπηλαιολόγο κ. Άννα Πετροχείλου. Έχει μάλιστα συνταχθεί από την ίδια και η σχετική μελέτη αξιοποίησής του η οποία βρίσκεται στην κοινότητα Δροσοπηγής και στην Ελληνική Σπηλαιολογική Εταιρεία, όπου και έχει καταγραφεί το σπήλαιο με Α.Σ.Μ. 6541.

Οι "μπάλιζες"

Οι μεγαλύτεροι τις θυμίσαστε γιατί συμπλήρωναν με το κρέας τους τη στερημένη διατροφή μας, όσων ζούσαμε γύρω ή κοντά στη λίμνη. Τα παλαιότερα χρόνια το είδος, που το επιστημονικό του όνομα είναι φαλαορίδα (*Fulica atra*) ενδημούσε κατά χιλιάδες στη λίμνη μας -ιδανικό τόπο για το φώλιασμα πολλών υδρόβιων- και παρόλο το φοβερό κυνήγι που γινόταν ιδίως τα σαββατοκύριακα που εφορμούσαν και οι ξένοι κυνηγοί, ποτέ δεν λιγόστευε. Ώσπου ήρθαν οι καιροί της μόλυνσης και της ανομιβρίας και σχεδόν εξαφανίστηκε μαζί με πολλά από τα 133 είδη πουλιών που ζούσαν εκεί.

Σε πίνακα που παραθέτει σε σχετικό άρθρο του στο περιοδικό "Οικονός", από όπου και η φωτογραφία, ο περιβαλλοντολόγος Βαγγέλης Σπινθάκης, βλέπουμε ότι στη χειμωιάτικη καταμέτρηση του 1994 επισημάνθηκαν μόνο πέντε μπάλιζες, ενώ στη φτεινή μέτρηση ο αριθμός τους ανέβηκε αλματωδώς και ξεπέρασε τις 1700.

Το ευόωνο τούτο, όχι μόνο για τις μπάλιζες αλλά και για τα άλλα είδη της ορνιθο-

πανίδας της περιοχής μας, οφείλεται κυρίως στο ότι η Δασική Υπηρεσία Κορίνθου, παρά τις διαμαρτυρίες των κυνηγετικών συλλόγων, απαγόρευσε εντελώς τη θήρα στη λίμνη της Στυμφαλίας και πολύ καλά έκανε.

Και τα "τσιρώνια"

Στα απειλούμενα με εξαφάνιση είδη είναι και η "μαρίδα του γλυκού νερού" τα γνωστά μας τσιρώνια που ψαρεύαμε κάποτε με το καλάθι στις όχθες της λίμνης και στα χαντάκια με τα καθαρά νερά.

Στο "κόκκινο βιβλίο των απειλούμενων σπονδυλοζώων της Ελλάδας" όπου μας παρέπεμψε η φίλη μας βιολόγος Ελένη Γκουρβέλου, διαβάσαμε ότι τα τσιρώνια της λίμνης μας που το μήκος τους δεν ξεπερνά τα 6 εκατοστά αποτελούν ιθαγενές ενδημικό είδος ψαριού στη Στυμφαλία και φέρουν το επιστημονικό όνομα *Pseudophoxinus stymphalicus*. Το είδος απειλείται με εξαφάνιση λόγω ρύπανσης του υδροβιότοπου γράφει το βιβλίο και προστατεύεται με ειδικό νόμο. Τώρα τι είδους προστασία προσφέρει ο νόμος στο *Ps. St. Stymphalicus* Κύριος είδε! Μάλλον για προστασία στα χαρτιά πρόκειται.

Στυμφαλία και Φενεός, και πάλι δήμοι.

Οι τέως δήμοι Φενεού και Στυμφαλίας που δημιουργήθηκαν το 1833 και καταργήθηκαν το 1912 θα ξαναγίνουν λέει δήμοι, σύμφωνα με το πρόγραμμα "Ιωάννης Καποδίστριας" που εκπογείται, και θα υπαχθούν σ' αυτούς οι κοινότητες των περιοχών τους.

Για την ιστορία παραθέτουμε τους τύπους των σφραγίδων που χρησιμοποιούσαν τότε οι δήμοι Στυμφαλίας και Φενεού.

Ι. Δήμου Φενεού: Έμβλημα (σφραγίδα).

Κατόπιν γνωμοδότησεως του αρχαιολόγου Π. Ευστρατιάδη επελέγη το εικονιζόμενο έμβλημα που καθορίστηκε με το Β.Δ. της 16ης Μαΐου 1882 (ΦΕΚ 89/σελ. 472 κδ'): «... (ίνα) η σφραγίς του δήμου Φενεού φέρη ως έμβλημα εν τω μέσω μεν «βρον βαδίζοντα» γύρωθεν δε τας λέξεις «δήμος Φενεού...». Σύμφωνα με τον επιλέξαντα προήλθε από αρχαία νομίσματα του Φενεού.

ΙΙ. Δήμου Στυμφαλίας: Έμβλημα (σφραγίδα)

Η αρχική σφραγίδα του δήμου ήταν κυκλική, χωρίς έμβλημα. Το δημοτικό συμβούλιο πρότεινε ως έμβλημα τον «ταύρον». Ο αρχαιολόγος Π. Ευστρατιάδης απέρριψε την πρόταση του δημοτικού συμβουλίου και γνωμοδότησε να τεθεί το έμβλημα που καθορίστηκε με το Β.Δ. της 5ης Ιουνίου 1871 (ΦΕΚ 47/σελ. 331): « (ίνα) η σφραγίς του δήμου Στυμφαλίας φέρη έμβλημα εν τω μέσω μεν «τρεις στιμφαλίδας όρνιθας», γύρωθεν δε τας λέξεις «δήμος Στυμφαλίας»...». Δεκαοχτώ χρόνια αργότερα, εκδόθηκε το Β.Δ. της 27ης Δεκεμβρίου 1889 (ΦΕΚ 311 σελ. 1430): «... (ίνα) η σφραγίς του δήμου Στυμφαλίας φέρη ως έμβλημα εν τω μέσω μεν αντί του δια τον ημετέρον Διατάγματος της 5ης Ιουνίου 1871 εγκριθέντος τοιούτου «τον Ηρακλέα τοξεύσαντα Στυμφαλίδα όρνιθα» κύκλωθεν δε τας λέξεις «δήμος Στυμφαλίας»...».

Προήλθε από συνδυασμό αρχαίων νομισμάτων (431-370 π.Χ.).

Η έδρα του δήμου Στυμφαλίας μεταφέρθηκε με το Β.Δ. της 12ης Ιανουαρίου 1877 (ΦΕΚ 6) από το Καλλιάνι στο Μπάσι και επανήλθε στο Καλλιάνι με το Β.Δ. της 31 Δεκεμβρίου 1882 (ΦΕΚ 8/1883).

Οι σφραγίδες και τα σχόλια είναι από το βιβλίο του Ελευθ. Σκιαδά "Ιστορικό διάγραμμα των δήμων της Ελλάδος 1833-1912".

Οι ανασκαφές στην αρχαία Στυμφαλία

Οι ανασκαφές που διενεργεί τα τελευταία χρόνια στους αρχαιολογικούς χώρους της Στυμφαλίας το Καναδικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο θα συνεχισθούν και αυτό το καλοκαίρι.

Ήδη έφθασε εκεί το πρώτο κλιμάκιο των Καναδών αρχαιολόγων με επικεφαλής τον καθηγητή κ. Hector Williams ο οποίος έχει και την όλη ευθύνη.

Όπως μας είπε η ανασκαφή στο χώρο των οικιών της αρχαίας πόλης παρουσιάζει πολλά προβλήματα λόγω του ότι η περιοχή αυτή έχει κατάκλυσθεί από τα νερά της λίμνης, η στάθμη της οποίας ανέβηκε πολύ από τις άφθονες φετινές βροχοπτώσεις. Έτσι η ανασκαφικές έρευνες θα γίνουν κυρίως στην Ακρόπολη, στα αρχαία νεκροταφεία και σε άλλους χώρους με αρχαιότητες που βρίσκονται εκτός λίμνης.

Επίσης θα συνεχισθεί η ανασκαφή και στο φράγματικο μοναστήρι που γίνεται από την καθηγήτρια του πανεπιστημίου του Τορόντο κυρία Sheila Campell η οποία αναμένεται να φθάσει στη Στυμφαλία στις αρχές Ιουλίου.

Μουσείο Ποιμενικό

Παλαιότερα είχαμε γράψει και μέσω τοπικού ραδιοσταθμού είχαμε προτείνει την ίδρυση ποιμενικού μουσείου στην Δροσοπηγή (πρώην Μιάσι). Επανερχόμαστε με την ευκαιρία στην πρόταση γιατί το χωριό αυτό έχει όλες τις προϋποθέσεις για να συγκροτήσει και διατηρήσει ένα τέτοιο μουσείο που θα είναι και μοναδικό στο είδος του ως σιωπηρή μαρτυρία της ποιμενικής ζωής του σε περασμένες εποχές που δε θα ξαναβθουν.

Και τούτο γιατί είναι το κατεξοχήν ποιμενικό χωριό της περιοχής αφού όλες οι πλαγιές της Ζήρειας από το Ζάστανο μέχρι τα Φλαμπονιρίτσα που ανήκουν στην περιφέρειά του είναι ένα απέραντο ιδιόκτητο στανιούλι που βοσκούν χιλιάδες γιδοπρόβατα, γι' αυτό και οι περισσότεροι από τους κατοίκους του ασχολούνται με την κτηνοτροφία.

Πρόθετος λόγος είναι η δυνατότητα στεγασώς του σε ένα από τους χώρους του τεράστιου πολιτιστικού κέντρου που έχτισε εκεί ο δραστήριος σύλλογός τους ή σε μία αίθουσα του σχολείου που έχει πάψει να λειτουργεί "λόγω ελλείψεως μαθητών".

Το μουσείο αυτό θα περιλαμβάνει ως εκθέματα τα πράγματα που χρησιμοποιούσαν κάποτε οι ποιμένες της Ζήρειας όπως η φορεσιά τους τα όπλα τους και τα σύνεργα της δουλειάς τους πολλά από τα οποία ακόμα σώζονται και που ελπίζουμε ότι οι κάτοχοί τους θα τα διαθέσουν. Επίσης θα πρέπει να περιλαμβάνει και όλα εκείνα τα αντικείμενα που αποτελούσαν τον εξοπλισμό του παλιού παραδοσιακού τυροκομείου του "μπακαλιού" όπως το έλεγαν τότε. Ας σημειωθεί ότι παλαιότερα λειτουργούσαν στο χωριό δυο τέτοια "μπακαλιά" και δούλευαν καλά και τα δύο.

Εκδήλωση για τον Λύσιππο

Η προβολή στο Μέγαρο Μουσικής Αθηνών της ταινίας του Νίκου Φραγκιά "Λύσιππος Εποίησεν" που γυρίστηκε εξ αφορμής της έκθεσης που πραγματοποιήθηκε στη Ρώμη για τον διάσημο Σικυνώνιο γλύπτη Λύσιππο έδωσε την ευκαιρία στον "Αίπυτο" να οργανώσει από κοινού με την Ένωση Κορινθίων ειδική εκδήλωση για τον αρχαίο συμπατριώτη μας.

Η εκδήλωση η οποία ετέθη υπό την αιγίδα του Σικυνώνιου καθηγητή και Προέδρου της Ακαδημίας Αθηνών κ. Νικολάου Ματσανιώτη πραγματοποιήθηκε την 14 Απριλίου στην αίθουσα της Αρχαιολογικής Εταιρείας Αθηνών. Μετά την προσλαλιά και την αναφορά του κ. Ματσανιώτη στο Λύσιππο και τον χαιρετισμό του Προέδρου της Ένωσης Κορινθίων κ. Γεωργ. Καμπίρη έγινε σύντομη εισήγηση από τον τ. Επόπτη Δημ. Εκπαιδεύσεως κ. Σπ. Μιχόπουλο με θέμα "Λύσιππος, ο περιώνυμος άγνωστος" και από τον σκηνοθέτη κ. Ν. Φραγκιά ειδική αναφορά στο ιστορικό της ταινίας, η προβολή της οποίας και ακολούθησε. Παρέστησαν ο συμπολίτης μας Αρχιεπίσκοπος κ. Μεθόδιος Φούγιας Πρωτάνεις και καθηγητές πανεπιστημίων, γλύπτες, ζωγράφοι αρχαιολόγοι, σκηνοθέτες και άλλοι άνθρωποι των γραμμάτων και των τεχνών και πολλοί Κορίνθιοι.

Στους παρευρεθέντες διανεμήθηκε και συνοπτικό ανάτυπο προδημοσίευση του αφιερώματος σε προσχές τεύχος του περιοδικού στο Λύσιππο που εκδόθηκε ειδικά για την εκδήλωση με χορηγίες των κ.κ. Γ. Καμπίρη, Αρ. Δέδε, Γ. Κόρκα, Φιλ. Δημόπουλου, Ηρώς Μιχοπούλου, Σπ. Μπιτσάκου, Εντ. Ρέλλια και Ευ. Σάμιου προς την Ένωση Κορινθίων και με την υλικοτεχντική βοήθεια που μας πρόσφερε το Πολιτιστικό και Τεχνολογικό Ίδρυμα της Ε.Τ.Β.Α., της οποίας τον συμπολίτη μας διοικητή κ. Γεώργιο Κασμά και τη διευθύντρια του Ιδρύματος κ. Ασπασία Λούβη - Κίζη θερμότατα ευχαριστούμε.

Την ευθύνη για την εφαρμογή και την παρουσίαση του όλου προγράμματος, που κατά γενική ομολογία υπήρξε άψογη, είχε επωμισθεί η κυρία Μαριέττα Μινώτου - Παπαδημητρίου.

Στην "ευδαίμονα" Σικυνώνα

Με την ευκαιρία να σημειώσουμε εδώ ότι στην πατρίδα του Λυσίππου, την "ευδαίμονα" Σικυνώνα, δηλαδή το σημερινό Κιάτο ενώ θα έπρεπε κατά τον Κορίνθιο λόγιο Βασ. Ι. Λαζανά να έχει δημιουργηθεί "Ίδρυμα Λυσίππου" με ό,τι αυτό συνεπάγεται και σε κάποια πλατεία να υπάρχει ένα έστω αντίγραφο έργου του μεγάλου Σικυνώνιου γλύπτη, δεν υπάρχει ούτε ένα δρομάκι που να φέρει το όνομά του.

Όμως επειδή "η γνώση είναι προτιμότερη από τη γκρίνια" θα είχαμε να προτείνουμε στο Δήμο Σικυνώνος να οργανώσει εκεί, αν όχι ένα διεθνές συνέδριο, τουλάχιστον μια επιστημονική ημερίδα για το Λύσιππο, με παράλληλη προβολή της ταινίας την οποία και θα πρέπει να παρακολουθήσουν οι μαθητές των Γυμνασίων και Λυκείων της ευρύτερης περιοχής.

Σε φεστιβάλ και σε σχολεία της Ιταλίας

Το Διεθνές Φεστιβάλ Αρχαιολογικών ταινιών που γίνεται κάθε δύο χρόνια στο Ροβερέτο της Ιταλίας ενημέρωσε τον σκηνοθέτη Νίκο Φραγκιά ότι η ταινία του "Λύσιππος εποίησεν", εκτός του ότι επελέγη

από την επιτροπή για να προβληθεί στο φετινό φεστιβάλ που θα γίνει εκεί από 6-10 Οκτωβρίου, πέρασε και στην τράπεζα μνήμης του Museo Civico και σε συνεργασία με το ιταλικό περιοδικό "Archeologia Viva" θα προβληθεί σε καλλιτεχνικά, επιστημονικά και εκπαιδευτικά ιδρύματα της Ιταλίας.

Τώρα αν άθελά σας συγκρίνετε τα όσα συμβαίνουν για το Λύσιππο στην Ιταλία με τα δικιά μας στην πατρίδα που τον γέννησε, μπορεί και να μελαγχολήσετε.

Η οδός Λυσίππου και τα... αθλητικά της πέτρας

Στο πνεύμα των προηγούμενων και ένα σημείωμα του φίλου Παντελή Τρωγάδη διευθυντή του 5ου προγράμματος της Ε.Ρ.Τ. που "έτυχε" της θύραθεν Παιδείας" στο Κιάτο. Μας το έστειλε μαζί με τη μετάφραση κειμένου από τον ιταλικό τόμο που του ζητήσαμε για το αφιέρωμα στο Λύσιππο. Από το σημείωμα αυτό παραθέτουμε εδώ μικρό απόσπασμα-σχόλιο που συμπληρώνει και επεκτείνει τα προηγούμενα.

«Με την "σαδομαζοχιστική" διαλεκτική μου, εγώ επέμενα να προσμετρώ το βαρυσκόπιο κενό για την κατά τόπους ιστορία στην Στοιχειώδη και Μέση Παιδείά μας, όπου έχει απολεσθεί και ο Λύσιππος για τα παιδιά των σχολείων της Κορινθίας συμπεριλαμβανομένων και εκείνων της Σικυώνας. Μάλιστα μια μέρα κουβεντιάζοντας με τον εξάδελφό μου Γιάννη Σπηλιώτη, δικηγόρο με ευρύτερη κοινότητα και επί χρόνια αντιδήμαρχο του Κιάτου, τον ρώτησα: "Γιαννάκη, μήπως έχετε καμιά οδό Λυσίππου στο Κιάτο;". Εκείνος, κάπως αιφνιδιασμένος και πάντοτε ειλικρινής: "Δεν νομίζω, αλλά δεν είμαι και βέβαιος!". Ωραία. Δηλαδή και να έχουν οδό, τρέχα γύρευε απλόν Κιατανιώτη να ξέρει ποιός ήταν ο Λύσιππος. Θέμα παιδείας - ξαναείπα μέσα μου... το ξαναφώναξα όταν, ο Σπύρος μου κοιβόλησε στο Ραδιομέγαρο και ξεφύλλισα τον πολυτελή και ασήκωτο ιταλικό τόμο για τον Λύσιππο. Έτσι, ενώ παρακάλεσα έναν από τους ιταλομαθείς συνεργάτες μου, τον νεαρό Αλέξανδρο Ηλιάδη, να μεταφράσει για τον "Αΐπυτο" δύο μεγάλα θέματα, εγώ διάλεξα να μεταφράσω ένα μικρό κείμενο που έχει τίτλο "Αγαλμα στην Κόρινθο". Επίτηδες. Διότι αναφέρεται σε μίαν ογκώδη λυσιππεία πέτρα που βρίσκεται ως σήμερα εκεί, στην Αγορά της (Αρχαίας) Κορίνθου. Με την ελπίδα ότι θα βρεθούν δάσκαλοι και καθηγητές σχολείων της Κορινθίας, να συνοδεύουν τα παιδιά σ' εκδρομή εκεί, λέγοντάς τους, σαν παραμύθι, τα στοιχειώδη-έστω τ' αθλητικά της πέτρας!

Σε όλα τα μαθητικά μου χρόνια, στο Κιάτο, μόνον μια ιστορική εκδήλωση θυμίζω: καθ' εκάστην 25η Μαρτίου, κατάθεση στεφάνου, στο μνημείο του Πετιμεζά, πάνω απ' το νεκροταφείο και κάτω απ' την Αρκούδα. Ουδείς μας μίλησε για Λύσιππο, ούτε για Σικυώνα που δεν ήταν το Κιάτο αλλά το Βασιλικό. Ούτε καν ένας φιλόλογος -μακαρίτης πια, φοβάμαι- με φοβερή παλάμη για σφαιρίδες και με... ένομο τοπικό συμφέρον, ως Βασιλικαριώτης!»

Βυζαντινά κεραμικά από την Αρχαία Κόρινθο στη "Δόξα του Βυζαντίου"

Πέντε βυζαντινά κεραμικά πιάτα του 12ου αιώνα που προέρχονται από το Αρχαιολογικό Μουσείο της Αρχαίας Κορίνθου, συμπεριλαμβάνονται στην έκθεση του Μητροπολιτικού Μουσείου Τέχνης της Νέας Υόρκης που πήρε τον τίτλο "Η Δόξα του Βυζαντίου" και άνοιξε της πύλες της για το Κοινό στις 11 Μαρτίου. Το ένα από τα Κορινθιακά πιάτα που παριστάνει με "τολμηρή ομορφιά" τη βασίλισσα των Αμαζόνων Μαξιμώνα κάθεται στα γόνατα του Διγενή Ακρίτα και τιτλοφορείται "Πιάτο με Εραστές στον κήπο" καταχωρήθηκε με ολοσέλιδη έγχρωμη φωτογραφία στις σελίδες 254 και 270 του, πολυτελούς, εκδόσεως, καταλόγου του Μητροπολιτικού Μουσείου Τέχνης της Νέας Υόρκης από όπου και η φωτογραφία. Τα Κορινθιακά βυζαντινά κεραμικά σχολιάζονται και επεξηγούνται σε κείμενα του Eunice Dauterman Maguite με το γενικό τίτλο "Η κεραμική τέχνη στην καθημερινή ζωή" όπου καταχωρούνται και οι φωτογραφίες τους.

Όπως είναι γνωστό στη σπουδαία αυτή έκθεση που αποτέλεσε μέγα καλλιτεχνικό γεγονός στην Αμερική, περιλαμβάνονται, ψηφιδωτά, εικόνες, κεραμικά, σμάλτα, κοσμήματα, μικρογραφίες χειρογράφων, ποικίλα χρυσά και ασημένια αντικείμενα και άλλα σπάνια εκθέματα που έφθασαν εκεί από μοναστήρια, μουσεία, και συλλογές της Ελλάδας και άλλων χωρών του Χριστιανικού κυρίως κόσμου.

Η έκθεση δείχνει την λαμπρότητα και την ακτινοβολία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και όπως επισημαίνει στον χαιρετισμό του ο Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος ο Α' και "το αέναον πνευματικόν κάλλος του Μεσο-Βυζαντινού πολιτισμού" τα δε κείμενα του καταλόγου "περιγράφουν την ιστορίαν και την επέκεινα χρόνου αξίαν απάντων των εκτεθησομένων αντικειμένων".

Έκθεση του Νίκου Μπαρμπόπουλου στην Κόρινθο

Ξεκίνησε από το Μάτι (πρώην Γκιόζα) του Φενεού και ταξιδεύει στον κόσμο της τέχνης. Πρόκειται για το Νίκο Μπαρμπόπουλο του οποίου ατομική έκθεση ζωγραφικής πραγματοποιήθηκε στη Γκαλερί Μπερχάκη στην Κόρινθο από 10 μέχρι 31 Μαΐου.

Στην έκθεση παρουσιάστηκαν εικοσιπέντε, μικρών και μεγάλων διαστάσεων, έργα εμπνευσμένα στα περισσότερα από τον κορινθιακό γεωγραφικό χώρο, που αποτελούν και την τελευταία δουλειά του Φενεάτη καλλιτέχνη.

"Στην πεζή καθημερινότητα με τα αδιέξοδα, την πολίμορφη βία και τις αγριότητες, ο Μπαρμπόπουλος αντιπαράθετει την ομορφιά και τη μαγεία των χρωμάτων και περιγράφει τον κόσμο μας με τον δικό του απαράμιλλο τρόπο που είναι βαθιά εσωτερικός και ταυτόχρονα εντυπωσιακός" λέει η διευθύντρια της Γκαλερί κ. Παυλίνα Μπεχράκη.

Το έργο του Νίκου Μπαρμπόπουλου θα παρουσιάσει ο "Αίψυτος" σε προσεχές ταίχος του.

Μια ματιά στο σήμαν

Εξθέση πασχαλινών αβγών

Μια πρωτότυπη έκθεση πραγματοποιήθηκε από τις 5 Απριλίου μέχρι τις 7 Μαΐου στο Ιστορικό Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου. Ανταρξμένο της παρουσία από 1500 πασχαλινά αβγά από την Ελλάδα και τον κόσμο, διακοσμημένα με θρησκευτικές παραστάσεις και λαϊκά μοτίβα.

Η μοναδική αυτή συλλογή ανήκει στον εθνολόγο κ. Νίκο Παπαγεωργίου ο οποίος έδωσε και σχετική διάλεξη την ημέρα των ερμηνείων. Ιδιαίτερη εντύπωση έκανε η αναφορά του στις διγνώμεις που οι παλαιότεροι «αντίς» απέδιδαν στο πασχαλινό αβγό, στα σύμβολα και στους τρόπους με τους οποίους χρησιμοποιείται το αβγό στις μυθολογίες των διαφόρων λαών. Παράλληλα με την έκθεση λατρεύεται στο Μουσείο και εκπαιδευτικό πρόγραμμα που απευθύνεται στους μαθητές της Πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, με θέμα "τα πασχαλινά αβγά".

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Βιβλία και Περιοδικά που λάβαμε:

α) Βιβλία

Μητροπολίτου **Μεθοδίου Γ.Φούγια**: *Ιστορία της Αποστολικής Εκκλησίας της Κορίνθου*. Εκδόσεις "Νέα Σύνορα" - Α.Α.Λιβάνη - Αθήνα 1997. Β' Έκδοση.

"Πρόκειται περί πρωτοφανούς έργου εις τον τόπον μας, γραμμένου από Έλληνα Θεολόγο και ιστορικών ερευνητή, το οποίο αποτελεί μεγάλην συμβολήν εις την έρευνα όχι μόνο της Ιστορίας της Εκκλησίας της Κορίνθου αλλά της Ιστορίας ολοκλήρου της Εκκλησίας της Ελλάδος της οποίας η Μητρόπολις Κορίνθου υπήρξε σπουδαιότατο κέντρο..."

Η ανωτέρω περικοπή είναι μικρό δείγμα από τις εγκωμιαστικές αναφορές και τα ευμενέστατα σχόλια με τα οποία υποδέχθηκαν οι ειδικοί το κλασσικό στο είδος του έργο του λογίου Ιεράρχη, του δικού μας (από την Αρχαία Φενεδό) Μητροπολίτη Πισιδίας και πρώην Αρχιεπισκόπου Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας κ.κ. Μεθοδίου για τον οποίο η μικρή ορεινή παρίδα δικαιούται να σεμνύνεται περισσώς.

Ματθαίου Χ.Ανδρεάδη. *Η Κορινθία στην Οθωνική περίοδο 1833-1862*. Αθήνα 1996.

Πολύτιμη συμβολή στην τοπική ιστορία της Κορινθίας και γενικότερα στην πολιτική ιστορία του τόπου μας αποτελεί ο δεύτερος κατά σειράν τόμος του γνωστού από τις ιστορικές μελέτες του Κορινθίου λόγιου και ιστορικού συγγραφέα και έγκριτου δικηγόρου της Κορίνθου.

Ο Μ. Ανδρεάδης στο βιβλίο του αυτό, που αποτελεί συνέχεια του προηγουμένου του που αναφέρεται στην Κορινθία κατά τη δεκαετία 1823-1833, ερευνά, μελετά και μετά πολλής επιμελείας πραγματεύεται τα της πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής ζωής στην Κορινθία κατά την Οθωνική περίοδο, δηλαδή από την έλευση του Όθωνος (1833) μέχρι την έξωσή του (1862).

Πρόκειται για μια συνθετική και άκρως επίπονη εργασία και ίσως από βιβλιογραφική άποψη μοναδική για τα κορινθιακά δεδομένα που πλουτίζει την ιστορική κορινθιακή βιβλιογραφία.

Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος: *Σημείες Ελευθερίας. Συλλογή Εθνικού Ιστορικού Μουσείου*. Αθήνα 1996.

Τις σημείες που σώζονται στη συλλογή του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου, παρουσιάζει στη θαυμάσια αυτή έκδοση η Ιστορική και Εθνολογική Εταιρεία της Ελλάδος.

Το αιτιατική γραφής λεύκωμα συνοδεύουν εξόχως κατατοπιστικά κείμενα και επιπεριστατωμένη εισαγωγή στην ιστορία της Ελληνικής σημαίας από τους χρόνους της Αλώσεως μέχρι σήμερα, του κ.Ιωάννου Κ. Μαζαράκη - Αινιάν Γενικού Γραμματέως της Εταιρείας.

Στις έγχρωμες σελίδες του υψηλής αισθητικής λευκώματος βλέπουμε με συγκίνηση εικόνες σημαιών, αυθεντικών κειμηλίων του Έθνους, των χρόνων της Ελληνικής επανάστασης του '21 και όλων εν συνεχεία των περιόδων της Ελληνικής Ιστορίας και των αγώνων του Ελληνικού Έθνους για την Ελευθερία.

Το λεύκωμα συμπληρώνει παράρτημα όπου παρουσιάζονται οι σημείες λάφυρα των Ελλήνων στους πολέμους από την εποχή του 1821 μέχρι τον τελευταίο πόλεμο του 1940, οι οποίες επίσης ανήκουν στη συλλογή του Εθνικού Ιστορικού Μουσείου όπου και φυλάσσονται.

Κώστα Βούλγαρη (Παρατηρητή): *Επιστημάνσεις*. Εκδόσεις Κάκτος - Αθήνα 1997.

Οι "Επιστημάνσεις" είναι μια κυριολεξία του τίτλου των. Είναι ένα απάνθισμα από όσα παρατηρεί και επιστημαίνει, εδώ και επτά χρόνια, στο καθημερινό του "δημοσιογραφικό οδοιπορικό" ο Παρατηρητής από την ομότιτλη έπαλξη του στην "Καθημερινή".

Κάποια από τα μικρά αυτά κείμενα, που αποπνέουν και τη θυμοσοφία της γιαγιάς, είναι "μελέτες κοινωνιολογίας" και κάποια άλλα "δοκίμια" αισθητικής. Υπάρχουν όμως και εκείνα που είναι δίκαια ξε-

σπάσματα οργής κατά της ασιδούς, του αμοραλισμού, της ακρισίας και γιατί όχι και της αήτης, δυστυχώς, βλακείας, που αναιτίως ταλαιπωρούν τον ανυπεράσπιστο καθημερινό άνθρωπο.

Πίσω από τις αράδες αυτών των επισημάνσεων υπάρχει ένα πνεῦμα ασιμψίβαστο που προσπαθεί να αντιδράσει στα όσα μικρά ή μεγάλα συμβαίνουν καθημερινά "στη χώρα της φαιδράς πορτοκαλέας" και κάνουν τον απλό πολίτη "να αισθάνεται ανδράποδο".

Γιώργου Σταματόπουλου: *Μέσα προσεγγίσεις. Ο λόγος ως ανάσχεσις στον εκχυδαϊσμό της επικοινωνίας.* Εκδόσεις "Παρουσία", Αθήνα 1996.

Γύρω από τον άξονα εικόνα - λόγος που παράγουν και παρέχουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης ("Μέσα Μαζικής Εξαπατήσεως" κατά τον Πατριάρχη της "Καθημερινής") κινούνται τα δεκάπεντε, κριτικής προσέγγισης, ομόκεντρα κείμενα του νέου βιβλίου του δικού μας (από το Κεφάλαι το Στυμφαλίας συγγραφέα και ποιητή Γιώργου Σταματόπουλου).

«Ινδαλγός μας άλλης ποιότητας δημοσιογραφίας ο Γιώργος Σταματόπουλος έχει πρωτίστο μέλημά του την προάσπιση της γλώσσας ως μοναδικού σχήματος επικοινωνίας» γράφει ο Γιάννης Κουβαράς σ' ένα σημείωμά του στην "Καθημερινή". Και ο καθηγητής Γεώργιος Παύλου στο εγκωμιαστικό σχολιασμού άρθρο του "Το αγωνιόν πνεύμα της δημοσιογραφίας (Περιοδικό "ΝΕΜΕΣΙΣ" τ. 31) που αναφέρεται ειδικά στη σημασία του βιβλίου αυτού "που έχει να κάνει με το λησμονημένο υποσυνείδητο εαυτό μας" μεταξύ άλλων επισημαίνει: "Με το τεράστιο σημασία βιβλίο του Γιώργου Σταματόπουλου τίθεται επί τάπητος ένα από τα κεντρικότερα ίσως προβλήματα του σύγχρονου πολιτισμού, όπως είναι αυτό της λειτουργίας τόσο της γλώσσας όσο και των Μ.Μ.Ε. στη ζωή του σημερινού ανθρώπου».

Σπύρου Γ. Σπυρόπουλου: *Τα ασκληπεία της Πελοποννήσου.* Πάτρα 1996.

Συμβολή ιδιαίτερης επιστημονικής σημασίας στην ιστορία της αρχαίας ελληνικής ιατρικής αποτελεί η εμβριθής μονογραφία του συμπολίτη μας γιατρού - συγγραφέα για τα Ασκληπεία που υπήρχαν και λειτουργούσαν κατά την αρχαιότητα στην Πελοπόννησο.

Στο βιβλίο καταγράφονται και περιγράφονται διεξοδικά τα ιαματικά κέντρα και λατρευτικά ιερά του Ασκληπιού, με βάση τα μυθολογικά και ιστορικά στοιχεία και τα αρχαιολογικά ευρήματα που υπάρχουν για το καθένα από αυτά.

Ο συγγραφέας τεκμηριώνει την έρευνά του παραθέτοντας στοιχεία για το χρόνο ίδρυσης και τη διάρκεια λειτουργίας τους, για το μέγεθος και την αρχιτεκτονική των συγκροτημάτων τους καθώς και για τις πραγματοποιούμενες εκεί τελετουργίες και τις θεραπευτικές πρακτικές που εφαρμόζαν οι αρχαίοι "ασκληπιάδες".

Κώστα Ι. Μπίρη: *Αρβανίτες, Οι Δωριείς του Νεωτέρου Ελληνισμού.* Εκδοτικός Οίκος ΜΕΛΙΣΣΑ. Αθήνα 1996. 3η Έκδοση.

Πρόκειται για την τρίτη έκδοση του βιβλίου που θεωρήθηκε "ορόσημο" στην εθνογραφική ιστορία του τόπου μας, καθώς το κείμενό του απορρέει από τη "ζώσα πραγματικότητα που άφησε στον τόπο μας και τους ανθρώπους του η ίδια η ιστορία".

Το βιβλίο έρευνά και μελετά την κάθοδο, τις μετακινήσεις και γενικά τη δράση των Αρβανιτών μέσα στην ιστορική πορεία και τις διακυμάνσεις της τύχης αυτού του τόπου, καθώς και την εξομίωση και συγχώνευσή τους με τον ντόπιο στοχείο, δίνοντας έτσι απαντήσεις σε όλα τα ερωτήματα που σχετίζονται με την ιστορία των Ελλήνων Αρβανιτών, που ο συγγραφέας ονομάζει Δωριείς του Νεωτέρου Ελληνισμού. Το ενδιαφέρον γι' αυτό το βιβλίο του Κώστα Μπίρη παρέμεινε επί δεκαετίες αμείωτο γι' αυτό και ο εκδοτικός οίκος "ΜΕΛΙΣΣΑ" το ξανακυκλοφόρησε σε καλαίσθητο τόμο με αρχικές τεχνικές κυρίως φύσως βελτιώσεις.

Δημητρίου Ν. Λύρα: *Η ομίχλη στους φωτεινούς χοροτόπους του κόσμου (φύση, ζωή, ιστορία και παράδοση).* Εκδόσεις Δωδώνη, Αθήνα 1996.

Το βιβλίο αυτό του Φεναήτη συγγραφέα (από τη Γκούρα) είναι μια ιστορικο - λαογραφική μελέτη με λυρισμό και αυθεντικότητα γραφής για την πάνεμορφη φύση, τη ζωή, την ιστορία και την παράδοση, μ'

ένα λόγο για τον ανθρώπινο και τον εμπράγματο πλούτο του τόπου μας. Ταυτόχρονα είναι και μια ελεγεία για τις συνήθειες, τις μνήμες, τις εμπειρίες και τα βιώματα "μια ζωής που σημάδεψε τα παιδικά μας χρόνια αφού έτυχε κι εμείς να την προφθάσουμε λίγο πριν από το τέλος της" θα ειπεί ο ίδιος με πικρό παράπονο στον πρόλογό του.

Παρ' όλο που με σοφία και γνώση παραπέμπει στην αρχαία γραμματεία και την παράδοση που σχετίζονται με όσα ιστορεί ή πραγματεύεται στο αξιολογικό αυτό βιβλίο, ο "Μίμης" Λύρας κατά βάθος έχει αφήσει, καθώς όλοι μας, τον εαυτό του παιδί, στο χωριό του.

Ιωάννη Βλαχογιάννη (Κρόνου): *Ουράνιο τόξο*. Ποίηση, Αθήνα 1995.

Αγάπη για τη ζωή, καμιά για την ομορφιά και τον έρωτα, νοσταλγία για τα περασμένα, αγωνία για τα μελλούμενα, λατρεία για τον τόπο του και καλοσύνη ψυχής φανερώνουν τα γραμμένα με απλότητα και παραδοσιακό τρόπο λυρικά ποιήματα που περιέχονται στο φορτισμένο από αληθινή και πηγαία συγκίνηση "Ουράνιο τόξο" του Φεναίτη ποιητή. Η θεματική του μας παρασύρει και μας δίνει πολλή χαρά αλλά και απέραντη νοσταλγία και πίκρα μαζί.

Γεωργίου Αθ. Κόρκα: *Ο αγώνας μιας ζωής. (Μεγάλος ο μόχθος ανάλογο το αποτέλεσμα)*. Κόρινθος 1996.

Πρόκειται περί αυτοβιογραφίας ενός απλού ανθρώπου που έζησε μια ζωή μόχθου και αγώνα αλλά με πίστη και πάθος σε παν ό,τι έπραξε. Στις σελίδες του που όπως λέει, ο ίδιος δεν περιέχουν σοφίες και που διαβάζονται ευχάριστα, περνάει με ειλικρίνεια, απλότητα και χάρη ολόκληρη η ζωή του από τη γέννησή του μέχρι σήμερα, που κινείται στην περιρρέουσα τον τόπο του ηθογραφική ατμόσφαιρα και βαίνει παράλληλα και σε συνάφεια με τα τοπικά ιστορικά αλλά και ευρύτερης σημασίας γεγονότα της εποχής του. Και από την άποψη αυτή το βιβλίο είναι χρήσιμο και ως ιστορική πηγή.

Παύλου Καράγιωργα: *Τρία παιδιά στη Σμύρνη*. Έκδοση "Σμυρνωτάκη" στη σειρά: "Νεανική Βιβλιοθήκη", Αθήνα.

Στην καμένη και ερειπωμένη Σμύρνη μας μεταφέρει ο συγγραφέας, ή μάλλον καλύτερα, οι τρεις μικροί ήρωες του παιδικού μυθιστορήματος του Παύλου Καράγιωργα, που ως λαθρεπιβάτες επισκέφθηκαν τη χιμένη πατρίδα τους ένα χρόνο μετά την καταστροφή της.

Ο συγγραφέας δοκιμάζει με ιδιαίτερη επιτυχία τις δυνάμεις του στην παιδική λογοτεχνία, ένα τομέα που, παρά τις ιδιαίτερες δυσκολίες που παρουσιάζει, κατακλύζεται δυστυχώς με πληθώρα από προχειρογραφήματα που βαφτίζονται "παιδική λογοτεχνία" χωρίς να είναι ούτε το ένα ούτε το άλλο.

Παιδιά που διαβάζουν και είναι εξ ίσου με τους μεγάλους απαιτητικοί αναγνώστες, ξεχώρησαν, εξ' όσων δύναμαι να γνωρίζω, τη λογοτεχνική δημιουργία του Κορίνθιου συγγραφέα που απευθύνεται σ' αυτά και αυτό είναι το πιο σημαντικό.

Κώστα Μιχ. Σταμάτη: *Επισκεπτήριο Ελπίδας*. Διηγήματα. Αθήνα 1997.

Στο βραχύ διήγημα, ένα δύσκολο λογοτεχνικό είδος, που τείνει να εκλείψει ανήκει η συλλογή του γνωστού Κορίνθιου συγγραφέα και ποιητή. Περιλαμβάνει δέκα διηγήματα, μνήμες και εμπειρίες ζωής μεταποιημένες σε τέχνη με αυθεντικότητα γραφής που διαβάζονται ευχάριστα και νοσταλγικά.

Γιάννη Β. Καραγύρη (Ορνέατη): *Καράβια αταξίδευτα*. Διηγήματα. Αθήνα 1997.

Είκοσι διηγήματα με ποικίλα θέματα εμπνευσμένα από περιστατικά τις καθημερινότητας και κάποια

από θαλασσινές περιπέτειες που έδωσαν και τον τίτλο, αποτελούν τη συλλογή του γνωστού και από την ποίηση "Ορνέατη" συγγραφέα. Η άνετη πλοκή, ο γλαφυρός λόγος, και ο ζωντανός διάλογος συμπορεύονται με την εναργή και παραστατική παρουσίαση των ιστορουμένων.

β) Περιοδικά

Δελτίο: Έκδοση του *Ιδρυμάτος Κορινθιακών Μελετών*. (Κιάτο, τ. 20 Ιούλιος - Δεκέμβριος 1996).

Παρουσιάζει ποικίλα, Κορινθιακού κυρίως ενδιαφέροντος θέματα μεταξύ των οποίων και τη μονογραφία του καθηγητή του Πανεπιστημίου Αθηνών Στυλιανού Παπαδοπούλου για τον Στιμφάλιο Επίσκοπο Αβύδου μακαριστό Γεράσιμο Παπαδόπουλο.

Ευρωστινιακά φύλλα: Περιοδική έκδοση του Συλλόγου Ευρωστινίων Αττικής (τ. 10 Δεκέμβριος 1996, Αθήνα).

Σημαντική περιοδική παρουσία για τα Κορινθιακά κυρίως γράμματα και τις τέχνες, την τοπική ιστορία και τη λαογραφία που εκδίδει κατ' έτος ο δραστήριος Σύλλογος των Ευρωστινίων Αττικής.

Το τεύχος αυτό με το οποίο συμπληρώνεται η πρώτη δεκαετία ανελλιπούς εκδόσεως των "Ευρωστινιακών" περιλαμβάνει αξιόλογα άρθρα, δοκίμια, μελέτες και βιβλιοκρισίες Ευρωστινίων κατά κανόνα συγγραφέων και λοιπή λογοτεχνική και τοπικού ενδιαφέροντος ύλη...

Περίπλους: Τετράδιο για τα Γράμματα και τις Τέχνες: (Αθήνα, Διπλό τεύχος αρ. 43 Ιούλιος 1996 - Φεβρουάριος 1997).

Στο τεύχος του αυτό το πολυ γνωστό και υψηλής στάθμης περιοδικό, περιέχει μελέτη για το μυθιστόρημα των αποκρύφων, επετειακό δοκίμιο για το Βιζυηνό, ειδικά άρθρα για τα εικαστικά, το θέατρο και τον κινηματογράφο και παρουσιάζει ποιήματα και πεζά νέων κυρίως λογοτεχνών. Και βέβαια δεν παραλείπει να σχολιάζει τα συμβαίνοντα στο χώρο του πνεύματος με μικρά σημειώματα και κείμενα μεταξί των οποίων και το «της γλώσσας τα καμώματα» του Διονύση Βίτσου για να μην ...ανησυχούν όσοι φοβούνται ότι η γλώσσα μας βρίσκεται «εν κινδύνω» από την εισβολή ξένων λέξεων.

Έκφραση: Μεσσηνιακό πολιτιστικό Περιοδικό του Συλλόγου "Αρμονία" (Καλαμάτα, τ. 19 Μάρτιος 1997). Καταλήθητο όπως πάντα και το τεύχος αυτό με ενδιαφέροντα ύλη και κείμενα αναφοράς στο ελληνικό Πάσχα.

Οινός: Τριμηνιαία έκδοση για τα Ποιιά και την Άγρια Φύση. (Αθήνα τ. 1 Άνοιξη 1997).

Εκδίδεται από την Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία και περιλαμβάνει θέματα για τα ποιιά την οικολογία και την προστασία του περιβάλλοντος.

Νομμός: Επιθεώρηση Τέχνης - Γραμμάτων και Πνευματικού προβληματισμού. (Πύργος Ηλείας τ. 49 Μάρτιος - Απρίλιος και τ. 50 Μάιος 1997).

Οι σελίδες του περιέχουν δοκίμια, πεζά κείμενα, πολλή ποίηση, παρουσίαση βιβλίων και διάφορες ειδήσεις από τον πνευματικό χώρο.

Τα Μπασιώτικα: Έκδοση του Συνδέσμου Μπασιωτών της Αθήνας. (τ. 21 Γενάρης - Μάρτης και τ. 22 Απρίλιος - Ιούνιος 1997).

Μικρό συμπληρωτικό περιοδικό με ύλη από τη ζωή των κατοίκων και τη δράση του συλλόγου και με "Μπασιώτικες μνήμες" από εποχές που δεν ξαναγυρίζουν.

Είπαν – Έγραψαν

για τον “Αίλυτο”

Πολλά είναι τα επαινετικά σχόλια και οι εγκωμιαστικές αναφορές που έγιναν από τον τύπο και το ραδιόφωνο για το προηγούμενο τεύχος του “Αίλυτου” (τ. 10-12) με το αφιέρωμα στην ανασκαφή και το θησαυρό των Αιθονιών, καθώς επίσης και οι επιστολές φίλων και αναγνωστών που λάβαμε.

Από πλευράς τοπικού τύπου αναφορές έγιναν από τις εφημερίδες “Κορινθιακός Τύπος” (επιστολή Αριστομ. Δέδε) “Κορινθιακός Λόγος” και “Λουτράκι” και από το περιοδικό “Ευρωστινιακά” ειδική παρουσίαση από τον Παν. Δοριπαράκη.

Από τις Αθηναϊκές εφημερίδες “Η Καθημερινή” η “Ελευθεροτυπία” και η “Αυγή” έγραψαν άρθρα, ή έκαναν σχόλια εξ αφορμής συγκεκριμένων θεμάτων του περιοδικού. Από το κρατικό ραδιόφωνο το “πρώτο”, το “Δεύτερο” και το “Πέμπτο” πρόγραμμα της Ε.Ρ.Τ. αφιέρωσαν στο περιοδικό, μέρος ειδικών εκπομπών τους.

Εκφράζουμε προς όλους θερμές ευχαριστίες και λυτούμεθα γιατί ο περιορισμένος χώρος του περιοδικού δεν επιτρέπει τις αναδημοσιεύσεις για τις οποίες θα απαιτούντο αρκετές σελίδες. Γι’ αυτό ας μας επιτραπεί να παρουσιάσουμε ενδεικτικά μόνο κάποια αποσπάσματα αναφερόμενα κυρίως στα θέματα του περιοδικού.

Ευρωστινιακά: (τ. 10, Αθήνα Δεκ. 1996)

Σε χείμενο δύο σελίδων με τον τίλο “Αίλυτος ένα κορινθιακό περιοδικό επιπέδου” ο Επιστ. Γενικός Επιθεωρητής Μ.Ε. φιλόλογος **Παναγιώτης Δορμπαράκης** αναφέρεται διεξοδικά στα θέματα του περιοδικού επισημαίνοντας ιδιαίτερα ότι, «Το ανά χείρας τεύχος του Αίλυτου του οποίου εκδότης είναι ο γνωστός από πλήθος εργασιών του Σπύρος Κ. Μιχόπουλος είναι κυρίως Αφιέρωμα στην ανασκαφή και το θησαυρό του Μυκηναϊκού Νεκροταφείου των Αιθονιών, για τον οποίο θησαυρό έγινε τόσος λόγος τον τελευταίο καιρό στον τύπο και την τηλεόραση. Πρόκειται για τον περίφημο θησαυρό κοσμημάτων και άλλων ευρημάτων του οποίου το μεγαλύτερο μέρος (312 κοσμήματα και σφραγίδες) που είχε λεηλατηθεί και εκλατριοθεί, επανέκαμψε στην πατρίδα και εκτίθηκε στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο μαζί με τα προϋπάρχοντα ευρήματα της ανασκαφής του Μυκηναϊκού Νεκροταφείου των Αιθονιών που φυλάσσονται στο Αρχαιολογικό Μουσείο Νεμέας». Και ο κ. Δορμπαράκης καταλήγει.

Γνωρίζοντας από προσωπική εμπειρία πόσο δύσκολο είναι το έργο έκδοσης ενός ευπρεπούς περιοδικού τοπικής εμβέλειας συγχάριουμε εγκάρδια τη Διεύθυνση και τη Σύntαξη του περιοδικού και ευχόμαστε μακροήμερευση. Είπαμε «τοπικής εμβέλειας». Όμως τον «Αίλυτο» νομίζω ότι θα εξήλειαν ανάλογες εκδόσεις της πρωτεύουσας και άλλων μεγάλων κέντρων της πατρίδας μας.

Η Αυγή: (Κυριακή 2 Φεβρ. 1997). Στη στήλη “Περιοδικώς” ο **Σταμάτης Μανροειδής** σχολιάζει:

Θα μπορούσε η πολιτισμική κληρονομιά να αποτελεί το υπ’ αριθμόν ένα αναπτυξιακό μέγεθος για τούτη τη χώρα, αν η πολιτική της τελευταίας εικοσαετίας δεν συμπτωνόταν στη φράση «ο πολιτισμός δεν χοιιάζεται χρήματα». Ήταν άραγε αφέλεια και έλλειψη παιδείας μια τέτοια στάση των πολιτικών προϊσταμένων του πολιτισμού ή αποτελούσε συναίνεση σε τιμωρούς και αρχαιοκαπήλους να εμπορευθούν ανενόχλητοι αντικείμενα και πηγές αρχαιολογικών πληροφοριών; Η οικονομική ιστορία υποδεικνύει πως ό,τι μετατρέπεται σε εμπόρευμα, σε ανταλλακτική αξία δηλαδή, αποδίδει πολλαπλάσια κέρδη από εκείνα που θα απέδιδε εάν θα παρέμενε αξία χρήσης. Κατά συνέπεια ο πολιτισμός έπρεπε να πουληθεί. Το «βάρος» επωμώτησαν όσοι είχαν αναγάγει το προσωπικό κέρδος σε μοναδικό πολιτισμικό

μοντέλο. Το κέρδος για τον πολιτισμό ήταν ότι έχασε...

Αφορμή για το παραπάνω σχόλιο αποτέλεσε το καινούργιο τεύχος του περιοδικού της Στιμφαλίας και του Φενεού **«Αίπυτος»**, στο οποίο το σύνολο σχεδόν των σελίδων του αναφέρεται στην ανασκαφή και τον θησαυρό του μυκηναϊκού νεκροταφείου των Αηδονιών, μέρος του οποίου είχαμε την τύχη να απολαύσουμε στην Έκθεση στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Αθήνας.

Η ιστορία της αρχαιοκαπηλίας και του επαναπατρισμού του θησαυρού είναι σε όλους λίγο-πολύ γνωστή. Εκείνο όμως που δεν είναι γνωστό είναι ότι σήμερα ακόμη -παρά τα σπουδαιότατα ευρήματα της αρχαιολογικής σκαπάνης- η μυκηναϊκή νεκρόπολη βρίσκεται σχεδόν έξω από την οφειλόμενη κρατική προστασία. Οι τάφοι γεμίζουν χώματα και καταρρέουν, αφού τα πρόχειρα στέγαστρα που είχαν αρχικά τοποθετηθεί δεν υπάρχουν πλέον. Η επίκληση από το ΥΠ.ΠΟ οικονομικής δυσπραγίας θα ήταν ενδεχομένως επιχείρημα, εάν ως τέτοιο ίσχυε και για τις ανά την επικράτεια σπάταλες φέστες. Όμως... Ας επανέλθουμε στο τοπικό περιοδικό προτείνοντας τα κείμενα του **Σπύρου Μιχόπουλου** «Τα αηδόνια και ο θησαυρός τους» και τα επιστημονικά κείμενα των επικεφαλής της ανασκαφής αρχαιολόγων **Καλλιόπης Κρυστάλλη-Βότση** και **Ντίνας Καζά-Παπαγεωργίου** για το ίδιο θέμα. Η γνώση άλλωστε είναι προτιμότερη από τη γαζήνια...

ΕΡΤ, ΕΡΑ 1. Εκπομπή: Στις γειτονιές της Ελλάδας (10-3-1997).

Ο υπεύθυνος της εκπομπής δημοσιογράφος κ. **Νικήτας Λιοναράκης** μιλώντας στους ακροατές του αναφέρθηκε δια μακρών στο περιοδικό «Αίπυτος» και μεταξύ άλλων είπε: «Πρόκειται για ένα τοπικό περιοδικό που μου αρέσει πάρα πολύ και νομίζω ότι δημοσιογραφικά κρίνόμενο είναι πρωτότυπο. Στο τελευταίο μάλιστα τεύχος του κάνει κάτι πολύ σημαντικό. Είναι αφιερωμένο στην ανασκαφή και το θησαυρό των Αηδονιών που κάποτε έφθασε στ' αυτιά μας τότε που έφυγε από την Ελλάδα, ξανάρθε στ' αυτιά μας τότε που τον πήραμε πίσω και τον είδαμε και όμως ποτέ δεν μάθαμε αυτά που μάθαμε με το αφιέρωμα του «Αίπυτου», με το οποίο μας έδωσε πλήρεις και σαφείς πληροφορίες για το μεγάλο αυτό θέμα. Και αυτή ακριβώς είναι η χρησιμότητα των πολιτιστικών περιοδικών σε μια περιοχή. (...)

Θέλω σας πω ακόμα ότι μερικοί από τους δικούς μας δημοσιογράφους της Ε.Ρ.Τ. και μαζί τους ο Κορίνθιος διευθυντής του πέμπτου προγράμματος Παντελής Τρωγάδης έχουν γίνει οι «Fans» του Αίπυτου και ομολογώ πως έχουν δίκιο γιατί είναι ένα εντυπωσιακό στο είδος του περιοδικό από αυτά που βγαίνουν σε λίγες περιοχές της Ελλάδας (...)

Δεν γνωρίζω αν αυτό το ποιοτικό πολιτιστικό περιοδικό, που δεν νομίζω να έχει άλλο τέτοιο η Κόρινθος, έχει προβληθεί από τα τοπικά μέσα ενημέρωσης, εφημερίδες, ραδιόφωνα, τηλεοράσεις που διαθέτει η Κορινθία και αν οι τοπικοί φορείς το στηρίζουν, αλλά φοβιάμαι πως όχι (...).

ΕΡΤ, ΕΡΑ 5, Η ΦΩΝΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ Εκπομπή: Γραμμή επικοινωνίας με την πατρίδα (20-1-1997).

Στα κείμενα του αφιερώματος για τ' «Αηδόνια» αναφέρεται δια μακρών η δημοσιογράφος κυρία **Ευγενία Κατούφα** απευθυνόμενη από τη «Φωνή της Ελλάδας» στους Έλληνες ακροατές της του εξωτερικού όλων των Ηπείρων. Επεξηγεί τα επιστημονικά θέματα και με λογοτεχνικό ύφος περιγράφει τα καθεκτά για να καταλήξει:

«Σας μιλάω από τη Φωνή της Ελλάδας την οποία έχετε στους δέκτες σας για το περιοδικό του Σπύρου Μιχόπουλου «Αίπυτος» που τέσσερα χρόνια τώρα σκύβει με ευαισθησία και κόπο πάνω από τα θέματα της περιοχής Στιμφαλίας και Φενεού αλλά και της Κορινθίας ολόκληρης, γιατί σ' αυτό βρήκα το αφιέρωμα στο θησαυρό των Αηδονιών που σας παρουσίασα σήμερα.

Ο Αίπυτος δεν είναι ένα συνηθισμένο περιοδικό, αλλά τα άρθρα του, το ενδιαφέρον που φανερώνεται, μέσα από αυτά, για τον τόπο μας, την ιστορία μας και τον πολιτισμό μας, βεβαιώνουν ότι πρόκειται για έναν άλλο, επίσης λαμπρό θησαυρό, μέσα στην εκδοτική θάλασσα που μας περιβάλλει.

Για αυτό σας λέω: τα αηδόνια θα κελαηδήσουν και πάλι φέτος γλυκά και θριαμβευτικά στην Κορινθία.

“ΑΙΛΥΤΟΣ” – ΕΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟ

Με το τείχος αυτό ο “Αίλυτος” έφτασε στο πέμπτο έτος της “ζωής” του και κάθε φορά το πνευματικό κοινό προς το οποίο απευθύνεται τον υποδέχεται με εγκαρδιότητα και επαίνους. Όμως τα “καλά λόγια” ενθαρρύνουν βέβαια ηθικά την προσπάθεια, αλλά μην ξεχνάτε ότι η “ευδοκίμηση” συμπορεύεται με την “αρωγή”. Και με την ευκαιρία ευχαριστούμε όλους τους παράκατω που δεν το ξέχασαν.

Εισφορές για τον Αίλυτο

Αναγνωστόπουλος Σπύρος.....	5.000	Νίκας Δημήτριος και Ιωάννης.....	50.000
Βαρουνιώτης Ενάγγελος.....	5.000	Νίκας Περικλής.....	5.000
Βλαχογιάννης Ιωάννης.....	5.000	Ορφανός Χρήστος.....	5.000
Γαρούφης Σπύρος.....	10.000	Παπαγεωργίου Ανδρέας.....	5.000
Γκοβότσος Βλάσης.....	10.000	Παπαγεωργίου Πόπη.....	5.000
Δέδες Αριστομένης.....	5.000	Παρούση Νίκη.....	10.000
Δέδες Βασίλειος.....	10.000	Πρεδάκης Βασίλειος.....	5.000
Διαμαντόπουλος Σπύρος.....	10.000	Ραΐζη Λουΐζα.....	5.000
Καμπίρης Γεώργιος.....	5.000	Ράλλης Παναγιώτης.....	10.000
Κορδαλής Δ. Κων/νος.....	5.000	Ρέλια Πανώρια.....	5.000
Κουτρέτης Κων/νος.....	20.000	Σιαβέλης Θεμιστοκλής.....	5.000
Κωστόπουλος Βασίλειος.....	5.000	Σταθούλη Ελένη.....	5.000
Κωτσόβλης Δημήτριος.....	10.000	Σταμάτοπούλου Ρούλα.....	5.000
Λύρας Δημήτριος.....	10.000	Σπυρόπουλος Ηλίας.....	5.000
Λύρας Κώστας.....	5.000	Τριάμπελας Δημήτριος.....	10.000
Μητροδήμης Ιωάννης.....	6.000	Τσάχαλης Ιωάννης.....	5.000
Μπαρμπόπουλος Νίκος.....	10.000	Φλίγκος Γεώργιος.....	5.000

Έστειλαν τη συνδρομή τους

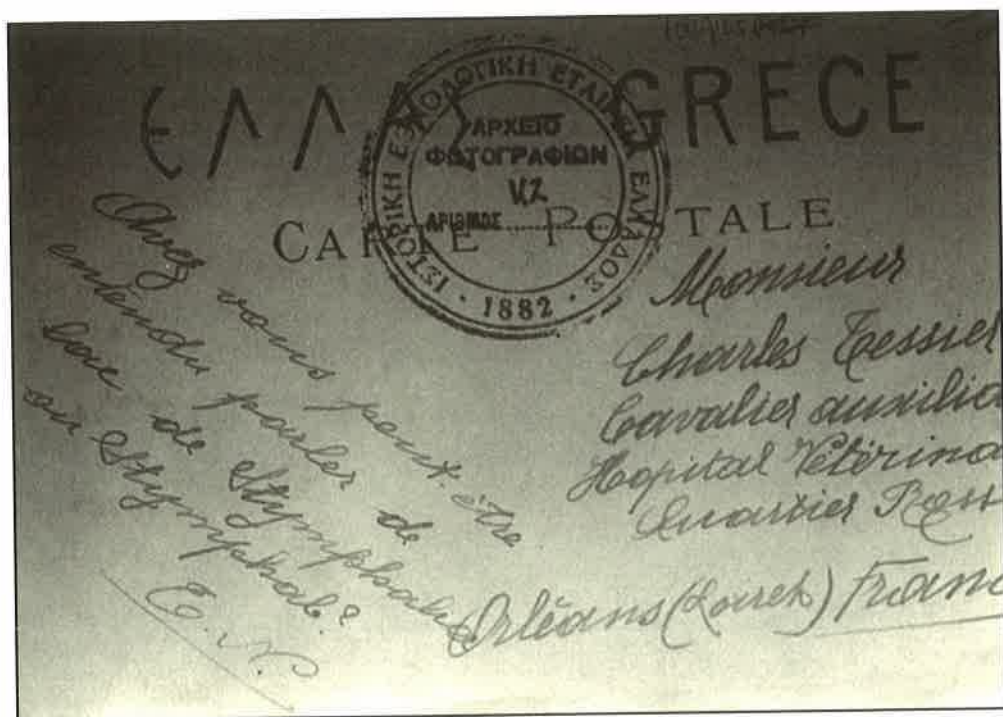
Ζαχαριάτης Χαράλαμπος, Καπέλλος Θεμιστοκλής, Καράγεωργας Παύλος, Καρχαλίας Ευγένιος, Κοσμάς Λάμπρος, Κυριαζόπουλος Βασίλειος, Λάσκαρης Βασίλειος, Μπονάτσος Νικόλαος, Παπανικολάου Γεώργιος, Σιδέρη Ελένη, Τούντας Νικόλαος, Φίλη Ειρήνη, Φίλη Ευαγγελία. –Ανώνυμος–.

Σημείωση άνευ σχολίων

Επειδή το αφιέρωμα του προηγούμενου τεύχους του “Αίλυτου” στην ανασκαφή και το θησαυρό των Αθηονιών δεν “ικανοποίησε τις απαιτήσεις και τις προσδοκίες” του προέδρου της Κοινότητας Αθηονιών κ. Κώστα Καλαντζή, το περιοδικό, ως είχε την υποχρέωση, επέστρεψε στην Κοινότητα τη χορηγία της των 150.000 δρχ. καθώς και τη δική του προσωπική εισφορά των 50.000 δρχ.

Ο «Αίλυτος» διατίθεται στην Αθήνα από τα βιβλιοπωλεία: “Της Εστίας” Σόλωνος 60, “Ελευθερουδάκη” Πανεπιστημίου 17, “Δωδώνη” Ασκληπείου 3, “Πολιτεία” Ασκληπείου 1, “Σπανός” Μαυρομυχάλη 7, “Παρουσία” Σόλωνος 94 και από τα βιβλιοπωλεία Κορίνθου και Κιάτου.

Στο οπισθόφυλλο: «Επιστολικόν δελτάριον» (Carte Postale) του 1911 με την ένδειξη: Grece. Lac de Stymphalia. Η λίμνη της Στυμφαλίας. No 116 C. ELEPTHEROUDAKIS, ATHENES.

Διακρίνεται η σφραγίδα αποστολής, το γραμματόσημο «3 ΛΕΠΤΑ» με την κεφαλή του Ερμή και η σημείωση του αποστολέα Arcadie = Moree (Αρκαδία = Μοριάς).

Εδώ το πίσω μέρος της κάρτας όπου ο αποστολέας γράφει: «Θα έχετε ακούσει ίσως να μιλούν για τη λίμνη της Στυμφαλίας ή τον Στύμφαλο;» Υπογραφή: Ε.Ν. Απευθύνεται προς τον «κύριον Κάρολον Τρεσσέ βοηθόν ιππέως Κτηνιατρικού Νοσοκομείου. Ορλεάνη Γαλλίας». (Εθνικό Ιστορικό Μουσείο).

